

Proemium in libros digestorum. Sequitur ti- tuli digestorum

Quāq; aut noua placere videantur ut
in auc. de consuli. q. antacū in fi. colla.
uij. Alc oia noua decorata sint pulcritu-
dine ut in pemiū hui⁹ volumis ffoz.
discipuli xli. in scdo. dū tñ. ut subij/
cit nullū inutile nullū q; incōsuetū ibi
inueniat q; rep̄hēdūtur qui nouitates
inutiles inducunt. xi. di. quis nesciat et
in reb⁹ nouis constituendis euidentē dē
esse utilitas. ff. de. consti. pnci. l. in reb⁹
nō tñ quisq; sine mentis p hoc existi-
met vetustati fore detrahendū cū scōz.
patrū decreta sanxerūt reuerentiā ve-
tustati exhibendā. c. q̄nto eē de trāsla.
epi. z inquit papa in. c. p̄ statuta xxv. q.
i. Contra statuta patrū aliqd̄ condere
vel mutare nec hui⁹ quidē sedis p̄ au-
toritas scz de facili fm glo. Apud nos
enī incōnullis radicib⁹ viuāt antiq̄tas
cui decreta patrū sanxerūt reuerentiā
Hinc impator. L. de testa. l. testamēta.
ait Nos ei retinēd⁹ est fidelissime ve-
tustatis. Cū igit in his ffoz libris ve-
tera iura ab oib⁹ tā doctozib⁹ q; legū au-
ditorib⁹ et ip̄is iudicib⁹ obseruāda re-
p̄iant iuxta pemiū s̄ allegatū in fi. nec
sublata p nō vsū aut vetustatē debeant
censeri sed in viridē obseruantia sp̄ pre-
ualere iuxta. l. arriani. L. de hereti. dili-
genti animo sumo q; ope ffoz. aggredia-
mur iuxta ordinē in principio pmissus
a vetēi inchoādo ut in illo erudiri ffo-
rū infortiati et noui doctrinam adipisci
valeamus faciliore Qd nobis cōcedat
qui viuūt in secula benedict⁹ Amē.

In primis nāq; sciendū q; ffoz tria
sunt volumina scz. ff. vet⁹ Forte sic dis

Atū q; tractat principaliter de his q; ve-
tustiori iure puta a iure naturali origi-
nem sumpserunt quēadmodū sunt q̄si
oēs contract⁹ q; sunt a iure naturali les-
cundario hoc est iure gentiū introducti
in ff. de iure naturali gen. z ciui. f. ius āt
Item s̄ tractat in veteri de vsu pla-
citandi eadē rōne. Et hz hoc ffoz vet⁹
xxiij. libros Scdm volumē dī inforti/
atū seu ffoz infortiati. sic dictū ppter for-
tes leges ibi contentas circa heredita-
tes disponētes ut dicit gl. in rubrica in
p̄ncipio infortiati vel est vocabulū ma-
gistrale De q; disputare magis est curio-
sum q; utile fm palle. gl. et hz hoc infor-
tiati ffoz. xiiij. libros Et. ff. nonū sic appel-
larum quia post vetus ius xij. ta. noua
contineat scz ptoz edicta tractans de
criminib⁹ et delictis et eoz penis q; so-
lent pro nouis referri Et hz hoc ffoz
nouū xij. libros p̄iales et sic rep̄iuntur
ffoz quinquaginta libri In quib⁹ libris
allegat lex cū suo titulo simplr ut in x.
primis libris Codicis Itē oēs tituli tā
ff infortiati q; noui allegant in veteri p
infra et tituli. ff. noui allegant tā in ve-
teri q; infortiati p infra sed. ff. veteris
tituli allegant in infortiati et etiam in
nouo p s̄. s̄. tituli infortiati allegant in
nouo p s̄. Rō p̄tz ex ordine libroz.
Scdo sciendū q; quinquaginta libri appel-
lantur ffoz seu pandectaz ut in p̄nci-
pio hui⁹ proemij alle. z in proemio iur/
stitutionū Digestoz ideo quia disputati-
ones legitimas in se continet et q̄li di-
gerit et qd vndiq; fuit collectū in sin⁹
suos recepit. L. de ve. iure. enucli. l. ij. f.
sed cū oia Pandectaz ideo quia totius
iuris doctrinā hic liber in se p̄tinet fm
Jo. et dī a pan qd est totū et de cēn qd
est doctrina quia ut dictū est totius iur/
is doctrinaz. zc. in se continet. Ter-
tio sciendū q; impator Justinianus hic
p̄misit vnaz constitutionē proemialem
Et hz totus liber sit iuriscōsultoz tñ

Tituli. Libri.i.

istud proemium est Justiniani quia cum ex multitudine antiquorum librorum compilasset primo codice. secundo scripta. tertio institutio/ nes ut in istis. in proemio. omnes et singulas necesse erat tradi modum legendi dictos libros quem tradit hec constitutio proemi/ alis licet in hoc opere alio ordo tradat et sic post scripta sunt facta hec constitutio pe/ mia. f. 3. gl. fi. superscriptiois seu rubricae huius proemii. istum tamen codicem qui fuit factus ante scripta hodie non habemus sed illum quem habemus factus est post scripta f. 3. gl. in istis. in prohemio. in prohemio. in prohemio.

Sequitur titulus libri.

In nomine domini Amen. Justiniani sacratissimi principis perpetui augusti iuris enucleati ex omni veteri in/ re collecti scriptorum seu pandectarum liber primus de iusticia et iure incipit.

Hic sciendum circa titulum quod quando leges huius libri facte fuerint non fuit dictum in principio In nomine domini quod pagani erant causa au/ tores. L. de verborum significatione. l. i. sed imperator Justinianus in hac compilatione promissit in nomine domini quod ipse christianus fuit vi. initium institutio/ tionum et ibi gl. et h. gl. i. Et vi. gl. in prohemio collecti qui dicit quod per colligi quod fuit au/ tor siue compilator quod Justinianus filius Justiniani. ut in istis. de dona. f. est et aliud. Item quod materia scilicet omnia vetera iura antiquorum prudentium. Que introitus scilicet ut colligat ius enucleatum in unum volumine. utilitas per se patet quod minori pecunia poterit nunc emi liber iste. et quod citius addisci poterit quam olim. Cui propter philosophiam supponat Et quod de ethicis quod de moribus tractat hoc volumen sicut alia duo volumina.

De iusticia et iure.

Tractatur auctor iura populi romani promittit de iusticia et iure que iusticia est mater iuris ut in l. i. et ibi glossa. f. e. et

ideo ab ea incipit. Est autem iusticia p[ro]p[ri]as et perpetua voluntas ius suum unicuique tribuens. l. iusticia. f. e. et in istis. e. in principi. de quo ibi latius videbis. Et appellat a iusticia ius sicut filia a matre. f. eo. l. i. in principi. Ius autem est ars. boni et equi cuius merito quod nos sacerdotes appellat Iusticiam namque colimus et sacra iura ministramus. boni et equi notitiam profite/ mur. equum ab iniusto sepantes licitum ab illicito discernentes. bonos non solum metu penarum verum etiam pre/ miorum exhortatione efficere cupientes. verum nisi fallor philosophia non silarum affectantes. Verba sunt textus in l. i. f. i. f. e. ubi vide declarationem huius definitionis. et divisiones iuris. vi. in d. l. i. f. huius studij et quasi per totum usque in finem. Et capitur ius multis modis vi. l. p. e. f. e. Et quia dicitur boni et equi sciendum quod equitas est rerum convenientia que in paribus causis paria iura desiderat et omnia perfecta bene coequiparat et dicitur equitas quasi equa/ litas et vertitur in rebus id est iudiciis et in factis hominum. iusticia in menti/ bus quiescit iustorum. In etiam quod si velimus loqui dicimus iudicium equum non iustum et hominem equum non iustum. Abutentes autem his appellationibus dicimus iudicem equum. iudicium iustum f. m. Azo. in istis. e. in sum. Et an iudex debeat sequi potius equitatem. vel potius iuris rigorem notatur plene per doct. in l. placuit. L. de iudi. et in c. si. extra de transactio.

De origine iuris civilis omnium magistratuum et successione prudentium.

Dictum est in superiori titulo quod sit ius et unde derivet. sequitur videtur que fuerit huius iuris origo. Et merito de origine ponit nec enim aliter perfectam traderet doctrinam nisi originem traderet medium et finem perfectum retur cum id solum dicat perfectum quod ex omnibus suis partibus. i. principio medio et fine perfectum f. e. l. i. Et quod effectus iuris accipit per eos

Digesti veteris

¶ Iuri dicēdo p̄sūt cū pax ē iura in cīta-
te eē nisi sint q̄ iura reddē p̄nt l.ij. § p̄
origīne. Et apponit etiā de origīne oīm
m̄gratū. Est at̄ hic sciendū q̄ origo iu-
ris q̄ in cīuitate rhōmana an h̄ iuris
cōpōitionē frequētabat. i. p̄mordialis
cā iuris fuit ab institutis duarū cīuitatū
grēcay scz athēnay et lacedemoniorū
q̄rū p̄ia iure scripto altera hō nō scri-
pto utebat̄ vt insti. de iure natura gen.
et ciui. § et nō inelegant. Rhōmani enī
q̄ cīuitatē mūr. fundauerāt eā et legib⁹
munire conabant̄ vñ decez viros pro/
iure scripto et nō scripto. destinauerūt
in grēcā q̄ reportauerūt decē tabulas
in quib⁹ leges erāt p̄scripte q̄ decē vīri
data eis p̄tate corrigendi. et si op⁹ foret
interpretandi duas alias addiderūt ⁊ ita
ex accidētī appellatē sūt leges xij. tabu-
lar. l.ij. § postea ne diuī. §. Et hīs xij.
tabulis exorta est disputatio prudentū
q̄ ius ciuile appellat̄. §. l.ij. § his legib⁹.
Deīn ex hīs legib⁹ cōpōitē sūt actiōes
ne p̄lus put̄ veller actiōes institueret
sed certas et solēnes esse voluerunt et
appellat̄ hec p̄ iuris legis actiōes. i.
līme actiōes. d. l.ij. § deīn. Quarto p̄po-
sita sūt plebiscita occasiōe cuiusdaz dis-
cordie quā habebat cū p̄ib⁹ plebs. §. l.
ij. § deīn cū esset. et hec plebiscita cōstat
esse legē. i. eadē est p̄tās plebiscitorū ⁊ le-
gū insti. de iure natura. et ciui. § plebsci-
tū. Quīto senatuscōsul̄ta q̄ difficile erat
plebē cōuenire. d. l.ij. § deīn q̄ difficile
Et q̄ dicāt senatuscōsul̄ta et quō fieri
bāt vi. insti. de iure natura. gen. et ciui.
§ senatuscōsul̄ta. Sexto p̄toz edicta. d.
l.ij. § eodē tpe. nā p̄tores iura reddebāt
p̄ponētes edicta vt quisq̄ sciat de q̄ re
dicturi essent se q̄ p̄muniret. q̄ edicta p̄-
toz etiā ius hōrariū appellant̄. Septio
et vltio vt oīa cōplerent̄ ventū est ad
dūm. i. p̄ncipē cui data ē p̄tās vt qd̄ p̄stī-
tū esset ratū eēt sic q̄ facte sūt cōstitutio-
nes. d. l.ij. § nouissime. que etiā vocātur

p̄ncipū placita. Nūc vidēam⁹ de origīe
m̄gratū. Et qd̄ ē i iuris cītat̄ rex hūit
oēz p̄tātē. d. l.ij. § q̄ ad m̄gratus. i. p̄ci.
Postmodū regis p̄tās aboleuit de ci-
uitate p̄pter tarquiniū et ita duo cōsul-
les constituti sūt. §. l.ij. § exactis. Deīn
tertio cōstituti sūt censores quia census
augend⁹ esset et cōsules nō sufficerent.
d. l.ij. § p̄ deīn. Quarto p̄pter belloz an-
xietatē cōstituti sūt dictatores q̄ maio-
rem ceteris hēbāt p̄tātē q̄ ab ip̄is non
poterat appellari. d. l.ij. § p̄lo. Itē electi
sūt a plebe tribuni. d. l.ij. § hūitē t̄pib⁹. §.
et creati sūt questores. d. l.ij. § deīn cum
erāt. Vltio loco voluerūt creare leges
ideo latū est ad pplū vt m̄grat⁹ se abdi-
carēt. d. l.ij. § et cū placuit. Subiēit in
rubrica successiōe prudētū. i. auroz vel
doctoꝝ substitutiōe. P̄toz est enī ius in
cīuitate esse vel etiā nullo mō p̄stare p̄-
nisi sit aliq̄s iuris doctoꝝ p̄ quē possz q̄ti
die in meli⁹ p̄duci. d. l.ij. § post deīn de
auctoz. Et est hoc notādū fm̄ Alzo. con-
tra monarchas. i. theologos. Licet ip̄i di-
cāt Mos toti mūdo sufficere possumus.
De successiōe veterē doctoꝝ q̄liter vn⁹
alteri successit et scīaz iuris conscripse-
runt. vi. in. d. l.ij. § iuris ciuilis qui cla-
rus est in se.

De legibus et senatuscōsultis et longa consuetudine.

¶ Ista iuris et legū origīne siue cā suppo-
nit de his legibus ⁊ que vīcē legū ob-
tinent. i. senatuscōsul̄tis et longa con-
suetudine. Quid aut̄ sit lex vi. l. c. Est
tū vtus legis impare vetare p̄mittere
prohibere l. legis. §. Et in ciuile ē nisi
tota lege p̄specta vna aliq̄ p̄tentiā eius
p̄posita iudicare vel respondere. l. ius. §.
Senatus at̄ cōsul̄tū est qd̄ senatus. i.
cetus ille honestissimus senatorū q̄ cen-
tum erant nūero censuit atq̄ statuit vi.
insti. de iure natura. gen. et ciui. § senat⁹
et qd̄ dixi. l. de sena. con. Non ei abigē
q̄ ij.

*Ne q̄ quēdā
vīcē leges*

*Ne q̄ quēdā
in q̄l̄tate*

Tituli. Libri. i.

senatus ius facere posse hinc velleant
macedonianum et alia multa per senatum po-
sita sunt De longa consuetudine vi. l.
quod sit longa consuetudo. et vi. late de materia con-
suetudinis per bar. in. l. de quibus. et vi. l.
quod non ratione. et. quod non ratione introductum est
sed errore primū. deinde consuetudine obtinere
cum est in alijs filibus non obtinet Et est
consuetudo ius non scriptum quod per legem ob-
servatur cum deficit lex. i. di. consuetudo namque
diuturni mores consensu utentium appro-
bati legem imitantur in i. de iure natura.
gen. et civi. per. non scripto et est consue-
tudo optima legum interpret. l. si de interpre-
tatione. et. c. cum dilectus est de consue.

De constitutionibus principum.

De legibus generaliter dixerat nunc spe-
cialiter de legibus tamen imperatoris vi. l. et
quod principis placuit legis habet vigorem. unde
quodcumque princeps statuit per epistolam et sub-
scriptionem vel cognoscens decrevit vel
de plano interlocutus est vel edicto prece-
pit lex est et appellatur constitutio ut ibi et
beneficium quod a divina principis indulgen-
tia perficitur plenissime interpretari debemus
l. si. et. Debet tamen in rebus novis constitui
vis subesse evidens utilitas ut receda-
tur ab eo iure quod diu equum visum est. l.
in rebus. et. Et quodam constitutiones sunt ge-
nerales cunctorum vitas cōstringentes. l. le-
ges. l. de le. quodam personales que nec ad ex-
emplum trahuntur nam quod princeps alicui ob-
merita indulget vel si cui penam vel alicui
sine exemplo subuenit personam non egredi-
tur. et. l. si. plane. modos cognoscendi le-
gem generale vi. per. tex. in. l. in. l. de le. et
per. glo. in. c. ut circa in libro perpetuo circa
pun. de elect.

De statu hominum.

Dicitur est de origine iuris sed quia omne
ius quod utimur vel ad personas pertinet vel
res vel ad actus. l. i. et. et cum hominum cau-
sa omne ius constitutum sit primo de statu perso-
narum videndum. l. i. et. De sciendum quod iste

titulus appellatur in i. de iure personarum
unde dicitur quod omnes homines aut sunt liberi aut
servi. l. in summa. et. et quid sit libertas et
quid servitus vi. l. libertas. et. Item qui sunt
libertini. et. l. libertini. Qui autem sunt in
genui. vi. l. et servorum. et. ingenui. et. l.
ingenui. et. ubi dicitur ingenuum accipe
debemus etiam eum de quo sententia lata
est quis fuerit libertinus quia res iudica-
ta per veritatem accipitur Item non sunt li-
beri nati si mulier aliquid monstruosum
aut prodigiosum enixa est. l. non sunt. et.
et sic patet quod status hominum de conditio vel
qualitas personarum qua quis plurimum potest
et vide. l. lex nature. et. eo. quod qui nascitur
sine legitimo matrimonio matrem sequitur
nisi lex specialis aliud inducat Qui
autem dicuntur vulgo concepti dicitur quod qui
patrem demonstrare non possunt vel qui possunt
sed eum habent quem habere non licet
qui et spurii appellantur. l. vulgo. et. Item
septimo mense nascitur perfectus partus
Et ideo credendum est eum qui ex iustis
nuptiis septimo mense natus est iustus
filium esse. l. septimo. et. et dicitur glo. se-
ptimo incepto etiam non completo quod in
sex mensibus et uno die potest nasci et
usque ad decimum mensem finitum et non
ultra ut in autem. de resti. et ea que per
mulierem coll. iij. Item qui in utero est
habet pro iam nato quotiens agit de como-
do eius quodcumque alii antequam nascitur neque possunt
l. qui in utero. i. et. et. Et vi. l. queru-
tur. et. eo. quod in hermaphrodito existimat
se servus qui in eo pualet Hoc valet scire
An possit ea facere que viris non mu-
lieribus permittuntur quia ut dicitur. l. in
multis. et. eo. quod conditio feminarum in
multis iuris articulis deterior est quam
masculorum.

De his qui sui vel alieni iuris sunt.

Super dictum est de una divisione sequi-
tur videre de alia quod quedam persone

Digesti veteris

fui iuris sunt. quedam alieno iuri subie
cti. l. i. §. c. Sciendum quod alieni iuris id est in
alterius potestate sunt serui qui sunt in
potestate domini. d. l. i. §. i. Item liberi ex
iustis nuptiis procreati sunt in potestate pa
rentum. l. i. Item in potestate. §. e. his itaque cogni
tis qui sunt alieni iuris. cognoscitur si quis
sui iuris sit. d. l. i. circa prin. unde dicitur quod li
beri homines aut sunt patresfamilias aut
filijs. Patresfamilias sunt qui in nul
lius potestate sunt etiam si fuerint vni^{us} diei
tamen filijs. qui in nulli^{us} sunt potestate etiam
si essent centum annorum.

**De adoptionibus et emancipationibus
et alijs modis quibus ius pote
statis dissolvitur.**

Dicitur est s de his qui sunt sui vel alie
ni iuris s quod per adoptionem quis constituit ali
eni iuris. i. in potestate alteri^{us} in l. i. c. in pn.
igitur subiicitur hec rubrica et quod ius potestatis
dissolvitur emancipatione et alijs pluribus mo
dis subiicitur de emancipationibus et alijs
modis quibus ius potestatis soluitur. de materia
videtur quod dixi. l. de adop. et. l. q. mo. ius pa.
po. sol. et in l. qbus mo. ius pa. po. sol. p.
torum.

De reze diuisione et qualitate.

Dicitur est s de personis dicendum erit de re
bus Et quia per diuisiones materia melius
apertur subiicitur de reze diuisione et qualita
te. de materia videbitur in l. i. et ibi dicam.

De senatoribus.

Quia de statu hominum et diuisione reze vt
dimus sequitur de actionibus et iudicijs
que quia per officiales explicantur vt s de
origi. iuris. l. i. §. post originem Ideo de
officijs dicitur primo promittendo de sena
toribus vt de dignioribus qui erant cen
tum numero. l. de per. here. l. si. in pn.
et inde eorum iudicium centum virale ap
pellatum fuit vt ibi. Senatores autem
accipimus eos esse qui a patricijs et co

sulibus vsque ad omnes illustres viros
descendunt quia et hi soli in senatu dice
re sententiam possunt. l. si §. si §. eo. non ta
men erant ultra centum vt dicit hic glo.
rubrice Vnde senator est vir consularis di
ctus a senio vel senectute. solis enim senti
bus cura reipublice demandabatur. l.
semper §. de iure emu. et. l. ad rempubli
cam §. de mune. et ho. Ibi etiam patres
conscripti dicebantur quia eorum nomina
scripta erant in diadematis capitum
eorum vt dicit glo. in l. qui. mo. ius pa.
po. sol. §. filius. Item qui remotus est
a senatu propter turpitudinem iudicare
nec testimonium dicere potest. l. i. §. c. Et
qui indignus est inferiore ordine indi
gnior est superiore. l. qui indignus §. c.

De officio consulis.

Dicitur est s de senatoribus qui sunt il
lustres sequitur videre de officio consu
lis qui et illustris est vt in auc. de ap. §. il
lo Officiu autem consulis est auctoritatem
prebere manumittere volentibus in co
silio. l. vnica §. c. et vt ex senatus consulto
consilij causam examinet. d. l. vnica in fi.
et dicit glo. quod voluntaria tamen iurisdictio
nem habet. olim meum impium. et unde consuli
les originem habuerunt vi. in. l. i. §. deinde
exactis s de origi. iuris.

De officio prefecti pretorio

Quia et hic illustris est subiicitur de officio
prefecti pretorio fm glo. rubrice Ibi sciendum
quod cum antiquitus dictatoribus summa
potestas committeretur elegerunt dictatores si
bi magistros militie et eos sibi associauerunt
et per eos multa expediebant hodie postquam
translata est eorum potestas in principem princeps
loco illorum magistrorum equitum elegit prefectos
pretorio. ad similitudinem magistrorum militum et
quod perficiebant pretorio imperiali vbi causas
examinabant appellari sunt prefecti pretorio
et eis plena potestas largita est scilicet facien
di leges et remouendi iudices inuitiles
Et habent isti in duobus privilegia Primum
q. iij.

Tituli. Libri. i. 7

¶ nō appellat ab eorum snia / scōz q̄ ip̄i
p̄nt restituere minores si dicant se lesos
quod nō est in alijs iudicibus hoc dicit
l. ij. eo. fm glo. i.

De officio p̄fecti vrbis.

Quia et iste illustris est in auc. de ap. s. illā de eo subijcit Est at̄ p̄fect⁹ vrbis cui a dño impatore cōmissa ē vrbis admīstratio. f. e. l. i. vide qđ dixi. l. e.

De officio questoris.

Iste etiā illustris est in auc. de ap. s. illo tō supponit de eo. de materia vi. qđ dixi l. e. et vi. hic. l. vnicā vñ et qñ habuerit originē qđ dicit qđ rhomul⁹ ⁊ numā pō / p̄li⁹ bīnos questores habuerunt s; cre / brior apđ veteres op̄io ē tullū hostiliū tertiu rhomanor regē p̄mū in rēpubli cā questores introduxisse. d. l. vnicā.

De officio pretoris.

Didū ē s de illustrib⁹ seq̄ vidē de spe / ctabilib⁹ nā p̄tor est spectabilis in auc. de ap. s. simili q̄q nō. De materia vi. qđ dixi. l. e. et vi. l. barbari⁹. f. e. qđ error cō munis facit ius an et qñ h̄ p̄cedit vrb̄ ibi doct. et vñ p̄tores habuerūt originē plene dicit rex. in. l. ij. s. cumq; consules vbi vide rex. claz.

De officio p̄fecti vigilū.

Quia iste spectabilis ē f. e. l. iij. in fi. l. de de eo subijgit de mat̄ia vi. qđ dixi. l. e.

De officio p̄cōsulis et legati.

Hic spectabil⁹ est vt in auc. de non alie. s. fi. coll. ij. Id dicit h̄ de eo vi. qđ dixi l. e. vi. tñ. l. obseruare. s. ij. e. vbi habet qđ p̄cōsul añq̄ ingress⁹ est puincia sibi decretā dz mittē edictū de aduentu suo cōtinēs cōmēdationē aliquā sui et sic p̄mittit se commendare.

De officio p̄fecti augustalis.

Iste spectabilis ē vt ceteri. l. de pua. carceri. l. i. s. viro qz Id supponit de eo vi. qđ dixi. l. e. et l. vnicaz. f. e. vbi dicit glo. qđ p̄fect⁹ egypti dicit̄ augustalis qđ augustus primū eū ibi constituit.

De officio p̄sidis.

Didū ē s de spectabilib⁹. nūc seq̄ vidē de clarissimis nā p̄ses ē clarissim⁹. l. de pua. car. l. i. Est at̄ p̄sidis nomē genēale vt cōphendat oēs qđ eligūt ad puinciaz regēdā. l. i. et ibi gl. j. e. et qđ sit dīa int̄ p̄li dem puicie et p̄cōsulē vi. l. de offi. p̄ cōsu. et le. et qđ ibi dixi et in gl. d. l. ij. e. De materia vi. l. i. qđ dixi. l. de offi. rec. p̄m. qđ vt ibi rector puicie dī p̄sa vi. tñ. l. obseruādā. f. e. qđ sic ait obseruādū est ius reddēti vt ī adēndo qđ se faci / lē p̄beat s; cōtēni se nō patiat vñ man datis addicūt ne p̄sides puinciaz ī vlti riorē familiaritatē puiciales admittāt nā ex puerfatiōe eq̄li cōtēptio digni / tatis nascit vñ solz allegari qđ nimia fa miliaritas parit p̄tēptū vi. in. c. et si inde os ē de iude. quod p̄cedit int̄ rusticos ⁊ paz itelligētes ita videt̄ dicē g. in. ca. lxxxvi. di. nā int̄ itelligētes familiari / tas nō parit p̄tēptū s; beniuolētiā affe / ctionē et amicitia inducit fm pa. in. d. c. et si iudeos.

Crationalis.

De officio p̄curatoris cesaris vel De isto p̄curatorē cesaris qđ etiā dī rōna lis vi. qđ dixi. l. de offi. comi. re. pua. qđ comes dī p̄curator cesari. ⁊ ibi dixi de ei⁹ officio et vi. l. i. et ij. e. vbi tractatur etiā de ei⁹ officio ipe tñ nō habz ius de portandi. l. fi. eo.

De officio iudicis alexādie.

De materia hui⁹ tituli vi. l. de offi. iu ridici. alex. Ad istū spectat tñ admīstra tio iuris nō rex vi. in loco p̄alleg.

De officio ei⁹ cum mōdā ē iurisdicō Didū ē s de off. ordinarij. nūc delegati licz et de ordinario aliq̄ leges dicāt Alij sic p̄tinuāt didū ē de iurisdicōe ordia ria qđ ē in cognoscēdo nūc de ea qđ in dei legādo. l. qđ delegat de qđ i. l. fi. i. p̄n. f. eo. Et cui de qđ nihil ī h̄ titulo et qđ cā de qđ in. l. i. et qđ p̄ totū. f. e. Et qđ offi. suū explicat delegat⁹ de qđ i. fi. et i. l. in fi. e. lati⁹ dicā ē de offi. dele.

De officio assessor.

De materia huius tituli et continuatione dic ut in l. i. §. e. et est assessor quē iudex sibi associat ad decisionē cause et cōstitit officiū ei⁹ in cognitiōib⁹ postulatiōib⁹ libellis an sint recipiēdi vel nō put la ti⁹ in glo. d. l. i. §. e. et vide qd dixi. L. co.

Incipit liber scdus

De iurisdictione oīm iudicum:

Glo. rubrice cōtinuat. Hacten⁹ de of ficijs locut⁹ est designādo qd ppiū offi ciū vniuscuiusq; sit nūc cōiter de omni iurisdiciōe Et que est dīa inter hūc ti. et illū s de offi. eius cui man. est iurisdic tiō vide hic glo. rubrice. de materia vi. L. co. lati⁹ tñ hic examina qd sit iurisdic tiō quid mez impiū qd mixtuz de q in l. impiuz cū sequen. §. e. et dic fm bar. in d. l. impiū q iurisdic tiō generalit̃ sumpta cōphendit in se ea que sūt meri et mixti iperij ⁊ simplicis iurisdic tiōis p hoc. l. i. §. e. et qd ibi notat ⁊ tex. i. d. c. gl. in xbo oīmōdā in cl. vnica de fo. cō pe. vbi dicit tex. q expul⁹ ep̃s exercet in loco vicino iurisdic tiōe oīmōdam ⁊ p istō xbu oīmōdā dicit ibi gl. q tex. voluit cōphendere ea q sūt meri ⁊ mi xti impij et simplicis iurisdic tiōis Et iurisdic tiō sic generalit̃ sūpta sic diffinit̃ Iurisdic tiō ē ptas de iure pblico intro ducta cum nēitate iuris dicendi et equi tatis statuēde ita dicit gl. in l. i. §. e. Bar. addit cōpetēs alicui tanq; publice pso ne Et iurisdic tiō sic generalit̃ sumpta distinguit̃ in impiū et iurisdic tiōem et tūc iurisdic tiō capitur vt species distin da ab impio Impium vero generaliter sumptum est iurisdic tiō que exercetur officio iudicis nobili Nam est duplex officium nobile et mercenariū Mobile quod non deseruit alicui actioni sed in der ex se pcedit Mercenariū vero vici tur quod deseruit actioni intentate per partē de quo in c. ij. et de offi. iudi. Im perium vero diuidit̃ in merum et mixtum

merum impium sic diffinit̃ Est cū iuris dictio que exercet̃ officio iudicis nobi li publicā vtilitatem respiciens Impe rium mixtum est iurisdic tiō que exercet tur officio iudicis nobili puatā vtilitatē respiciens Iurisdic tiō nō vt spēs sumpta est iurisdic tiō q expedīt officio iudicis mercenario puatā vtilitatē res piciens vñ facit bar. breuē tres regu las Prima q ea que expediunt̃ officio iudicis nobili ad publicā vtilitatē di cūtur meri impij Secda regula ea q ex ercent̃ officio iudicis nobili ad vtilitatē puatā dicūtur mixti impij Tercia ea q exercent̃ officio iudicis mercenario ad vtilitatē puatā sūt simplicis iurisdic tiōis Et distinguit̃ bar. mez iperium sex modis Primū est maximū qd cōpe tit soli p̃cipi vt facere legē cōez Sed⁹ imperiū mai⁹ est aīaduerrere in facinor osos īferendo vltimū supplicii vel mē bria bscissionem ⁊c. Tertiū magnū ē cū qd p̃dit ciuitatē sine libertate p̃ua de portatur Quartū est puū est relegat̃ vt corp⁹ acriter afficere Quintū est min⁹ vt est modica coer tio q competit cuilibet m̃gratui Sextū ē minimū et cōsistit in leuiter mulctando Et hec duo vltia de legant̃ de iure ciuili nō at̃ alia De iure at̃ canonico oīa q sūt meri impij delegā tur fm Inno. quē sequūt̃ cōit̃ oēs in c. qd sedēs ē de offi. ordi. vbi vi. lati⁹ pa. Circa p̃missa tñ sciendū q ex territo riū ius dicenti impune nō paretur idē est si velit sup̃ suā iurisdic tiōe ius dice re. l. i. §. e. P̃t tñ maior vel equalis se subijcē iurisdic tiōi alteri⁹ vt ei et ad uersus cū ius dicat. l. est receptū §. e. Et cui iurisdic tiō data est ea sibi cōcessa vi dent̃ sine quib⁹ iurisdic tiō explicari nō p̃t. l. i. §. e. Itē q iurisdic tiōi p̃est neq; si bi ius dicere vñ neq; vxori vel liberis suis neq; libertis vel ceteris q̃s secum habet. l. qui iurisdic tiōi §. e.

Quod quisq; iuris in altez statuit ipe eodem iure vtatur.

q iij.

Tituli. Li.ii.

Quia plerūq; iniqua pcepta et con/
stitutiones p iuris ministros id est iudi/
ces emanāt Ideo pponit in hoc edicto
quid iuris sit si quis iniquū ius statuāt
hic sciendū q hoc edictū quod quisq;
iuris habet locū siue cōstituāt iniquum
ingratus volēs esse ius cōe de cetero
qō statuit et obfuari in oib⁹ psonis har/
bito tractatu cū procerib⁹ totū civitat/
tis siue etiā in causa duoz vel vni⁹ vel
plurū sententiā ferat dolo. hoc enī ver/
bū sententie positi in fi. pme legis. i. e.
apte indicat fm Azo. hoc vey si statutū
mero iure teneat alioquin si ipō iure sit
nullū sec⁹. d. l. i. §. vl. Item hz locuz hoc
edictū licz qō nō statuāt sed curat vt a/
liquis statuāt vt. i. e. l. i. §. si quis/ et hos
duos āplectit scz assessorē et litigatorē
etiā si sine dolo curauerint Rō dīe est
inter eos et iudicē q assessor eligīt vt
sit perit⁹ Item ad pte aliquid pronenit
qō nō est in iudice q in eo requirit⁹ dor/
lus vide gl. in. l. i. §. i. e. Item effect⁹ hui⁹
edicti est vt ille qui lesus est pē petere
in cōfili causa apud eūde iudicē vel ei⁹
successorē Idē ius iniquū seruari con/
tra eū q statuit et eos qui statui curauē/
rūt. d. l. i. Itē pē dici q qlibz etiā de po/
pulo cōtra statuentē vel curantē statui
idē ius sibi seruari pē petere. l. i. §. hec
pena. i. eo.

Si qō ius dicenti nō obtēpauerit:

Didū est s de iuris. o. iudi. hz q sepe
cōtingit iudicib⁹ in sua iurisdicōe nō
pareri ptextu iniquitatis snie late vlt⁹ ferē
de iō pontē genēalit⁹ qd iuris sit si quis
ius dicenti nō obtēpauerit Sciendū q
tūc iudici nō obtēpat qn qō nō facit qō
extremū est in iurisdicōe. l. vnica. i. eo.
vide gl. in. hbo extremū Ex qua colli/
ge q extremū in iurisdicōe est pms
et vltim⁹ termin⁹ vt citatio que est p⁹m⁹
termin⁹. et executio q est vltim⁹ termi/
nus. vñ si vocat⁹ nō venit vel venit h

in executione sententie est inobediens
semp dicitur nō facere extremū in iur/
isdicōe. et dicit⁹ nō obtemperare Glo.
etiā alit⁹ declarat verbū extremū vi. eā
Et contra talē nō obtēpantē dat actio
in factū iudici ad petendā multā ino/
bedienti imposita dūmō tū iudex fuerit
de sublimiorib⁹. d. l. vnica Itē dat etiā
actio in factū alteri pti lese ppter eius
inobedientiā in dāno expensaz. d. l. vni/
ca. §. hoc iudiciū et ibi vide glo.

De in ius vocando.

Glo. rubrice cōtinuat Tractatur⁹ de in/
dicijō pmittit de in ius vocādo cum ab
ea pte indicia incipiāt inssl de pe. te. liti.
§. si. de materia vide. C. e. et enumerant⁹
hic in hoc titulo psonē q in iudicio vor/
cari nō dnt/ et apponitur pena cōtrariū
facientibus.

**Si quis in ius vocatus nō ierit
Aut si quis eū in ius vocauerit quē
ex edicto non debuerit.**

Qm facta vocatiōe cōtingit sepe vo/
catus nō venire iō ponit qd iuris sup/
hoc sit Et dic ad questionem rubrice si
qō nō veniat q in ius vocat⁹ est. l. i. l. i. mē/
citaz⁹ ē nō pauerit q aut pmissit se vē/
tuz et rīc ex stipulatiōe agit ad penam
vel ad intesse si pena nō sit adiecta. i. e.
l. vl. si vero nō est cautū agit pns ps ad
dāna q passa est in lite ex supiori edicto
si quis ius dicen. non op. sed in oibus
casib⁹ multa a iudice indici pē. i. e. l. i. §. i.
si qō Est et alia pena missiōis in bona
de q tractat⁹ ex q. cau. in pos. et de bo.
auc. iudi. possi. de q vide plene in. c. qm
frequent⁹ ex vt li. nō contl. De eo aut⁹ q
vocari nō debuit dic q licz vocari non
debuit veniē tū dz. i. e. l. i. §. i. de iudi. l.
si qō. hoc vey si cōstat de iurisdicōe ser/
c⁹ si certū ē q nō ē iudex vocari q tunc
nō tenet venire fm gl. ij. in. d. l. ij. de ma/
teria vi. p Inno. in. c. i. de dilac. vi. §. i. in
d. l. ij. q rusticitati parcendū est.

Digesti veteris

**In ius vocati ut eant aut satis vel
cantum dent.**

Ex hoc edicto imponit vocatis ne eas
ut vadat ad causam aut satisfient scz iu-
dicio sisti De hac aut fideiussio e p totu
istū titulu tractat Et hic sciendum fm
Azo. q. cōiunctio aut q ponit in rubrica
pro et accipit ut et sepe sic dicit. L. de
h. sig. l. pe. vñ nō sufficit vocatū venire
nisi satisfiet ut. L. de litis contes. anc. of-
feratur Et qlem qd d3 dare fideiussorē
vi. in. l. i. ij. et in. ij. e. et fideiussor nō liber-
ratur a fideiussione nisi facto eo qd pro-
miserit vi. e. l. vl. in. ter. et glo. et d3 dari
fideiussor idoneo cōiuncte tñ psona repu-
tant idonee et recusans eas recipere pu-
nitur. f. e. l. ij.

**Ne quis cum qui in ius vocatus
est vi eximat.**

Contingit qñq vocatos ad iudiciū nō
venire n̄ solu spōtanea eoz volūtate sz
etiā iuritis eis puta cū inuiri eximūt Et
iō p̄oris edictū pponit ne qd cū qui in
ius vocatus est vi eximat Et ponit hec
rubrica p̄tem edicti Edictū tale ē Pre-
tor ait Ne qd cū qui in ius vocatus ē
vi eximat ne ve faciat dolo malo q ma-
ius eximeret. f. e. l. eximendi. f. p̄roz. Est
āt x̄bū eximēdi generale. z est eximere
quoq mō auferre licz eripe sit de maib⁹
auferre Un̄ siq nō rapuerit quē h̄ mo-
ram fecerit quo min⁹ in ius veniēt ut
actionis dies exiret vl̄ res tpe amitte-
retur videbit̄ eximisse qñs corp⁹ non
exemerit sed et si eo loco retinuerit z nō
abduxerit his x̄bis tenet̄ ut in. l. h̄ exi-
mendi. f. e. z vi. l. ij. f. vl̄. e. Et dat̄ actio
in factū ex hoc edicto ei q vocauit. nec
distinguit an sit calūniator vel nō tunc
qñ cū effectu est exemptus et dat̄ in ex-
imentē et in mādatorē. et dat̄ qñtā in li-
tē iuratū est. f. eo. l. si p̄ aliuz vbi etiā ha-
bet̄ i. ter. q. x̄ba cū effectu sūt accipiēda

**Qui satisfacere cogantur vel iura-
mento promittant vel sue promissio-
ni cōmittantur.**

Qm̄ nō sufficit venire ad iudiciū nisi z
satisfiet in iudicio sisti et indicatuz sol-
ui vel ratā rem dñm h̄re aut aliter put
ius postulat caueat Ideo generale po-
nit rubricam q satisfacere cogunt̄ de sa-
tisfactionib⁹ et cautionib⁹ q in iudicio pre-
stāt et quō titul⁹ iste et. tit. s̄ in ius vo.
ut eant dñant vi. glo. rub. h̄ q ibi tñ lo-
quit̄ de cautione iudicio sisti sed hic de
ea et alijs scz iudicatū solui et rem ratā
haberi Sciendū ē q satisfacere est alicu-
ius adimplere volūtate et hoc dictū ē
p similitudinē. l. i. f. e. Et tenet̄ qlibz satis-
dare de iudicio sisti et qui agit et q con-
uenitur ut in auc. de exhiben. et intro.
reis. f. suscepto colla. v. et. l. i. f. eo. et qñt
d3 satisfieri de iudicio sisti vi. de p̄cto.
m. l. p̄toie De his at̄ q iurat̄ dic ut in
aut. de liti. f. si x̄o dixerit. de his at̄ q nu-
de cauēt. i. q cōmittit̄ sue p̄missioni vi.
L. de epis. et cle. l. in oib⁹ De satisfactioe
at̄ iudicatū solui vi. in. l. de satis. an p̄m.
de satisfda. rē ratā habere vi. L. de p̄cu-
curato. l. i.

**Si ex noxali causa agatur quemad-
modum caueatur.**

Gl. rub. cōtinuat Dictū est qñt̄ pro li-
beris satisfidatur iudicio sisti. nūc qualit̄
pro seruis Vel sic Generalit̄ dictū ē de
satisfactionib⁹. nūc aut̄ videam⁹ de spei-
cie scz qñt̄ debeat caueri si ex noxali
causa vel actione agatur Que autē di-
cantur actiones noxales dic ne p̄cedat
m⁹ ex ignotis q ex maleficijs seruoꝝ a-
git̄ noxali actioe veluti si furtū fecerit
aut bona rapuerint z. f. dños et si dñi
fuerint cōdēnati p̄mittit̄ eis aut litis
extimationē sufferre aut hñs seruū dat̄
pro noxa Insti. de noxa. f. i. et vñ de di-
cantur et qualiter contra dños p̄ponat̄
vide. in. l. de noxa. l. i. f. et. f. sunt autem.

Tituli. Li.ii.

Quis tñ nō p̄t se liberare dñs dedē vo-
lens qđ cōtingit qñq̄ p̄pter dōlū ei⁹ vt
si dolo fecerit quo min⁹ seru⁹ in ei⁹ essz
p̄tate. l.ij. §. in vō falso. §. e. qñq̄ p̄t offi
cij nōtate de q̄. ff. de furtis. l. si seru⁹ cō/
munis. §. qđ vero. Et sciendū qđ p̄ seruo
dñs cauere qđ ipm in eadē causa si/
stat. l. si statu et q̄litare in q̄ tūc cū pro
mittit fuerat quousq̄ sententia ferat. et
quid sit in eadē cā sistere vi. l. i. vsq̄ ad
fi. et. l. ij. i. ff. et. l. pe. an. pe. et vi. §. co. sed si
absens est seru⁹ cogit dñs alterz duorū
facere vel iudiciū eū sisti p̄mittere vel
iudiciū accipere aut si nolit defendere cau
tuz eū cū p̄mū poterit se exhibiturum
l. ij. §. i. §. eo.

De eo p̄ quē factuz erit quo min⁹
quis in iudicio sistat.

Qm̄ fideiussores et reos p̄ncipales se/
pe impediri cōtingit alioz dolo ne ve/
niāt ad cāz. iō generalē ponit rubricam
de eo p̄ quē factū erit q̄ min⁹ qđ in iur/
dictio sistat. **Hic** sciendū qđ hz locū h̄ e/
dictū siue iste titl⁹ tūc cū dolo malo al/
teri⁹ qđ ipedit vt siue suis manib⁹ vel
per suos retinuerit siue alios rogauit
vt decerneret ne iudicio sistat. **Itē** si qđ
venienti ad iudiciū aliqd p̄nūciauerit
triste p̄t qđ iste nec habuerit ad iudi/
ciū nō venire tenet talis hoc iudicio. l.
i. §. i. et §. dolo. §. e. Et vi. gl. rubrice qđ iste
ti. dñt ab illo s̄ ne quis enz qđ in ius vo/
vi exi. in q̄ttuor. **Pr̄o** qđ ille nō hz locū
nisi vbi vis facta est qđ min⁹ sistat hic hz
locū etiā siue vi. **Secdo** qđ ille nō cōsult
nisi vocati ad ius. h̄ etiā vocato. **Ter/
tio** qđ iste agit ad interesse. §. e. l. fi. in p̄n.
ille quanti in litem iuratū ē. §. e. tit. l. pe.
Quarto quia h̄ locū hz p̄ vocatiōes et
satisfactiōes receptas. **Ille** añ vt p̄z ex
ordie tituloz qđ ē seruad⁹ s̄ de sta. ho. l. ij
bar. tñ h̄ac q̄rtā dñaz nō approbat vt h̄
p̄r eum.

Si quis cautionibus in iudicio sistē
di causa factis nō obtēpauerit.

Dictū est s̄ ne qđ cū et ti. de eo p̄ quē
factū erit qđ iuris sit vbi qđ nō venit
ad iudiciū ipedit⁹ p̄ alteri⁹ factū. nūc at
sequit̄ videre qđ iuris si qđ p̄t quācū/
qđ cāz ipedit⁹ cautionib⁹ sistendi in iur/
dictio causa factis nō obtēpauerit. **Hic**
sciendū qđ iste dñ nō obtēpare cautioni/
bus qui sciens nō paret vocationi ⁊ cō/
tentioni facte etiam semel pro sistendo
licz in cōtumacia secus. §. de re. iuris qđ
non facit. cū concor. ⁊ non paret qui ita
cito vt debet vel nō in totū de quo. §. e.
l. et si post et. l. qui asit. i. ff. Et q̄libz oīo
debet puniri si non pareat cui iusta sup/
ueniēs non opitularur exceptio et pur/
nitur per potestatem et officium vocan/
tis ex illo edicto s̄ si quis ius di. nō obi/
tem. **Item** p̄ missionem in bona et p̄ rē/
ditionem vt duo protestant̄ edicta. §. de
bo. auc. audi. pos. et ex qđ⁹ cau. in pos. ea/
tur. **Item** p̄ denegationē iurisdicōis
de quo dic vt. §. e. l. qui cau. ma. l. sed et si.
Item p̄ ipaz cautionem manu militari
potest cogi. §. de no. oper. nun. l. an. pe. Et
datur ad interesse vt. §. eo. l. actor et. l. si
procurator.

De ferijs et dilationib⁹ et diuersis
tpibus earum et ex quibus causis fe
rie nec impediunt.

Dictū est s̄ de in ius vocādo. et. et qđ vo/
cati qñq̄ petūt dilatiōes ⁊ qñq̄ hñt rō
ne feriay. iō seq̄t de eis et qđ dilatiōes
hñt diuersa tpa et ex q̄busdā causis fe/
rie nō ipediūt de hoc subijcit **De ferijs**
dñ. §. e. vsq̄ ad. l. oīone et in. l. pe. de dila/
tiōe dñ in. l. oīone et in. l. more et. l. si. §. e.
De matēia vi. qđ dixi. **L. de ferijs et de**
dila. et de causis qđ ferie nō impediunt
vi. l. i. §. excipiuntur. §. eo.

De edendo:

Digesti veteris

Dic et cōtinua vt dixi. L. eo. Et dicis rubrica de edendo per gerundiu 2 nō de editione sicut posuit in alijs titulis de pactis et similibus Ideo vt ostendit qdā necessitatem imponi edenti que non imponitur pacisci volenti Et non subiunxit accusatiuum scz de edendo actionem Ideo quia non de ea sola sz de triplici editione tractat scz actoris vt .f. eo. l. i. in prin. instrumentor. .f. e. l. i. §. editiones. Item rationum .f. e. l. i. §. rationes sed actio editur in principio cetera in processu cause. Item acta etiā sunt edenda. L. e. l. i. apud quē sed hic titu. nihil dicit de act. fm gl. rubrice B.

De pactis.

Quia metu iudicioz peruenit ad pacta et transactiones. ideo de his interserit Quid aut sit pactum et de alijs que ibi dixi vide. L. e.

De transactionibus.

Continua et dic vt. L. eo. titu. vi. cū l. cū hi. §. e. in prin. q. hi quibus alimēta relicta sunt nō possunt transigē nisi auctore pectore et qui de alimētis transigit nō videbitur neq. de habitatione neq. de vestiario transigisse cū diuus Marcus specialiter etiam de eis transigi voluerit. d. l. i. §. Qui transigit Et si quis de alimentis transegerit sine p̄oris auctoritate id quod datum est in preterita alimentis ceder. d. l. i. §. si quis de alimentis.

Incipit liber tertius.

De postulando.

Glo. rubrice cōtinuat Dicitur est s de editione libellorum et actionum vnde restat videre qui eas actiones proponat et excipiat quod quia principales persone id facere ex defectu sciētie plurimum nequeunt et opus est eis vt ha-

beant aduocatos qui postulēt eis. ideo ponitur de postulando. Qui autē sint illi qui postulare possunt vel non vide in. l. i. et per totum .f. eo. et dic latius vt dixi. L. e. Et dicuntur isti postulatōres vel patroni causarum. Item aduocati .f. de vo. cogni. l. i. §. aduocatos et rogati dicuntur forte a genere vestis qua quia olim utebantur.

De his qui notantur infamia.

Glo. rubrice cōtinuat Quia infames remouentur a postulando. ideo de eis dicit et vi. l. i. §. e. et p totum quia sunt infamia notati et vi. que dixi. L. ex qui cau. infra. irre.

De procuratoribus et defensoribus

Glo. rubrice cōtinuat Quia procuratores siles sunt postulatores. ideo ponit de procura Et est dīa inter pcuratorē et defensorē. pcurator dicitur ex pte actoris. defensor ex pte rei vt in gl. i. in l. i. §. e. vi. latius quod dixi. L. e.

Quod cuiusq. vniuersitatis nomine vel contra eam agatur.

Glo. rubrice cōtinuat. s dicitur est de procura. generaliter. nūc specialit de eo q. noie vniuersitatis agit siue cōuenit qui p̄rie actor vel syndicus dicitur vt .f. e. l. i. §. q. b. Sciē dū q. vniuersitas est pluriū corporis int se distātiū. vno noie spēalit eis deputato fm Alzo. q. declarat hāc diffinitionē et licz dicat in rubrica cuiusq. vniuersitatis nō tū de q. libz vniuersitate puta de grege sed de rōnali tū tractat vt de p̄lo. collegio. societate Et q. libz talis vniuersitas p̄t sua negocia p̄ aliu explicare dūmō sit licita vt p̄plus vel collegiū qd est causa p̄icatis institutū vt plures siles cohabitēt. Et de vniuersitatibz talis dat regula vt oēs vniuersitates et oia collegia dicat illicita q. nō probant p̄missa de quo dicit vt .f. e. l. i. §. R. et de colle. illi. l. i. §. fed religionis.

Tituli. Li. iij.

Itē pnt dici oia pmissa que sūt pro cō
seruāda cuius sua iustitia De officio autē
actoris et syndici. vi. l. vl. f. e. et. l. Item
eor. factor et sñō at et factor. itaq. 7. l.
sicut. i. R. et si deficiat actor vel syndicus
tunc serua. l. i. f. q. si nemo et f. et quidez
f. e. Itē vniuersitates pnt hīe cōmunē
arcam. d. l. i. f. quibus. et dicit bar. q. pnt
sibi ipis imponere collectas et gabellas
apud auctoritate.

De negocijs gestis:

Glo. rubrice cōtinuat Dicitur est s de ne
gocijs singularis hominis vel vniuersita/
tis ex mandato. nūc qñ sine mandato.
Hic sciendū q de hac materia pretor ta
le pposuit edictū si quis negocia alteri
sine qd negocia que cuiusq. cū is moui
tur fuerint gesserit iudiciū eo noīe dar
bo. l. ait ptor. f. e. in prin. et hec xba si qd
cōprehēdit mulieres. d. l. ait. f. i. Et hoc
edictum fuit necessariū qm magna vti
litas absentiu versatur ne indefensi re
rū possessionem aut venditionē patian
tur vel pignoz distractionem vel pene
cōmittende actionē vel iniuria rem suā
amittant. l. i. f. e. Itē si quis negā absen
tis etiā ignorantis gesserit tñ quicquid
vtiliter in rem eius ipenderit vel etiā
ipse se in rē absentis alicui obligauerit
habet eo noīe actionem que appellatur
negocioz gestoz. l. ij. i. R. f. e. Et sicut et
quū est ipm actus sui rōnez reddere et
eo noīe cōdemnari quicquid vel nō vt
oportuit gessit vel ex his negocijs ret
inet ita ex diuerso iustum est si vtiliter
gessit prestare ei quicquid eo noīe vel
abest ei vel abfutur est. d. l. ij. ij. R. Itē
is qui negocioz gestoz agit non solum
si effectū habuit negociū qd gessit actio
ne ista vtetur sed sufficit si vtiliter ges
sit. i. gerere inchoauit et si effectū nō ha
buit negociū. l. sed an vltro. f. i. f. e. vide
quod dixi. L. e.

De calūniatoribus:

Glo. rubrice continuat Dicitur est s de
negocijs gestis nostris ab alijs bona fir
de. nūc qñ in iudicijs ad nraz lesionem
et p calumniā. Et notat glo. supalle. q
in duobus casibus tñ loquit hic titul⁹
scz qñ quis accepit pecuniā vel quid si
mile vt aliquē calumniose vexet Item
vbi accepit pecuniā ne aliū calumniose
vexaret. f. e. l. i. i. R. In primo autē casu is
qui dedit non agit contra accipientem
quia turpiter dedit sed is cui calumnia
erat mouenda de quo. f. e. et. generaliter
f. vl. In secundo dic vt. f. e. l. i. si quis ab
alio. i. R. et. f. si iam. et. l. hec actio. et. l. in
heredem. i. R. et. f. sed etiam Et infra an
num in quadruplū. post annū in simplū
l. i. in prin. f. eo. et tenetur etiam iste ca/
lumniator alijs actionibus de quibus
vi. glo. in. l. i. in xbo maxime. f. e. Et est
calumniator qui falsa crimina vel causā
iniustaz scienter intentat.

Incipit liber. iij.

De in integrū restitutionibus.

Glo. rubrice continuat Dicitur est s de
negocijs gestis ab alijs qliter rata hīe
cogamur. nūc qñ a nob ipis etiā gesta
rata hīe nō cogamur sed rescindere pe
rimus et est iste titulus generalis ad ti
tulos sequentes vsq. illi. f. de arbi. et cō
gregat sequētes sub se sicut gallina pul
los suos sub alis suis vt dicit gl. ij. in. l.
i. f. e. et vi. l. i. f. e. que dicit q vtilitas hui
us tituli nō indiget cōmēdatione Itē
enī se ostendit nā sub hoc titulo plurifa
riā ptor hoīb⁹ vel lapsis vel circūscri
ptis subuenit sine metu sine calliditate
sine etate sine absentia inciderint in ca
ptionem Et sic nota q illud nō est nec
cōmēdari qd se ipso facto recōmēdat vñ
patens veritas p se venit in noticiam

Digesti veteris

c. vnico de scisma. li. vi. de materia vide
L. e. et quod ibi dixi.
De eo quod metus causa gestu erit.

Glo. rubrice continuat de restitutione
in genere dixit. nunc per species et primo de ea
que iure actionis datur In hac enim ma-
teria prior tale proposuit edictum quod me-
tus causa gestu erit ratum non habebit. li.
i. e. dicit glo. aliquo tempore vnde valet quod
gestum est iure sed non est ratum si
agatur act. quod metus causa vel exci-
piatur de metu In casibus tamen nullum est
ipso iure quod metu gestu est de quo vi-
de in c. abbas extra de his que vi me. ve ca-
facta sunt Quid autem sit metus vi. li. i. e. et
vi. quod dixi. L. e. et. Tamen tamen scies quod
est verisimile quod quis patitur metu in cir-
uitate cum per ius publicum inuocare et a-
dire aliquem pretere predictum qui vim eum pa-
ri prohibebit. li. i. e. eo. Et solet notari ex
tex. d. l. fi. quod si quis minet alteri quod mina-
tus potest adire iudicem ut compellat minan-
tem ut caueat minato de non offendendi
do minatum vide ibi doc.

De dolo malo.

Glo. rubrice continuat Si quid per metum
fiat quod alicui subueniatur au disti. q.
liter autem subueniat si per dolum quis in ca-
prione incidit audi Et nota per magister pal-
le. quod non dicit de actione doli sed de dolo
malo quia per actionem in factum puniuntur doli
de quod dicitur. non dicitur in fi. et. l. itaq. et per acti-
onem ex eo contractu. i. e. l. et eleganter
circa prin. de materia vi. L. e. quid sit do-
lus malus vide ibi et in. li. i. e. dolum. i. e.
Et sunt verba huius edicti talia que dolo
malo facta sunt si de his rebus alia actio
non erit. et alia iusta sit causa iudicii da-
bo. i. e. l. i. i. per. dolo ne vel illi malicia sua
lucrosa vel illis simplicitas damnosa.

De minoribus xxv. annis.

Glo. rubrice continuat Dictum est de
his qui iure actionis restituunt nunc de

his qui iudicis officio ut. i. e. l. q. si minor
i. vi. In hac materia prior tale proposuit
edictum quod cum minore xxv. annis natum
gestu esse dicitur utique que res erit ad ad-
uertat. li. i. e. de materia vi. L. de in in-
te. resti. minorum et quod ibi dixi vi. tñ. li.
cause i. in prin. i. e. quod restitutio in in-
tegrum non habet locum ubi competit alia actio
sic allegat Quod ubi competit ordinarius
remedium non habet locum extraordinarium nec habet
locum in delictis vnde minor xxv. annis non
meret in integrum restitutionem nisi quatenus
interdum misratio etatis ad mediocrem
penam iudicem produxit. l. auxilium. in de-
lictis. i. e.

De capitis diminutione.

Glo. rubrice continnat Dictum est de res-
tutionibus que iure actionis et per officium
ratione etatis datur. nunc de illa que fit per sta-
tus diminutionem ut de in integrum resti.
li. i. et ij. Est autem capitis diminutio potius
status permutatio. li. i. e. de hoc vi. quod
dixi. L. e. et vi. in fi. eo.

Ex quibus causis maiores xxv. annis
in integrum restituuntur.

Glo. rubrice continuat Dictum est de res-
tutionibus quibusdam. nunc de his que
dantur ratione absentie ut de in in te. re-
sti. li. i. in fi. et ponunt verba edicti prius
in hac materia in. li. i. e. Et sunt verba
edicti talia si cuius quod de bonis dimini-
tum est cum is metu aut sine dolo malo rei/
publice causa abesset siue in vinculis
seruitute ve hostiumque pretere esset siue cu-
ius actionis eorum cui dies exisse dicitur et
vide. L. quibus ex causis maiores. et quod
ibi dixi.

De alienatione iudicij mutandi cau-
sa facta.

Glo. rubrice continuat Quia fiunt resti-
tutiones tam iure actionis quam iudicis offi-
cio ut de dictum est. fuit etiam iure actionis
ex edicto isto Id de hoc potest latari vi. L. e.

Tituli libri quarti. quinti et

**De receptis qui arbitrium recipiunt
ut sententiam dicant.**

Glo. rubrice continuat Quia de edendo
et qda alia pparatoria iudicioz dixim⁹
de iudicijs deberet dicē sed q arbitria
tractat ut iudicia. f. e. l. i. Jo de receptis
i. arbitris q recipiunt a ptib⁹ vel ecotra
i. de ptib⁹ q recipiunt ab arbitro dicit
In receptu id est cōpromissu. L. de iu/
dicij. l. rem nō nouā. f. i. de materia vi.
quod dixi. L. eo.

**Maute caupones stabularij ut rece
pta restituant.**

Glo. rub. continuat. vi. cā. Vel sic Dictū ē
s de his qui recipiunt lites suo arbitrio
distinguidas sequit vide de his q recipi
unt res saluādas qz officiu sicut et supi
orū publicā respicit utilitatē Dic scien
dū q ptoz pposuit in hac matēia edictū
in h sba nautae caupones stabularij qd
cuiusq saluū fore receperint nisi restitu
ant in eos iudiciū dabo. l. i. in pñ. f. e. Et
h3 locū hoc edictū tūc cū nauta v^l cau/
po v^l stabularij recipit res saluādas. et
qs cōtineat noīe nautae dic vt. f. eo. l. i. f.
nautā et. f. qnq et qs noīe caupōis dic
q caupones et stabularios eq eos acci
piem⁹ q cauponā vel stabulū exercent
institoēs ve eoz. d. l. i. f. caupones Et di
cunt recepisse nautae caupo. stabu. siue
res in nauū vel cauponā vel stabulum
misse sunt assignate vel non hoc tñ ipo
q in nauim z. misse sunt recepte sunt et
oīm recipit custodiā que in nauim z. il
late sunt et factū nō solū nautaz presta
re dz sed et vectoz. d. l. i. f. fi. et. l. se. f. eo.
Et dant due actiones ex hoc edicto vi
na est actio in factū que datur ex cōtra/
ctu receptionis. rez ex locatione vel cō
cessionē nauis stabuli seu caupone et
quid veniat in illa acti. dic vt in. l. illud
f. ait ptoz et. f. ex hoc et. f. sed an. et. f. h3
li gratis et. f. eodem et. f. si filius et. f. hec
autem. f. eo. Est et alia actio que est ex

quasi maleficio et qualis ista sit et quid
in eam veniat vide in. l. de ob. que ex
quasi male. f. vlti. et. f. e. l. h3. f. in factum
et. f. possumus et. f. si absolutus et. l. vi.
vlti in fi. l. f. eo.

Incipit liber quintus.

**De iudicijs et vbi quisq agere
vel conueniri debeat.**

Glo. rubrice continuat Explicitis ppa/
ratoris iudicioz. nūc icipit de iudicijs
nō de iudicio Est enī iudiciū aliud cini
le aliud criminale de quo criminali fit
sermo. f. e. l. destitisse. de materia pme par
tis hui⁹ rubrice vide qd dixi. L. e. De
scda pte vi. c. de fo. cōpe. et hic. f. eo. in
pluribus legibus et. L. de iurisdic. o. au
di. et de fo. cōpe. et quod ibi dixi vi. tñ. l.
lis nulla. f. e. q lis nulla cē pñ cū eo quē
in pñte habem⁹. fallit in casib⁹ notatis
in glo. ibi et vi. l. nō quicquid. f. e. q non
oē qd iudicis pñari pmittitur id subij/
cit iuris ncitati. Et index de qua recog/
nouit de ea quoz pñciat cogēd⁹ erit
l. de qua re. f. e. de hoc vi. lat⁹ in. c. cū sup
de causa pos. et pñe c. et in cle. auditor
de rescrip. Et an ille qui obligat⁹ est in
diem possit conueniri vt pñet. cautio
nem de soluēdo cū dies venerit vi. in. l.
in omnibus. f. eo.

De inofficioso testamento.

Glo. rubrice continuat Quia in iudicijs
exercent actiones Jo de his videamus
et pmo de vltib⁹ et realib⁹ qs q pcedit
querela Ideo de inofficioso testamento
ponit. de materia vi. qd dixi. L. e. ti. Et
est dicē testamētū inofficiōsū allegat⁹ q/
re exheredari vel pñeriri nō debuerint
qd aliqñ accidit cū parentes falso stimu
lati vel nouercalib⁹ delinimentis istu
gatiōibus q corrupti liberos suos ex
heredant vel pretereunt.

lex. Digesti veteris

De petitione hereditatis.

Glo. rubrice cōtinuat. Posito de quere
la que est preparatoria huius ponit et
de hac vide quod dixi. L. e.

Si ps hereditatis petatur.

Glo. rubrice cōtinuat. s. quid iuris sit si
tota petat hereditas exposuit. nunc qd
iuris sit si ps hēditatis petat. Hic at est
attēdendū An is q pte petio oīo de ea
cert⁹ sit An nō si est cert⁹ aut possessor
ius hz puta q coheres est Aut nō hz de
quo dic vt. f. e. l. i. §. i. ij. iij. et v. An si
sit cert⁹ de hoc dī in §. fi. in l. antiq. f. eo.
ita dicit gl. rubrice et loquit. d. l. antiq.
de qdā muliere q fuit entra eodem tpe
q̄tuoꝝ pueros et quintū post quadrage
simū diem.

De possessoria hereditatis petitiō
L. i. videt cōtinuare et sic dicit ordinat
rū fuit post ciuiles actiōes hereditibus
ppositas rōnem habere p̄toꝝ etia eorū
q̄s ipe velut heredes facit hoc est eorū
q̄b⁹ bōꝝ possessio data ē Vel sic Dictū
est de directa hereditatis petitiōe sequi
tur videre de vtili et q dignior est ea q
dat directo succedenti q̄ ea q competit
succedenti p obliquū id de ea q dat bo
noꝝ possessori p̄sūq̄ de ea dat trebellia
nico successor. et cui def b bonoꝝ poss
sessio vi. f. eo. l. i. hodie videt nō eē nec
alicui dari bōꝝ possessionē intellige de
cretalē q hodie nō ē. L. q admit. ad bo.
pos. l. fi. et de cura. fu. l. vl. fm gl. ij. in l. i.
f. e. et q̄b⁹ def vi. L. q admit. ad bo. pos.
pos. et quid veniat in hac act. dic vt f.
e. l. vlti.

De fideicommissaria hereditatis petitione.

L. i. cōtinuat. vi eam Cui aut detur
fideicommissaria hēditatis petitiō et dic
q̄ his quib⁹ est restituta hereditas p fi
deicommissū. l. i. f. e. Et dic quib⁹ restituta
est hbo alias si re et postea desinat possi

dere rei vendicationem hz. quod enī fe
cit hereditatis aditio vt tūc demū cō
petat hereditatis petitiō hoc hbalis re
stitutio vt habeat locū fideicommissaria
vt notat glo. ij. in l. i. f. eo. et contra quē
et ad quid et q̄lis sit dic vt f. e. l. i. ij. et iij.

Incipit liber sext⁹.

De rei vendicatione.

Uide. l. i. q̄ videt sic cōtinuare p⁹ actiō
nes q̄s de vniuersitate p̄posuit p̄toꝝ s̄b
hic actiō singulari reꝝ petitionis Que
specialis in re actiō locū hz in oib⁹ re
bus mobilib⁹ tā aialib⁹ q̄ in his q̄ aima
carēt et in his que solo cōtinent et sic
p̄toꝝ q̄ actiō spēialis in rem dicit rei ven
dicatio Et sciendū ē in glo. rubrice q̄ in
hoc titulo p̄ncipalit̄ tractat de directa
rei vendicatiōe sed q̄ in ri. si ager vedl.
vl' emphi. tractat de vtili. Et cui detur
directa vi. f. e. l. in rem. i. f. e. Itē cui vtili
lis datur. L. e. l. si vt pponas Et contra
quē detur dī. f. e. officiū et. L. de alie. iur/
di. l. i. et. L. vbi in rem actiō exerce. d. z. l.
i. et an ciuilit̄ t̄m possidens sicut est is
qui dedit in feudū possz pro eo iure qd
hz conueniri glo. palle. cōcludit q̄ sic hz
nō fit p̄iudiciū ei qui naturaliter possi
det Et que veniat in hac actiōe vide. l.
i. et. l. non solum. et. l. que de tota f. e. Itē
fruct⁹ vt. f. e. fructus Et est ista actiō ar
bitraria et stricti iuris de quo f. e. qui re
stituere vide latius in glo. rubrice et vi
de de materia qd dixi. L. eo.

De publiciana in rem actione.

Exposito tractatu ciuilis in rem actiō
nis proponit de pretoria in rem actiō
ne que dicitur publiciana vi. l. i. f. e. vbi
ponuntur verba edicti pretoris in hec
verba Ait pretor Si quis id qd tradit
r ij.

Tituli libri septimi et

ex iusta causa a nō dñō et nōdū vsucap
ptū petat iudiciū dabo. z dicif in edicto
a nō dñō ideo quia si traditur a dñō nō
agit publiciana sed rei vendicatione q
dñs est effectus p traditionē. l. traditio
nibus. l. de pac. Et merito p̄tor ait nō
dñ vsucapitū nam si vsucapitū est hz ci/
uilem actionez nec desideret honorariā
vt ibi Igit̄ habet locū hoc edictū vbi/
cunq; ex iusta causa quis traditam sibi
nanciscitur possessionez quod dic vt. e.
l. sunt et alie. si. et quattuor legibus se/
quentib; Qñ quecunq; sūt iuste cause
adquirendaz rez si ex his causis nacti
res amiseri; dabitur nobis eaz rez pfe
quendaz grā hec actio. l. quecunq; .i. eo.
Itē traditionē verā vel interpretatiuā
et bonam fidem interuenire opz et tpe
emprionis et tpe traditionis ad hoc vt
cōpetat hec actio qđ dic vt. e. l. eū. si
ego et. si. cum. si. vl. et penul. bonam fidez
intellige ementis non vendētis de quo
dic in. l. cum. si. ego et. si. cum. Cui autē
detur p̄tz ex pmissis et dicitur. si. e. l. cum
hec actio et datur contra quemlibz
possessorem insl. de actione. si. alie. aut. ex
cipitur tñ dñs de quo. si. e. l. penul. et vl.
Et dicitur publiciana a p̄tore publi/
cio qui fecit istud edictū gl. i. in. l. i. .i. e. et
vide glo. et que ibi notant in. c. abbate.
de re iudi. li. vi.

Si ager vectigalis vel emphiteoti/ carius petatur.

Dictum est s̄ de directa in rem actione
civilī vel p̄torla sequitur de vtili. Et
sciendū q̄ hec actio vtilis in rem datur
emphiteote qui in perpetuum fundum
fruendum condurit q̄uis nō efficiatur
dominus tamen placuit cōpetere ei in
rem actionem aduersus quēvis posses/
sozem. l. i. in. si. .i. eo. et dicuntur agri ve/
ctigales qui in ppetuum locantur id est
hac lege vt q̄dū pro his vectigal pen/
datur id est soluatut tam diu neq; ip̄s
qui cōduxerunt neq; his q̄ in locuz eo
rum successerunt auferri eos agros li/
ceat. Nō vectigales sunt qui dantur co/
lendi nō in ppetuum sed ad annuz. d. l. i.
si. iunc. glo. .i. e. Et vide glo. rubrice q̄
exponit. vel. in rubrica posituz p id est.
nam vt ait idem sunt ager vectigalis z
emphiteoticarius vt s̄ qui satisfda. co. l.
sciendum. si. Et dicitur ager vectigal/
is quia redditus siue pensio qđ vecti/
gal dī pro eo prestat vide latius. d. glo.
rubrice.

Incipit liber vii.

De usufructu et quemadmodum quis vtatur.

Glo. rubrice cōtinuat Dictum est de ac/
tionibus in rem competentibus p cor/
palibus nunc de his que p incorpalib;
vt seruitutibus Et quia alie reales sūt
alie psonales. de personalibus vt de di/
gnioribus premitit Est autem usufru/
ctus ius id est seruitus alienis rebus
vtendi fruendi salua rerum substantia. l.
i. .i. eo. Et est duplex usufructus forma/
lis scz et causalis Formalis est de quo lo/
quitur hic titulus qui est seruitus qñā/
do est sepatus a proprietate Causalis
autem est qui cum sua causa id est pro/
prietate coniunctus est et de illa causa/
li vide aliquid in. l. si mulier. de vsuff.
accre. Et constituitur usufructus in te/
stamento vel inter viuos per pactio/
nes vel stipulationes insl. eo. si. sine te/
stamento.

De usufructu accrescendo.

Dictum est s̄ de usufructu. nunc sequi/
tur quando locum habet ius accrescen/
di inter plures fructuarios altero defit/
ciente q̄ p̄tē suā a mittit vel repudiat z

Digesti veteris

Quibus accrescit tunc usufructus. Et sciendum quod tunc huiusmodi ius accrescendi in usufructu quando duos vel plures contingit in usufructu esse constitutos re et rebus vel re tamen vel rebus tamen de quo dicitur in l. i. §. e. et ibi vi. glo. i. et vi. glo. in l. dñs. §. i. de usufructu. quod ponit casus in quibus cessat ius accrescendi et §. e. si mulieri cum liberis. l. si quis titio. §. quod si ita ut tamen is qui re et rebus est constitutus pferat et quod re tamen coniungit quod dicitur in l. i. §. denique et §. idem ait et quando aliquid dicitur constitutum re et rebus vel verbis vel re tamen vi. glo. fin. in d. l. i. Item si separatim unicuique partis rei usufructus sit relictus sine dubio ius accrescendi cessat. d. l. i. in prin. Et an ius accrescendi huiusmodi locum in usufructu constituto inter viuos. vi. glo. in §. inter dum in verbo ut et cellus §. e. quod tenet quod sic. constitutum tenetur quod non sed tunc solum quando constituitur est usufructus in ultima voluntate secundum Albi. Item vocantur ad usufructum non ex rebus testatoris ius accrescendi non habent. l. si duobus §. e.

Quoniam dies usufructus legati cedit:

Sic continuatur quia in cessione dei legati quorundam specialia sunt in usufructu ideo subiicit istam rubricam Et est speciale in eo quia cedit a die adite hereditatis si sit pure relictus quibus alia legata cedant a die mortis quantum ad transmissionem vel si a die mortis testatoris decedat legatarius transmittit ad heredem legatum sed ista transmissio non est possibilis in usufructu quod morte finitur ut §. titu. proxi. l. iij. §. si. Et dicitur ad questionem rubricae si simpliciter et pure relictus sit usufructus cedit semel et ab adita hereditate usufructus et actio pro eo competens et non ante Et si ex die sit legatus tunc cedit demum cum dies venerit. ubi vero in annos singulos vel similia tempora relinquatur plu-

ries cedit dies et tot sunt legata quorundam sunt anni seu tempora quod dicitur in l. i. eo. per totum Si autem non sit legatus sed inter viuos constitutus semel tamen sine distinctione cedit dies §. de dona. causa mor. l. senatus §. vi. de cessione aliorum legatorum vi. quod dicitur in l. e.

Quibus modis usufructus vel usus amittatur.

Dicitur est a qualiter usufructus substantiae capiat et constituatur a de usufructu sequitur videre qualiter amittatur quod cum sciverimus etiam de usufructu in l. de usufructu et ha. in prin. Dicendum quod usufructus multis modis finitur sine amittit Primo morte §. eo. l. sicut §. vlti. sed illius qui suo iure habet commoditatem utendi ut §. e. l. si legatus et l. antepenul. et quid si ingrediat in monasterium usufructuarius an finitur videtur quod sic per l. deo nobis §. sp. de sa autem. l. de epis. et cleri. contrarius tenet Azor. hic Idem tenet bal. in l. i. de usufructu §. finitur Quid de excommunicatione tenet idem bal. quod per illam amittitur. cum capitis diminutioni medie equiparetur sed sic est quod capitis diminutione minuitur maxima et media amittitur. imo et minima isto iure. l. i. §. eo. in prin. Modie tamen minima tollere non potest usufructum. l. corruptione. l. de usufructu. Item non utendo per r. vel xx. annos amittitur in l. eo §. finitur ibi vide latius et multis alijs modis de quibus per discursum huius tituli. vide tamen. l. si fructuarius §. e. ubi est tex. si fructuarius messem fecerit et decesserit si pulam que in messe iacet heredis eius esse labeo ait. spicam autem que terra reneatur domini fundi esse fructum quod percipi sed Julianus corrigens labeonem dicit quod non sunt fructuarij vel heredis r. iij.

Tituli libri septimi et

cius nisi in horreis sint reconditi vide
lati⁹ gl.in.d.l.si fructuari⁹. De repetitio
one usufructus et quomodo quattuor
modis usufructus potest repeti vide.l
licet in annos. f. e. in prin.

**De usufructu earum rerum que usu co
sumuntur vel minuuntur.**

Dicitur est s in gen⁹ de iure usufructus
sequit⁹ videre in specie de earum rerum usufr
fructu que usu consumuntur Et sciendū
q ea dicunt⁹ usu consumi que ad susten
tationē corporis sumunt⁹ et que ipsa assump
tione deficiunt esse vel que ad nihilum
propter continuū usum perveniunt in bre
ue tps alioquin secus Exēplū in vino
frumento oleo vestibus auro et argen
to quibus proxima ē pecunia numerata
In his aut reb⁹ nō potest usufruct⁹ co
stitui vel civili vel naturali ratione v.
instl. de usufructu. f. p. tituli. Sz si qd tū
velit in his rebus usufructū constituere
quid faciet v. instl. de usufructu. in. d. f.
constituit in si. et. f. e. l. in stipulatione. De
quo ddm q utilitatis causa pmissus est
et in his rebus constituere usufructū
h⁹ improprie et tūc ab usufructuario de
sideranda est cautio ut quicūq; ille mor
ritur aut capite diminuit⁹ sit eiusdē qli
tatis et bonitatis filies res restituantur
aut estimatis reb⁹ illis certe pecunie in
xta valorē earūdē caueat et perit talis
usufruct⁹ tū duob⁹ modis scz capitis
diminutione et morte. l. si tibi et l. in sti
pulatione. f. e.

**Si usufructus rei petatur vel ad
aliam pertinere negetur.**

Gl. rub. q dicit alias neget⁹ alias al
legat. Gl. sciendū q nō pōt petē usufru
ctum vel allegat⁹ q ad se pōtinet scz is q
est dñs q q hz proprietatē vtrūdi fruendi
ius separatū nō hz nec enī pōt ei ius sum

o⁹ servire. l. vti. i. f. f. e. Nec etiā pōt ille
qui habz nudā proprietatem allegat⁹ illū
qui possidet nō habere usufructū sed
alium. q de suo nō alieno iure quēq; a/
gere opz. d. l. vti. f. f. de suo. qnq; enim
actio negatiua dñō competat aduersus
fructuariū magis tū de suo iure agere
videtur q de alieno cū invito se negat
ius esse vtrūdi fruendi fructuario vel
sibi esse ius prohibendi. d. l. vti. Quis h⁹
potest petere usufructū dic q ille cui
est constitutus usufructus aduersus do
minum et aduersus quemvis possessio
rem. d. l. vti. f. frui.

De opis servorum.

Quia inter ceteras servitutes etiam o
pera computatur Ideo de eis supponit⁹
Et dicitur opera ministerium servorum
ergo dicitur in. l. de usu. et habi. et mi
nist. seruo. et constituuntur opere seruo
rum sicut usufructus Et est sciendum
q in libertis aliter sit impositio oparū
Gl. si in libertis legatur tenet legatus
non tū ius in re constituitur sed in ser
uis constituitur ius in re vide f. de vsa
fruc. l. e. l. iij. et cui legatē sunt opere ser
ui ille habet usufructum et usum ser
ui. f. e. l. fructus et. l. opis.

De usu et habitatione.

Dicitur in est de usufructu que est servi
tutis personalis sequitur videre de as
tibus personalibus ut sunt usus et habit
ratio dic. de materia ut dixi. l. de usu
fruc. et habi. et minist. sed et vide instl.
e. et. f. eo. l. i. que dicit q constituitur nu
dus usus id est sine fructu eisdem mor
dis quibus et usufructus unde cui res
lictus est usus vti potest. frui nō. f. e. l. iij.
Et est habitatio servitus personalis si
cut usufructus et eodem modo sed in
domo tūc et est perinde si legetur vti

Octavi Digesti veteris

dom⁹ vel habitatio et effectus pene idē est legatū vsus et habitationis. l. si habitatio in prin. §. e. Dicitur pene quia dicit in quibusdā quia habitatio potest locari sed vsus nō de quo vi. l. cum antiquitas. l. de vsufruc. et habi. et in glo. d. l. si habitatio §. e.

Usufructuarius quemadmodum caueat.

Glo. rubrice dicit idē in vsuario et ad questionē rubrice dic q^d usufructuari⁹ semp debet cauere etiā si prohibeat testator nisi in casibus de q⁹ vi. l. de vsufru. l. i. et ij. et qualiter debet cauere vi. l. i. §. e. quia d⁹ cauere se vsu⁹ boni viri arbitratu et cum vsufructus ad eū pertinere desinet restituitur quod inde extabit et sic h³ ista cautio duas causas vna si alicuius utatur q⁹ vir bonus arbitrab⁹ alia de vsufructu restituendo q⁹ p⁹ma statim cōmittet⁹ si alicuius fuit vsus et sepius remitteretur sequens cōmittet⁹ finito vsufructu. d. l. i. §. h³ aut.

Incipit liber viii.

De seruitutibus.

Glo. rubrice cōtinuat Dicit⁹ est s⁹ de seruitutibus personarum nunc de seruitutibus reru⁹ vñ dicit. l. i. §. e. Seruitutes aut personarum sunt vt vsus et vsufructus Aut rez vt seruitutes rusticorum prediorum et vrbano⁹ Sunt tamē alie plures seruitutes psonales q⁹ vsus et vsufructus de quibus in. l. si quis binas s⁹ de vsufruc. et iste et similes seruitutes sunt mixtim psonales quia a re homini debentur Sunt et alie seruitutes iure personales de quibus dicitur de statu ho. s⁹ vi. l. eo. titu. et quod ibi diri et vide glo. in. d. l. i. Unum tamen scire debes q^d seruitus imponi nō potest vt pomus decerpere liceat z vt

spaciari et vt cenare in alieno possum⁹ l. vt pomum §. e. Ratio fm gl. quia propter necessitatem non propter delectationem imponi debet Non enī ius fauet delicatorum votis §. de pig. ac si seruos in fi. Gl. ponit alias rationes et dicit finaliter q^d licz de hoc non posset seruit⁹ imponi neq⁹ realis neq⁹ personalis tamen quoddam pactū de hoc fieri p⁹t.

De seruitutib⁹ vrbano⁹ predio⁹.

Glo. rubrice cōtinuat Dixit de seruitute in genere nunc incipit dicere per speciem Que autem sunt seruitutes vrbano⁹ prediorum dic vt §. e. l. i. et ij. Et que dicuntur predia vrbana vi. l. vrbana §. de ver. sig. et dic q^d omne edificium vbi cūq⁹ positum vt dicit glo. i. in. l. i. §. eo. Et fm qualitatem eius cui debetur seruitus censetur rustica vel vrbana vt si illō fuerit prediū rusticū cui seruitus debetur censetur rustica licz ab vrbano debeat Sic econtra vt in glo. verbi aream in. d. l. i. vide. l. quidaz hiberus §. eo. in prin. q^d in pariete comuni non licet aliquid facere per quod deterior redditur et notat ibi bar. q^d in pariete comuni non licet facere camini⁹ Quod intellige quādo per ascensum flamme paries aduritur et sic periculū partet⁹ paratur sec⁹ si tale periculum omnino cessaret fm ange. qui dicit hoc obseruare consuetudinem q^d quilibz vicinus in pariete comuni habet caminum Et de materia parietis cōmunis et quid possit quis in eo facere videtur per ange. latius in. d. i. quidam hiberus.

De seruitutibus rusticorum prediorum.

Gl. rubrice cōtinuat Dixit de vrbanis seruitutib⁹ in spē nec de rusticis eodez mō Que at sūt seruitutes rusticorū pdio⁹ rū dic q^d ille q⁹ pdiis rusticis debent vt
r. iij.

Tituli libri noni et

in. l. i. §. e. ut iter act⁹ via aqueductus etc.
ut ibi et quid sit quodlibet horum tex. de/
clarat in. d. l. i. §. e. hec servitutes dicunt^r
prediorum R^unde q^u constituit ius in re fm
pla. hec nō placz gl. in. l. i. §. e. vñ aliq^u di/
cūt iō q^u tñ in pdijs cōstituit et tñ ha/
benti viciniū pdiū cōstituit licz q^u pmo/
dicas psona quera^t pdy tñ dī. vñ et po/
ti⁹ ius. pdij q^u psona cōsiderat Itē quia/
fundo vltra q^u ei op⁹ est cōstitui nō pōt
§. e. §. §. veraci⁹ vi. latius in. d. gl. l. i.

Cōia pdiorz tā vrbanoz q^u rusticoz

Glo. rubrice cōtinuat postq^u spēalia v^r
banoz et rusticoz dixit nūc dicit q^u sunt
cōia et dīr iste ti. ab illo s^{ed} de serui. q^u ibi
magis intendit aliq^u regularit^r dicere. h^{ab}
aut in casib⁹ quibusdā cōia designat. Et
sciendū q^u servitutes nec vrbanoz p^{re}/
diorz nec rusticoz p^{oss}nt deberi nisi hñti/
bus pdia et ab illis qui habent pdia tñ
deberi p^{oss}nt. l. i. §. e. Itē in his cōsuetudo
iure servitutis reputat et q^u licz nō ter/
neat servitutis impositio nō tñ contra/
pactū veni^t §. e. l. venditor. i. R. et §. vlti.
Itē vñ⁹ ex dñis solus nō p^{oss}t imponere
servitutē §. e. l. p^{ro}priū et. l. vl.

**Si servitus vendicet vel ad aliū
ptinere negetur.**

Glo. rub. cōtinuat Dicitū est s^{ed} de pdiali/
bus servitutib⁹ sed q^u par^{iter} esset servitu/
tē hñe nisi eius noīe possz institui actio
Itē de actioib⁹ noīe servitutum vel oc/
casione servitutuz cōpetentib⁹ videat^r
mus scz q^u cōpetāt et dic q^u cōpetūt pro/
servitutib⁹ actiones in rem scz cōfessor/
ia et negatoria. cōfessoria ei q^u servitu/
tem sibi cōpetē cōtendit. negatoria dñō
q^u negat. l. ij. in prin. §. e. et quid veniat in
hac actioe dic vt §. e. l. loci §. in cōfessoria
fm glo. rubrice quā vide latius.

**Quēadmodū servitutes amittant^r.
De institutiōe servitutis plene s^{ed} dū**

atū est; sequitur vt videamus de earuz
amissione Itē amittūt nō vtendo decē/
nio vel vicennio de q^u dic vt §. e. si prem/
excepto itinē sepulcro debito §. e. l. iter
Morte aut vel capitis diminutione nō
amittuntur §. e. l. materia prediorz §. eo.
Itē p cōfusionē vt §. e. l. i. Itē p remissi/
onez vi. latius p discursū hui⁹ tituli.

Incipit liber non⁹.

**Si quadrupes pauperiem fecisse
dicatur.**

Glo. rubrice. cōtinuat Dicitū est s^{ed} de a/
ctioib⁹ in rē sequit^r de his q^u naturā rer^{um}
aliū imitāt licz sine psonales sed q^u de
pauperie est antiquior q^u ex lege xij. tab.
bu. vt §. e. l. i. in prin. Itē de ea dicit pus
Et sciendū q^u si quadrupes pauperiē fec/
isse dicat^r actio ex lege. xij. tabulaz de/
scendit q^u lex aut vocavit dari id qd no/
cuit. i. ad aīal qd noxiā cōmisit a noxiāz
offerre Noxia aut est id ipm delictum
l. i. §. e. Vñ⁹ Noxia delictū deliquēs no/
xa vocatur glo. in vbo ipm in. d. l. i. vbi
vide lati⁹. Itē hec actio vtilis cōpetit
et si nō quadrupes sed aliud aīal paupe/
riem fecerit. l. hec actio §. e. et vi. l. si §. eo.
q^u loquit^r de quodaz q^u cuz equū duceret
ad tabernā equus ille mulū olfecit ex/
ponit gl. i. nasū ad culū posuit mula cal/
cem reicit et crus ducentis equum fre/
git et dicitur ibi cum domino mule agi/
posse de pauperie. Et est pauperies dā/
num siue iniuriā facientis damnum nō
enī p^{oss}t aīal dici iniuriā fecisse quod sen/
su caret. l. i. in prin. §. e. vbi tex. dicit hec
actio locū hz cū cōmota feritate nocuit
quadrupes puta si equus calcitrosus
calce pcusserit aut bos cornupetere so/
litus petierit §. e. d. l. i. quā vide que pōt

Decimi Digesti veteris

quoniam ex damno dato per quadrupedem habet locum hec actio et quid si aliud animal vi. l. penul. §. eo.

Ad legem aquiliaz:

Glo. rubrice continuat habito tractatu actionis in factu de pauperie supponit de lege aquilia non quia naturam actionis in factu fortitatur sed quia damnum prosequitur ut superior Et est lex aquilia plebiscitu nam aquilius tribunus plebis eam a plebe interrogavit et proponit propter damnum actio legis acquilie et habet locum quando culpa damnum datum est. l. i. §. c. et habet duo tamen capita hodie quis olim tria Primo capite canetur ut qui servum servam vel alienam vel quadrupedem vel pecudem iniuria occiderit quanti id in eo anno plurimi fuerit tamen domino dari debet et contra negantem datur hec actio in duplum et que veniant appellatiōe pecudis vi. d. l. ij. Tertio capite tenetur qui pater hominem vel pecudem occisum damnum dederit puta rupit viderit etc. et tenetur damnum dans quanti plurimi ea res fuerit xxx. diebus retro §. c. l. si servus §. ter. tio aut.

De his qui deiecerunt vel effuderunt.

Dictum est §. de lege aquilia que est ex maleficio sequitur videre de act. in factum que est ex quasi maleficio et exponit in glo. rubrice id est de his ex quorum domo aliquid est deiectum vel effusum §. eo. l. i. §. c. In hac materia preter taliter edixit de his qui deiecerunt vel effuderunt Unde in eum locum quo viulgo iter vel in quo consistetur deiectum vel effusum quid erit quantum ex ea re damnum datum factum vel erit in eum qui ibi habitauerit in duplum iudicium dabo si eo loco homo liber fuisse dicitur quinquaginta aureorum ideo dabo

si viuet nocitum quod ei esse dicetur quantum ob eam rem equum iudici videbitur eum cum quo agetur condemnari tanti iudicium dabo. l. i. §. c. in prin.

De noxalibus actionibus.

Dictum est §. si quadrup. pau. etc. sed quia actio noxalis habet similitudinem cum actio. de pauperie ideo sequitur de ea Et appellantur actiones noxales que non ex contractu sed ex noxia atque maleficio servorum adversus nos instituntur quarum actionum vis et potestas hec est ut si damnatus quis fuerit per servum nostrum licet nobis dediti one id est traditione ipsius corporis quod deliquerit evitare litis extimationem l. i. §. c. vide quod dixi §. si ex noxali. causa aga.

Incipit liber x.

Finium regundorum.

Usum est §. de simplicibus iudiciis sequitur nunc videre de duplicibus quale est iudicium finium regundorum De materia vide quod dixi. l. c. et in glo. i. in. l. i. §. eo. que ponit summulam huius tituli.

Familie herciscunde.

Quia istud iudicium etiam est duplex Ideo de eo ponit et vide glo. rubrice que dicit quod hec rubrica est forte greca scilicet herciscunde et dicitur familia id est hereditas. l. c. de ver. sig. l. fin. et herciscundo id est divido unde familie herciscunde id est hereditatis dividende vide quod dixi. l. c.

Tituli. Li. x. et xi.

Communi diuidūdo:

Et hoc iudiciū est duplex de cōi diuidundo Ideo consequenter ponit de eo et vide quod dixi. l. eo. Et in hoc iudicio nihil venit vltra diuisionem rerum que communes sunt etsi quid in his damni datum factum ve sit quod eo nomine aut abest alicui sociorum aut ad eundē puenit ex re cōi. l. iij. §. eo. et ē hec actio quasi ex contractu insil. de obliga. que ex quasi contrac. §. si inter.

Ad exhibendum:

Glo. rubrice continuat Quia in predictis titulis agit quandoq; prius ad exhibendum vt ei qui agit sit agendi et probandi copia. §. e. l. ij. Ideo de hac ponitur In hac actione actor debet dicere signa vt si petatur seru? an fuit rufus an magnus vel puus Idē in alijs reb? et competit hec actio contra quemlibz possessorem et est arbitraria insil. de act. Preterea vide qd dixi. l. e.

Incipit liber xi.

De interrogatorijs actionibus.

Glo. rubrice cōtinuat Sicut supior actio preparatoria est aliarz actionū ita he interrogationes tam realium de quibus dictum est qz psonaliū de quib? dicet sunt pparatorie Hic sciendū q hoc editū hz locū an l. i. cont. in principali lite cuius grā facit interrogationē. vñ si volens agere contra heredem alicui? p̄t contra eū instituere interrogationez scz ex q pte heres sit si dubitat. l. i. §. e. in prin. Editū aut de cōfessis hz locū p̄ litē cōfess. hec enī est inter ea dīa et p̄t istud in naturali ingenio. cū enī p̄ interrogationē et responsionez ego instruar Qlter pcedā in causa pncipali quō sup

ea p̄mū cōtestarer litē vt pote nō dū instruct? Itē cessaret rō. l. i. §. e. abi ne/ dū ignoret De dīa int hūc titulū et titulū de cōfess. vi. doct. h. et §. de cōfess. in rubrica. hodie tñ nō vtimur interrogatorijs actionib? q nemo cogit de suo in re an iudiciū aliquid rñdere Id q minus frequēta et in disuetudinē abierrunt. d. l. i. §. interrogatorijs Et dicit gl. rubrice q intitulat de actionib? interrogatorijs q iste interrogationes q per hūc titulū fiūt fiebant olim actionibus ppositis q hodie nō fit vt §. e. l. i. §. i. vñ nō est hodie libellus dand? quia id hodie p solū officiū iudicis explicet nō est ncarius libellus qui ppter actionem cōsueuit esse necessari? vide latius in. d. g. rubrice que solz allegari q in officio iudicis nō requirit libellus. hoc verū in iudicis officio mercenario nō in nobili qd implorat ad aliquā diffinituā ferendam vt in. l. quod si minor §. fi. ff. de mino. De materia vide in. c. fi. extra de cōfess. et in. c. fi. extra de materia calū. in glo. et in quibus casibus interrogatus tenetur respondere vide per discursum huius tituli et vide glo. in. c. i. de cōfess. li. vi.

De quibus rebus ad eundē iudicem eatur.

Glo. rubrice continuat Vel sic dictum est nunc qualiter ordinentur vel expediantur iudicia per quasdam actiones que continent societatem veram vt actio pro socio. vel communionem rerū pro diuiso vel indiuiso vt actio familie herciscunde. finium regundorum. cōmuni diuidundo. vel communionem actū vt tutele in quibus dicitur vt omnes persone quas conueniri vel conuenire alios his actionibus contingeret eundez iudicem petant et apud eundem respōdeant. l. i. et ij. §. eo.

Digesti veteris

De seruo corrupto.

Glo. rubrice continuat Dicitur est sup
ad legem aquilia de damno dato in re
bus nostris inanimatis et in corpore
nostrorum seruorum. nunc de damno
dato animis eorum et ita factis vicio/
sis vide quod dixi. **L.** de fur et seruo cor
rupto vide tamen. **l. i. §. eo vbi** ponuntur
verba edicti pretoris **Ait** pretor qui
seruum seruam ve alienum alienam ve
recepisse persuasisse ve quid dicetur do
lo malo quo cum eam ve deteriozem fa
ceret in eum quanti ea res erit in du
plum iudicium dabo **Estimatur** in hac
actione quanti seruus deterioratus est in
corpore vel in animo ex persuasione
mala et estimantur res quas subtraxit
§. eo. l. in hoc iudicio **Ad** similitudinem
huius actionis datur patri utilis actio
si filius vel filia corumpatur de quo
vide insti. de acti. omnes aut actiones
per glo. et docto.

De seruis fugitiuis:

Glo. rubrice continuat Quia corruptio
ne seruorum facta contingit eos fuge
re vnde apponit de fugitiuis **Est** autem
fugitiu⁹ qui eo animo recedit vt nuq
redeat **Erro** qui animo redeundi quan
doq⁹ fm glo. rubrice hic de quo vide la
tius: **L. e.** et quod ibi dixi.

De aleatoribus:

Glo. rubrice continuat Sicut fugitiu⁹
esse viciu⁹ est seruorum ita aleatorem
esse seruo⁹ et libero⁹ est viciu⁹ vt **§. de**
edi. edic. l. ediles etiam **§. pedius** **Et** id
de eis supponit et **vi. l. i. §. e.** q⁹ ponit ver
ba edicti pretoris **Pretor** ait si quis
eum apud quem in alea lusum esse dice
tur verberauerit damnum ve dederis

siue quid eo tpe⁹ domo eius subtractum
est iudicium non dabo in eum **Aut** alec
ludende causa vim intulerit vtiq⁹ que
res erit aduocata vide latius in. **l. i. al/**
le. vbi ista xba pretoris exponunt **Itē**
licet prohibeatur quis ludere in pecu
nia tñ si quis certet hasta vel pilo iacen
do vl' currēdo salicdo luctando vel pu
gnando quod virtutis causa fiat non
prohibetur. **l. i. §. i. et. l. se. §. eo.** **Item** per
mittitur ludere in conuiuio, vescendi
causa. **l. fi. i. §. i. §. e.** **Item** si seruus vel fi
lius. perdiderit pecuniam et sic fuerit
victus in ludo patri vel domino com
petit repetitio. **d. l. i. §. i.** **Et** dicitur alec
lus omnis ille qui viribus fortune in
nititur **Item** lusor qui copulit colluso
rem ludere muldatur aut in carcerem
ducitur **§. e. l. i. §. vl.** Solent enī quidam
cogere ad ludum vel ab initio vel dum
victi retinent amissa **§. e. l. i. §. i.**

Si mensor falsum modū dixerit.

Dicitur est **§. de** actionibus finium rer
gundorum familie herciscunde commu
ni diuidūdo sed quia in diuisione rerū
et in emptione plerunq⁹ mensor adhi
betur et renunciat falsum modum appo
nit si mensor fal. mo. dix. **Item** sciendū
q⁹ datur actio in factum contra mensor
rem si falsum modū renunciauerit seu
dixerit ideo quia non crediderunt ve
teres inter tales personas locationem
et conductionem esse sed magis operaz
beneficij loco preberi et id quod datur
ei ad remunerandum dari. **l. i. §. e.** **Et** da
tur in subsidium. **l. i. §. competet §. e.** **Es**
datur ob dolum et lataz culpaz siue in
terueniat merces siue nō. **l. i. §. hec actio**
et §. lata culpa §. eo. **Si** autem mensor nō
renunciat falsum modum sed distulit re
nūciationem dolo agit cōtra eū act. de
dolo. **l. si mensor §. eo.**

Tituli. Li. xii. et

**De religiosis et sumptibus funeris
et ut funus ducere liceat.**

Glo. rubrice continuat Dictū est s̄ de rebus prophanis sequitur videre de religiosis et carū gratia de sumptibus funerū et quando funus ducere liceat Et est religiosus locus in quo aliquis est sepultus etiam si sit seruus .l.ij.a. §. i. e. et quid sit funerū sumptus dixi. L. e. Et continere hoc edito q̄ nec homo mortuus nec ossa hominis mortui in locū purum alterius aut in illud sepulcrum in quo ius non est inferatur qui hoc fecerit tenetur ad precium aut ut corpus tollat si vero in sepulcrum alienum inferat tenetur de sepulcro violato pena centū aureorū. et que sit differentia inter sepulcrum et monumentū vide in. d. l.ij. §. sepulcrū.

De mortuo inferendo et sepulcro edificando.

Dictū est s̄ de locis et expensis q̄b⁹ corpora mortua sepeliunt sequit̄ videre quō libere et absq̄ aliq̄ prohibitione liceat sepelire ei q̄ ius h̄z Et q̄lit̄ sepulcra edificabunt Vñ sciendū q̄ p̄tor tale pponit editū Quo q̄ ve illi mortuū inferre inuito te ius est quo minus illi ei ve mortuū inferre ibi ⁊ sepelire liceat vim fieri veto. l. i. §. e. vi. l. ij. §. e. vbi sunt vba tex. negat lex regia mulierē si pregnant sit mortua h̄iari añq̄ part⁹ ei excidat q̄ cōtra fecerit spem aiantis cum grāvida pmississe videt̄ Idē in ea q̄ ad mortē est dānata fm̄ gl. in. d. l. ij. allegat. l. pregnantis §. de pe. De scda pte rubrice loquit̄. l. iij. et vi. §. e. et vi. l. lōga §. e. q̄ longa possessio ius sepulcri non tribuit vide ibi latius glo.

Incipit liber xii.

**De rebus creditis si certū petatur
et de condictione.**

Cōtinua vt in gl. ⁊ vi. de p̄ma pte rubrice qd̄ dixi. L. e. De scda pte vi. qd̄ dixi. L. i. certū petat̄. et in gl. rubrice h̄ q̄ exponit certū. i. mutuū petat̄. i. repetat̄ et subijcit et de cōdictione scz sp̄ali vel generali. i. de actiōe q̄ cōpetit p̄ mutuo vel alio credito et p̄petit cōdictio certū sp̄al qm̄ mutuū petis vi. h. gl. rub. si ar̄ petat̄ certū ex alia obligatiōe p̄petit certi cōdictio generalis vi. in. l. certū §. eo. Itē sciendū q̄ mutuū in dictū est q̄ de meo fit tuū. l. ij. §. appellata §. e. et cōsistit in his reb⁹ q̄ pōdere nūero vel mēsurā cōsistūt. d. l. ij. §. mutui Itē mutuū dam⁹ recepturi nō eandem sp̄ez quā dedim⁹ Alioquin aut cōmodatū erit aut depositū h̄z idēz gen⁹. d. l. ij. in prin.

**De iureiurando siue voluntario
siue necessario.**

De materia vide qd̄ dixi. L. de re. cre. et iureiuran. et hic in gl. rubrice que ponit de multiplici iuramento Aut est voluntariū quod p̄s p̄ti ē iudiciū defert Aut nēcariū quod iudex defert et constringit ad iurandum et illud recusari nō p̄t Aut iudiciale qd̄ defertur a p̄te p̄ti in iudicio iudice approbante dictū s̄ iudicio istud nō est nēcariū subire. L. e. l. delato. et hec iuramenta sunt de veritate Itē est iuramentū in litem qd̄ p̄cedit in infinitum ⁊ est de affectione de quo §. ritu. proxi. Itē est iuramentum calumnie ⁊ hoc est de credulitate Itēz tutoris q̄ est creditor vel debitor et h̄ similiter est de credulitate Itēz iuramentum test. et hoc est de veritate Itēz oī perarū Itēz purgationis Itēz rōne etatis Itēz iudicis ⁊ aduocati vide l. i. et in. d. glo. et in iuribus in ea alle. et L. e. alle. et vide. l. ij. §. e. q̄ iuramentum continet speciem transactionis et maiorem habet auctoritatem q̄ res iudicata de quo tamen ibi vide glo. ⁊ vi. l. si duo patroni in fi. §. e. q̄ licz iurans per deum iurauerit solum deum habeat vltorēz

l.ij. l.e. si tamē quis iurauerit per principem vel genitū principis et iurauerit fustigabitur vide glo. ibi.

De in litem iurando.

Glo. rubrice continuat. s̄ dictum est de iureiuran. quod est de re vt s̄ titu. i. l. i. et l. quotiens. **Uide** de eo quod est ex voluntate sine affectione vt. j. e. l. i. et l. videamus. s̄ iurare et vide. l. videamus. **all.** q̄ qui iurat ignorans et sic sup̄ incerto committit anceps piurisi. de materia vt. de. l. e. et quod ibi dixi et dicitur hoc iuramentū in litem quia estimatio litis iuxta affectionem iurantis taxatur. Et d̄ iudex hoc iuramentū deferre et si a ius detulerit vel nō delato iuratus sit nullum est iusiurandum. j. e. l. videamus. s̄ deferre. Item iudex p̄ p̄finire certaz sumā vsq̄ ad quā iuret. Item si iuratus sit licebit iudici absoluerē vel minoris condemnare. d. l. videamus. s̄ iurare.

De conditione causa data causa non subsecuta.

Uide qd̄ dixi. l. de condic. ob causam datoris et est idēz effectus horz titulor et expone condicō hic et in titulis sequentibus id est repetitio.

De condicōe ob turpē vel iniustam causam.

Glo. rubrice cōtinuat. **Uide** eam et vide de quod dixi. l. e. titu.

De condictione indebiti.

Glo. rubrice cōtinuat. **Uide** eā et qd̄ dixi. l. e. Et est triplex indebitū. Prīmū naturalit̄ et ciuilit̄. Scd̄z naturalit̄ s̄z debītū ciuilit̄ vt p̄z in chirographo añ biennii. hec duo indebita indistincte reperiunt̄. Tertiū est indebitū ciuilit̄ s̄z naturalit̄ debītū vt int̄ p̄ez et filiū. Item in legato min⁹ solēni et in illo reperiunt̄ solutū p̄ errorē facti p̄babilem. l. i. et ibi glo. j. eo.

De condictione sine causa.

Uide continuationem d̄. l. de condic. di. ex lege et sine causa vel iniusta causa. Et dic q̄ si quis sine causa p̄miserit vel soluerit aliqd̄ indebitūz qd̄ p̄miserit sine causa q̄ credebatur se teneri ex testamēto ad legatū p̄stādū cū nō valeret testamētū vel erat ademptū in codicillis. l. i. et ibi glo. j. e. Item cōdicē q̄ntitatē q̄s non p̄t quā nō dedit sed bene ip̄az obligatiōnem. d. l. i.

Incipit liber rlii.

De condictione furtina.

Glo. rub. cōtinuat. **Explicito** tractatu illoz cōdicionū q̄ regularit̄ sūt inducē nūc ad eas transitū facit q̄ ex ordinē inducē sūt. **Glo. rub.** ponit alias cōtinuationes vi. eā et qd̄ dixi. l. e. et dic q̄ cōdicio. i. f̄petitio rei furtine soli dño rei dat̄. Item heredi ei⁹ nec ali⁹ tenet̄ ea cōdicio nisi q̄ furtū fecit aut heres eius vide. l. i. et ibi glo. j. e.

De condictione ex lege.

Glo. rub. cōtinuat. Quia ista cōdicio sicut sup̄ior sp̄ali rōne est innēta. Itē de ista p̄ illā supponit et est h. l. vnica q̄ dicit si obligatio noua lege introducta sit nec cautum sit quo genere actionis experiamur ex lege agendū est vide. l. e. de exemplo.

De condictione triticaria.

Glo. rubrice continuat. **Prosecuto** tractatu irregulariū p̄dicionū supponit de p̄dictione triticaria q̄ et ip̄a irregularis est vt p̄tore. sicut enī cetera non in cōtra dibus tñi vel quasi vel maleficio vel quasi locū habet sed nunc circa hec nūc circa alia suam p̄tatem videndū ē quid sit et vñ dicatur. Et dic q̄ in nullo iuris corpe continetur vñ ip̄a sumat appellationem. p̄t tñ probabiliter dici eā sic vocari a tritico autore vt de publiciana

Tituli. Li. xiiii. et

bicitur Et habet locū vbiq; res aliq̃
petitur vt nomē rei sicut est eius ppria
et larga significatio corpalia et incorpa
lia omnia cōtineat excipit sola pecunia
numerata. l. i. in prin. Et q̃liter in ea
fit cōdēmiatio vi. l. e. l. pe.

De eo qd certo loco dari opz.

Glo. rubrice cōtinuat Quia nō nūq̃
fit varia extimatio rei pper locor diuer
sitate de qua s̃ locut⁹ est Ideo incidē
ter hūc titulū ponit quo cōtinet q̃ si q̃s
alio loco q̃ in quē soluere p̃miserit sol
uerit sit stipulatori facultas agendi acti
one huius tituli que arbitraria est id ē
iudicis officiū plurimū in ea exhibeant
l. i. l. e. de materia dic vt dixi. l. vbi cō
ueniatur qui certo loco da. p̃mi.

De constituta pecunia.

Glo. rubrice cōtinuat s̃ de principalib⁹
p̃sonis locut⁹ est nūc de illis que acce
dunt vide qd dixi. l. e. vbi dicit q̃ hic
et ibi accipitur p̃ eo t̃m qui qd alius dz
se solutur p̃stituit Item fit constitutio
nudo pacto pure et in diē et sub cōditi
one. l. sed et t̃i cū. se. l. e.

Commodati vel contra:

Glo. rubrice cōtinuat Quia beatus est
dare q̃ accipe Ideo tractatur⁹ de p̃ctis
bus in q̃b⁹ ad interesse agit p̃mittit de
cōmodato qd fit tātūmodo accipientis
gr̃a et dic vt dixi. l. e. Et cōcedit p̃mo
datū ad certū vsum vt si cōmodauit tibi
equū vt duceres rez de vno loco ad al
lium vsum isto nō expedito nō reuocat.
adiuari enī nos nō decipi b̃nficio opz
l. e. l. incōmodato. s̃ sicut et in. c. vnico ex
co. vbi de hoc p̃ glo. et doc. latius

De pignoratitia actiōe vel cōtra:

Uide gl. rubrice q̃ dicit q̃ ista pigno
ratitia est p̃sonalis et dat⁹ debitori solu
to debito vel alias satisfacto. l. e. l. si rem
s̃ omnis sed creditor dat⁹ p̃ria pignora

ticia ad p̃sequēdū pign⁹ vi. l. e. l. e. r
de pig De hypothecaria tractat⁹ de pig.

Incipit liber xiiii.

De exercitoria actione.

Glo. rubrice cōtinuat Dicit⁹ est s̃ de pi
gnoratitia actiōe q̃ est accessoria nūc de
exercitoria q̃ et ip̃a alterius obligatio
nis accessoria est et idē de alijs sequēti
bus dicas Et notat gl. alle. q̃ iste titul⁹
dicit ab illo s̃ nau. cau. sta. q̃ ille dant so
lūmō p̃t res receptas vñ nisi res re
cepte sint locū nō hñt Hic aut⁹ p̃t con
tractum cū exercitore vel m̃gro datur
vide quod dixi. l. e. eo.

Ad legem rodiam de iactu.

Gl. rubrice cōtinuat Dixit de exercito
ria q̃ subuenit p̃hentib⁹ cū m̃gro/ nunc
de lege rodia q̃ subuenit his q̃ iactu fer
cerūt s̃lt cōtra m̃grm. l. e. l. i. in pn. et his
q̃ causa cōis periculi euitadi aliqd̃ der
trimētū sunt passi. l. i. l. e. Et dicit rodia
a rodos insula in qua antiquitus mer
catoz plurimū erat vsum quoz cā nō so
lū in rodo insula sed generalis in oib⁹
terris lex est p̃mulgata cui p̃ualere cō
traria cōsuetudo nō p̃t de quo. l. e. l. qui
leuande. s̃ fi. et vi. l. i. alle. qua cauet vt si
leuāde nauis gr̃a iactus mercū factus
est omnium contributione sartiatur qd
pro omnibus datur est Et que actio da
tur dic contra magistrum nauis ex con
ducto si conduxit nauem vel opam is
cuius merces sunt amisse vel sublato
circuitu. de equitate contra eos quoz
merces salue sunt vide. l. e. l. i. q̃. am vi
de latius vsq; ad fi. Item ille qui fecit
iactum tenetur contribuere.

De institoria actione.

Glo. rubrice cōtinuat **U**lidimus de
nauū prepositione nūc de p̄positione
circa negocia dic vt dixi. **L.** de exercito
ria et institoria act̃.

De tributaria actione.

Glo. rubrice cōtinuat **Q**ualit̃ in solidū
cōueniamur ex cōtractibus alioz dixit
nūc qñ qñ in solidū. i. n̄ deducto qd dñō
debet vel patri. **l.** c. l. i. in fi. i. **R.** Et ē tri
butaria qdā actio que cōpetit pera dñz
ex p̄ctu serui quē seru⁹ fecit in merce
peculiari sciēte et nō cōtradicēte dñō
in **fl.** qd cū eo q in alie. po. p totū ⁊ quis
dñs alias in cōtractib⁹ magnū hz pui/
legū q de peculio tñ tenet cui⁹ peculij
estimatio fit deducto eo quod dñō debe
tur vel his q sūt in eius p̄tate tñ si sci
ret seruū in peculiari merce negociari
vocatur ex hoc edicto in tributū velut
extrane⁹ creditor vt sit eiusdē conditio
nis cum alijs Et aliud est peculij et a/
liud merx peculiaris q peculij accipit
deducto quod dñō debetur. merx autē
peculiar̃ etiā si nihil sit in peculio dñm
tributaria obligat ita demū si sciēte eo
negociabit. **d. l. i.** sciz hic accipim⁹ que
hz. et volūtate. **d. l. i.** sciētiā Et sic p̄z
q in hac act̃. sicut in actione de peculio
dñi conditio nō est precipua sed par a/
lijs creditoribus. **l. i.** **l. i.** et d̃z tributaria
quia dñs vocat̃ in tributuz ex hoc con
tractu serui.

Quod cuz eo qui in aliena p̄tate est
negociū gestū esse dicatur.

Glo. rubrice cōtinuat **Q**ualiter in soli/
dū cōueniamur ex cōtractibus alienis
dictū est nūc q̄liter ip̄e filius factus sui
iuris teneat audi **U**idic sciēdū q filius
factus sui iuris emācipatiōe vel digni/
tate vel morte tenet ex p̄mis cōtracti
bus in q̄ntū facere p̄t e. **l. i.** **l. i.** **l. i.**

Ad senatuscōsultū macedonianū.

Glo rubrice dicit **L**icet ex quolibet
contractu facto cuz eo qui in n̄ra p̄tate
est teneamur quoq. modo. hoc tñ fallit
in filiofa. in duob⁹ casibus. vnus est in
voto vt. **l.** de pollicita. **l.** si quis rem. **l.** vo
to et alius in mutuo et de hoc tractat **h**
ritulus vt non teneatur scz cuz effectū
nec ip̄e nec pater. **l.** c. **l. i.** vide quod dixi
L. co.

Incipit liber rv.

De peculio:

Lex prima. **l.** c. continuat **O**rdinarium
pretor arbitratus est prius eos contra/
ctus exponere eoz qui aliene potesta
ti sunt qui in solidū tribuunt actionem
sic de inde ad hoc puenire vbi de pecu/
lio dat̃ actio Et notat **gl.** rubrice mul
tas significationes peculij. primo omne
patrimonium etiaz liberi hominis **S**er
cundo id quod causa p̄sidij pro guerra
reponitur **T**ertio castrense vel qñ ad/
uenticiū vel profecticiū **Q**uarto res
paterales mulieris **Q**uinto quicquid
seruus naturaliter et iuste tenet **S**exto
id quod dominus sepaue a suis rationi
bus et seruo concessit et sic hoc titulo
accipitur. **l.** c. peculium in prin. et. **l.** depo
siti. **l.** si. **S**eptimo vt in lombardia de
eo qui pecuniam in alieno predio inue/
nit **O**ctauo pro salario vide **gl.** latius
et allegatiōes ei⁹ et vide qd dixi. **L.** de
epif. et cleri. Et dicitur peculium quasi
pusilla pecunia siue patrimonium pu/
sillum. **l.** depositi. **l.** peculium et comper
tit actio de peculio contrahentibus cū
seruo vel filiofa. patre vel domino no/
lēte et inuito secus in institutoria. **l.** c. **l.**
si quis. **l.** vlti. et. **l.** quotiens. **l.** **l.** **l.**

Quando de peculio actio anna/
lis est.

Tituli. Li. xvi. et xvii.

Dictū est de peculio in genere sequitur videre in specie scz vsq; ad qđ tps porrigatur actio de peculio qñ sit annalis et dic si seruus vel filius in potestate dñi vel patris manet ppetuo datur sed si exeat de potestate sit tpalis. i. eo. l. i. §. qđm. vbi dicit tex. qđm seru⁹ vel filius in potestate est de peculio actio perpetua est. post mortem aut eius vel postq; emancipatus est manumissus alienatus ve fuerit tpalis esse incipit id est annalis. Quod aut dictū est actionez ppetuam vel tpalem esse intelligendū est fm variam significationē contractuum et actionum vt. i. e. l. cū post. i. §.

De in rem verso.

Glo. rubrice continuat Quia triplex ē actio ex edicto isto et diximus s de vna scz de peculio subiicit de alia vt s de pecu. l. i. §. est aut. vi. quod dixi. l. c. qđ cū eo ē. Idic tñ aduerte q licz hi q in prāte sūt aliena nihil in peculio hñt hi q eos in prāte hñt qñq; in solidū tenent si in rem id est vtilitatem eoz quod receptū est cōuersus sit et p̄t dare hec actio licet cesset de peculio actio q hec actio est ppetua et habet locū sine peculio ademptū sit sine actio de peculio anno finita sit et datur hec actio quotienscūq; seru⁹ uolūtatē dñi gerendo negociū eius aliquid ei emerit vl' obligationē pro eo inuit etiā si ad luxurie materiā. i. eo. l. iij. §. nec nō. l. si res. §. quod seru⁹ sec⁹ si non voluntate dñi.

Quod iussu:

Glo. rubrice cōtinuat Quia s de peculio et de in rem verso dixim⁹ ponit qđ iussu vt s de pecu. l. i. §. est at. vide quod dixi. l. c. qđ cum eo ē. Et aduerte latius q datur hec actio quod iussu. cuz iussu vel mandato dñi contrahit seru⁹ sine dirigatur iussus ad contrahentē sine dirigatur ad seruū et datur heredib⁹ et in

heredes et in ppetuū et in qñtū iussus interuenerit et merito dat ex iussu dñi vel patris in solidū aduersus eum dat iudiciū nā quodāmo cū eo contrahit qui iubet. l. i. §. e. in prin. quā vide p totū

Incipit liber xvi.

Ad senatusconsultū velleianū.

Glo. rubrice cōtinuat Dictū est s qñt ex alteri⁹ contractu quis tenet. nūc qlv ter ex suo nō teneatur ppter velleiani exceptionē vi. l. e. et vi. l. iij. §. i. vbi ponuntur vba senatusconsulti. et vi. gl. an l. si. §. e. q ponit versus in quib⁹ cessat senatusconsultū velleianū Casib⁹ in semis mulier spondēdo tenet. Pro libertate pro dote renunciat etsi decipiat. p̄cium capiat caueat q scdo. Res sua succedat illi p quo fideiussit.

De compensationibus.

Glo. rubrice cōtinuat Quia in creditis p̄cipalib⁹ et accessorijs de qb⁹ ē dictū obijcit cōpensatio ideo de ea ponit Et est cōpensatio debiti et crediti inter se id est ex vtraq; pte cōtributio vide latius. l. c. eo.

Depositi vel contra.

Glo. rubrice cōtinuat Inter alios contract⁹ ponit de hoc qui fit grā dātis tñ vi. l. e. et qđ ibi dixi et dat actio depositi deponēti directā ad repetēdum depositū s̄ p̄ria depositario et ei⁹ heredi. si qđ vtilitē in rem depositā est ip̄suz et cōsistit depositū in reb⁹ mobilibus et se mouentibus tñ nisi forte apđ sequestr⁹ deponit et quid si sequestrū et quō dāt a deposito vi. in. c. examiata p gl. et doc. extra de iudi.

Incipit liber xvij.

Mandati.

atq3 xviii Digesti veteris

Quid aut sit mandatū vi. qd dixi. L. e. et hic in glo. rubrice et ibi plene de h dicit.

Pro socio:

De materia vide quod dixi. L. e. vi. tñ l. societatem arbitror. f. e. vbi dicit. ar/ bitrorz eni genera duo sunt. vnum eius/ modi vt siue equū sit siue iniquū parere debeamus Alterz eiusmodi vt ad boni viri arbitratum redigi debeat et ibi tra/ ctat bar. et doc. late materiaz arbitratio rum Canoniste lati⁹ in. c. qñtauallis et de iureiuran.

Incipit liber xviii.

De contrahenda emptione et de pactis inter emptorem et venditorē compositis.

Gl. rubrice cōtinuat Licet sup reb⁹ mul te contrahant obligationes vt est dictū ab illo titū. s. de re. cre. vsq3 huc hec tñ vna est precipua scz emptionis Idēq3 su per ea spēalē libru ponit et vide. l. i. f. e. que dicit vñ emptio et venditio habuit originem et vi. qd dixi. L. e. Et dñt em/ ptio et venditio a permutatione qz vbi datur pecunia vt aliud aliquid accipiat est emptio et venditio. vbi aut alia res pter pecuniā pro consili vel alia re tra/ ditur est pmutatio et sic in pmutatione vtrūq3 dñt merx et pñū. et vterq3 appel/ latur emptor et venditor in venditiōe vnus emptor alius vēditor et aliud p/ cium et aliud merx.

De in diem adiectione.

Glo. rubrice cōtinuat Dixit s in gene re de pactis inter emptorē et vendito/ rem. nūc spēaliter de quodam scz adie/ ctiois in diē vt vēdo tibi rem h pacto q si aliquis in diem talem meliores cō/ ditionem attulerit q sit inempta vi. de hoc in. l. i. f. e. Et in glo. rubrice et hñt qd

baz additione. et cōponit ex ad et di/ co et est vendere p licitationē hoc est in venditione publica vbi ali⁹ alio mains pñū pollicetur vt sibi potius q3 alteri venalia addicantur.

De lege cōmissoria:

Gl. rubrice cōtinuat Idic etiā est qdā pactū spēale qd in vēditiōe apponit h i pignorb⁹ reprobat vt. L. de pac. pig. et est pactū legis cōmissorie vt si vēdo ti/ bi rē et trado et si nō solueri. hinc ad mē sez q res sit inēpta vt in gl. l. i. f. e. Ad uerte q cū venditor fūdi in cōuentione cauit vt si ad diem pecunia soluta non sit vt fūdi sit inempt⁹ ita debem⁹ intel/ ligere fundū inēptū si emptor eū inem/ ptū esse velit q id emptoris cā cauet et iō lex cōmissoria h3 locū si emptor volz non eo inuito q quod fauore rē. L. de legi. l. quod fauore.

De hereditate et actione vendita.

Gl. rubrice cōtinuat Dictū ē s de vē ditiōe rez corpaliū. nūc de vēditiōe in/ corpaliū Aduerte tñ q valida exñte vē ditione hēditatis venditor in pñis res hereditarias tradē dz emptori q si nō sint apud eū vel dubitat q sint vel vbi sint cedere dz actiones oēs hēditarias f. e. l. i. f. pu enisse et s nō solū Itē presta bit venditor emptori qd ad se peruenit vel pueniet de hereditate prestabit g p/ cia venditaz rez rē. de alijs dic vt dixi L. eo.

De rescindenda venditione et quā/ do liceat ab emptione discedere.

Glo. rubrice cōtinuat Dictū est s q/ liter contrahat venditio. nūc qliter re/ scindat altera pte inuita et qñ liceat dis/ cedere vtraz pte volēte vi. qd dixi. L. e. r. L. qñ liceat ab emp. disce. r sñt duo tituli in L. codice sed hic vnus tñ habēs duas ptes.

De piculo et cōmodo rei vendite.

f. l.

Tituli libri .xx. et

Gl. ru. cōtinuat Quia in re vēdita enei-
nit piculū id de eo dicit Itē q̄ r cōmo-
dū vt .f. e. id qd̄ id de eo ponit vi. qd̄ di-
xi. **L. e. vbi** posui r̄gulā. Et p̄t poni alia
reglā si vēditio sit pure et sine scriptis
certe sp̄ci q̄ degustationem non exigit
oē piculū p̄inet ad emptorē excepto ca-
su publicationis nisi pactū culpa mora
calliditas tradētis intuerint r̄ decla-
rā reglā p̄ discursū hui⁹ tituli.

**De seruis exportādis vel si mācipiū
venit ut manumittat vel ecōtra.**

Gl. rub. sic p̄tinuat Adhuc ponit de q̄/
busdā pactis q̄ sūt in vēditōib⁹ seruo-
rū de materia vi. **L. si seru⁹** expor. ve et
in ti. si māci. ita fuerit alie. vt ma. vel f.

Incipit liber .xix.

De actionib⁹ empti et venditi.

Gl. rub. p̄tinuat Quia emē et vēdē parū
p̄dest nisi actiōes essent hinc in q̄ ven-
ditiones exēq̄rent Itō de actio. emp. et
ven. ponit vi. **L. e. et** qd̄ ibi dixi Et agit
his actiōibus ad id qd̄ intēst emptoris
vel venditoris.

Locati et conducti.

Quia locatio et cōductio cōsensu p̄tra-
hit sicut emptio et vēditio. **L. i. f. e.** Itō de
pōit de ea vi. **L. e. et** qd̄ ibi dixi Et ē lo-
catio p̄sone rei vē ad vsū facta cōcessio
mercede in pecunia numerāda cōuenta
et dī locator q̄ qd̄ sūū est alteri ad vsū
concedit. cōductor qui recipit.

De estimatoria actione.

Glo. rub. exponit. i. de actiōe p̄scriptis
verbis q̄ de estimato p̄ponit vt inss. de
act. f. actionū **Uel** id dī estimatoria quia
iudex suā intēponit estimationē aliq̄ et
aliq̄ nō vt .f. e. l. vnica in fi. cū id qd̄ in-
terest cōtineat et dā actio estimatoria du-
bitationis tollēde grā Fuit enī magis
dubitatū cū res estimata vendenda dā

vt rī ex vendito sit actio p̄pter extimatio-
nem an ex locato q̄si rē vēdēdā locasse
videar An ex cōducto q̄si opas cōdux-
issem An mādari Delit⁹ itaq̄ visum est
hāc actionē p̄poni. quotiēs cū de noīe
cōtract⁹ alicui⁹ ambigere cōueniret
sū aliquā actionē dari dandā extimato-
riā p̄scriptis v̄bis actionē. **L. i. f. e.** Et est
effect⁹ extimationis q̄ facit piculū ei⁹ q̄
suscepit igit ipaz rem debet incurrū
ptā reddere aut extimationē de qua cō-
uenit. **d. l. i. in fin.**

De rez p̄mutatione.

Quia p̄mutatio h̄z silitudinē cū empti-
one. Itō sequit de ea dic vt dixi. **L. e.**

**De p̄scriptis verbis et in factū
actione.**

Ulide. l. i. f. et iij. q̄ actio p̄scriptis v̄bis
h̄z locū q̄n vulgarīa et vsitata actionū
noīa deficiūt. et ad hāc actionē ncē est
confugere quotiens contract⁹ existant
quorū appellationes neq̄ iure ciuili p̄-
dite sūt. et vide quod dixi. **L. de re. per-
mu. et p̄scrip. v̄bis et vi. l. natura. f. e. ciu-**
ius hec sunt v̄ba Natura enī rez indit-
ctū est vt plura sint negocia q̄ vocabu-
la. Et actionem p̄scriptis v̄bis lex q̄nq̄
vocat actionē in factū. **d. l. i. f. e.** **Uñ** sciē
dū q̄ vbi lex p̄torua inducit obligatio-
nē et nō exp̄mit actionē seu nomē act.
tūc dā p̄ ea actio in factū sed q̄n lex ci-
uilis inducit obligationē et nō exp̄mit
actionē tunc dā conditio ex lege. pro
hoc vide inss. de actio. f. actionū vbi de
hoc et vide hic glo. rubrice que dicit q̄
actio p̄scriptis v̄bis h̄z locū in tribus
generibus negotiorū Primo in pactis
in continenti appositis Secōdo vbi cūq̄
dubitatur de actore circa contractū.
Tertio in tribus contractibus innoīa-
tis. Item actio in factū habet locū in
tribus generibus negotiorū Primū vi-
delz p̄scriptis v̄bis et tunc dicitur in fa-
ctū ciuilis. **f. e. l. i. in fi.** Secōdo in locum

omnium edictorum et interdectorum quibus specialia nomina non accōmōdantur. Tercio vbiq; suadet equitas actionem dari vt ex contractu vel etiam extra contractum vnde dicitur dari ex varijs figuris causarū quasi nō habeat certas semitas sed sit anōma/la vt. de act. et ob. l. i. vide latius glo. alle. et allegationes eius.

Incipit liber rr.

De pignoribus et hypothecis et qualiter ea contrahantur et de pactis earum.

Glo. rubrice continuat s̄ de principali/ bus obligationibus tam nominatis q̄ innominatis dixit nunc de accessorijs id est pignoribus et hypothecis ptra/ ctat vide quod dixi. l. de pigno. et. l. de pac. pig.

In quibus causis pignus vel hypo/ theca tacite contrahitur.

Quia q̄lit pignus expresse p̄hit dictū ē videndū est quō tacite Item bona ma/ tris que conuolat ad secunda vota ta/ cite obligata sunt vt restituat mater que lucrata ē a priori marito. l. hac edi/ ctali. §. penul. l. de se. nup. Item bona defuncti mariti tacite obligata pro para/ phernalib⁹ reb⁹ restituēdis. l. de pac. cō. tam sup do. l. vl. Item bona defun/ cti pro legatis et fideicommissis. l. cō/ munia de le. l. i. et vide. l. in predijs. §. eo. q̄ in predijs rusticis fruct⁹ qui ibi na/ scuntur tacite intelliguntur pignori eē domino fundi etia; si nominatum id nō cōuenerit vi. quod dixi. l. e.

Que res pignori vel hypothecē obligari non possunt.

Vide quod dixi. l. e.

Qui potiores in pigno. e habeā/ tur et de his qui in priorū credito/ rū loco succedunt.

Vide quod dixi. l. e. et. l. de his q̄ in prio. credi. loco succe. Et de secūda pte vide etiam glo. in. l. aristo. in verbo pignus s̄ titu. proxi. et vide. l. etiam. §. e. q̄ in supficiario vel emphyteota pigno/ rante potior est causa domini pro pen/ sione eius q̄ cui obligantur emphyteota vel supficiarius Item fallit rōne men/ dacij vide auc. Item possessor. l. e.

De distractione pignoz.

Vide. l. e. et quod ibi dixi.

Quibus modis pignus vel hy/ potheca soluitur.

De materia huius rubrice vide quod dixi. l. de remissi. pigno. et. l. de luti/ pigno. Idic sciendum q̄ soluitur hypo/ theca si ab ea discedatur voluntate cre/ ditoris siue solum est debitum siue eo nomine satisfactum. et dicitur satisfac/ re qui non debetū ipz soluit sed pignus vel fideiussozem dat quam satisfactionē creditor inuitus admittere nō tenetur sed si eam admiserit vice solutionis eaz imputare debet. vide de materia quod dixi. l. in locis palle.

Incipit liber rri.

De edilio edicto et redibitoria et q̄nto minoris actione.

Vide qd dixi. l. de edili. act. Et est redibere facere vt rursus habeat ven/ ditor qd habuerat. et quia reddendo id fiebat idcirco redibitio est appellata q̄si redditio. l. redibere. §. eo. et appellat hoc edictū ediliū q̄ ediles currules has actiones pposuerūt Et dicti erant edi/ les q̄ edendo et edium curā habebāt
f ij.

Tituli libri .xxii. .xxiii.

Edendorum in hoc ut morbosa caro non venderetur pro nimis grandi precio, vel viciosum animal Edum autem curam in hoc nequid in via positum esset Item ne incenderentur edes sed de offi. prefec. vi. l. i. Currules autem ideo dicti quia propter eorum dignitatem in curribus deferantur.

De evictioibus et dupli stipulatione.

Glo. rubrice continuat sed dictum est de vicis que faciunt rem quasi evinci nunc de vera evictione vi. l. e.

De exceptione rei vendite et tradite.

Glo. rubrice continuat Quia ipemet quicquid qui vendit vel alius qui filius ei sit vult evincere Ideo de hac exceptione dicitur opponenda contra predictas Et datur hec exceptio emptori et eius successoris veli vel singulari. l. e. l. vi.

Incipit liber .xxii.

De usuris et fructibus et causis et omnibus accessionibus et mora.

Glo. rubrice continuat Quia principalibus petitionibus de quibus est dictum accedunt aliqua siue sit personalis petitio siue rei alicuius Idem ponit de usuris que scilicet ex pecunia proveniunt et sic dicitur accessio civilis quia extra corpus venit Et fructibus scilicet predictorum que est naturalis accessio. l. de ver. sig. l. i. usura per cuncte Item de causa ut de partu et primo et sequentibus. l. e. l. i. equis Et omnibus accessionibus scilicet predictis et alijs Item quia occasione more debitoris predicta eveniunt dicitur etiam de mora de qua vide. l. mora in prin. l. e. Et de materia usurarum vide quod dixi. l. de usu. et quod dicam et de usu.

De nautico fenore.

Uide quod dixi. l. e. et vide. l. i. l. e. q.

traiecticia pecunia est que trans mare vehitur.

De probationibus et presumptionibus.

Glo. rubrice continuat Quia in causis de quibus dixit et etiam de quibus dicitur necessarie sunt probationes et presumptiones Ideo de eis dicitur vide. quod dixi. l. de proba. et quod dicam extra de presump.

De fide instrumentorum et amissionem eorum.

Uide quod dixi. l. e. et vide glo. rubrice que continuat Ubi probatio in genere sequitur per species et primo de ea que fit per vocem mortuam que validior est quam ea que per vocem vivam fit.

De testibus.

Glo. rubrice continuat De fide instrumentorum dictum est nunc de probatione que fit per vivam vocem vide quod dixi. l. e. Que autem requiruntur in teste continentur in his versibus Etas conditio sexus discretio fama Et fortuna fides in testibus ista requies Glo. in. l. i. l. e. et in. c. ii. extra eo.

De iuris et facti ignorantia.

Glo. rubrice continuat Quia in penis factis et in causis sepe pretenditur error tam iuris quam facti Ideo de eo ponit et de differentia inter ignorantiam necessitatis scientiam errorem et titubationem vide h. glo. rubrice et quod dixi. l. e. Adverte tamen ad unum h. q. regula est in hac materia quod ignorantia iuris cuius nocet secus in ignorantia facti quod persequere ut plene in regula ignorantia de re iuris li. vi.

Incipit liber .xxiii.

De sponsalibus.

7 xxiü. Digesti veteris

Glo. rubrice continuat Diximus de contractibus rerum. nunc de contractibus personarum id est nuptiis sed quia sponsalia precedunt Ideo de his premittitur vide. L. e. et quod ibi dixi.

De ritu nuptiarum.

Glo. rubrice exponit id est festiuitate siue solennitate nuptiarum et notat glo: qd hec quattuor idem significant matrimonium nuptie coniugium consortiuz sed contubernium est tñ inter seruos vt. L. de adul. l. serui. Quid autem sint nuptie matrimonium iñ. vide quod dixi. L. de nuptijs.

De iure dotium.

Vide quod dixi. L. e.

De pactis dotalibus.

Glo. rubrice continuat Quia s de dote de qua dictum est fiunt quedam pacta que valent. quedaz que non valent Id de omnibus dicit vide quod dixi. L. de pac. conuen.

De fundo dotali.

Glo. rubrice continuat Non solum superiora pacta expressa fiunt in dote sed et quedam tacita vt scz non alienetur fundus dotalis Et id de hoc subiicit et est alienatio vt. L. e. l. i. Item fundus dotalis est qui in dotem datur et qui est inestimare datus vi. glo. i. et fj. rubrice.

Incipit liber xxiü.

De donationibus inter virum et uxorem.

Vide glo. rubrice que continuando sic dicit facit matrimoniu vt non alienetur fundus dotalis vt s tñ. prox.

facit etiam vt donationes inter coniugem non valeant Ideo de hoc dicit vide quod dixi. L. e.

De diuorcijs.

Glo. rubrice continuat Dictum est s de contrahendis matrimonijs. nñc de diuorcijs Et dic fm glo. alle. qd diuorcium inter coniuges dicitur. inter sponfos repudium sed promiscue sepe vtuntur qd de ver. signi. l. diuorcio. fj. Et erat olim multe cause ex quibus fiebant diuorcia. hodie paucæ sed iure canonum nulle vide in. d. glo. et quod dixi. L. eo. Item an mulier prestans causam diuorcio et econtra maritus perdat dotem et donationes propter nuptias vide legem consensu ibi. L. e. que videtur concludere qd sic per quaz legem sentire videtur bar. in. l. si ab hostibus in. fj. si vir ff. solu. matri qd si mulier interficiat maritum non solum debet perdere lucrum donationis quod ex pacto haberet. d. fj. si vir. sed etiam dotem per illam. l. consensu ex quo ipa causam dedit diuorcio et sua culpa diuorcium factum est.

Et sic est finis. fñi. veteris.

f iij.

Sequuntur tituli digesti in forciati.

Sciendum erit hic in primis q̄ iste
liber vocatur. ff. in forciatū ab in
id est valde et forte quia multum for
tes leges in eo sunt vel quia dispositio
nes vltimarum voluntatum in illo sūt
Vñ versus Sum liber en fortis dispo
nēs spolia mortis Et clausis portis me
discat lector in ortis. Ita habetur hic
in princi. in glo. i. vbi etiam dicit de no
minibus disputare relinquitur pertina
cibus fm Tullium et nomina magistra
ta sunt ideo de eis non est disputandū
sufficit autem q̄ attendatur quid in li
bris dicatur fm Senecam Et ponit hec
glo. alias rationes non curemus relin
quamus pertinacibus. Et tractat hoc
volumen de tribus. nam complet tra
ctatum dotium Item tractat de tutelis
Item de testibus et que in eis continē
tur fm glo. alle. tractat etiam hic liber
de successione ab intestato fm ius civile
vt patebit in processu et vide eandem
glo. circa princi. que dicit q̄ hic non est
caplm libri vt ptz clare in ea.

**Soluto matrimo
nio quemadmodū
dos petatur.**

Hic sciendum q̄ multis modis solui
tur matrimonium de quo vide s̄ titū.
proxi. l. i. Et in illis casib⁹ in quib⁹ sol
uitur matrimonium habet locum peti
tio dotis regulariter vide. l. si conque
rebatur q̄ de ver. sig. Unde si matrimo
nium soluitur ex licita causa vtp̄ta p
mortem tunc potest repeti dos Idem si
matrimoniu est solutu est propter im
petratū latens. c. i. extra de dona. inter
vi. et vxo. et dona. post diuor. resti. si au
tem soluitur matrimoniu propter for
nicationem mulieris non restituit dos
c. plerunq; eodem titū. quia perdere de
bet tunc mulier dotem Idem in dona
tione propter nuptias quam maritus
perdet ob suam fornicationem fm doc.
in. d. c. plerunq; Idem si coniugē inter
ficiat alter coniugū vt s̄ dixi de diuor.
et vide glo. rubrice in verbo quemad
modum. que dicit exponendo quemad
modum id est per quos de quo vide. l. ij
q̄. eo. A quibus aut et in q̄ntū debetur
impetito dotis vide q̄. eo. l. mariti. Et
quando dic q̄ soluto matrimonio vt in
d. l. ij. in prin. In casibus tamen repeti
tur constan matrimonio vt in .l. si con
stante q̄. eo. et. l. vbi. l. de iure do. et vi
de quod legitur et notatur in. c. per ve
stras extra de donati. inter vi. et vxo.
et de do. post diuor. resti. Quid autem
sit dos vide quod dixi. l. de iure do. et
hic per bar. latius in rubrica.

**De expensis in reb⁹
dotalibus factis.**

Hic est caput libri et incipit liber
xxv. ff. x. vt dicit etiam glo. rubrice cir

Digesti Infortiati

ca princi. s. titu. proxi. Hic sciendum q
quedam impense sunt necessarie. que
dam vtiles. quedā voluptuarie. Necess
sarie dicuntur quibus non factis dos
pariter minuitur. l. impense. f. eo. Et que
habent in se necessitatem impendendi
l. i. f. eo. cum. iij. sequen. si autē nulla sub/
fuit necessitas tunc vel sunt vtiles vel
voluptuarie. et sunt vtiles expense si/
ne quibus res dotales bene fuissent sal
ue sed maritus vtilliter impendit rem
meliozem vxoris fecit hoc est dotem
l. quod dicitur. f. fin. f. eo. Item volu/
ptuarie sunt que quas maritus ad vo/
luptatem fecerit et que species exomāt
l. voluptuarie. f. eo. vt est pictura Pro
expensis autem necessarijs maritus ha
bet repetitionem immo habet retentio
nem dotis et he expense minuunt dot
em ipo iure. d. l. i. et. l. quod dicitur. f. eo.
sed vtiles non minuunt ipo iure ha
bent tamen exactionem. d. l. voluptuar
rie. ij. Rescrip. Impense autem volu/
ptuarie non habent repetitionem nisi
mulier non velit pati maritum tollen
tem si expense capiant separationem. l.
pro voluptuarijs. f. eo. Unde maritus
picturas si vult potest abradere nisi
mulier velit sibi refundere expensas
dummodo tamen posset fieri hec abra/
sio sine corruptione et deterioracione
rei dotalis vnde si per abrasionem de/
terioraretur res dotalis expense sunt
relinquende ita vult. d. l. pro volupty
arijs et hoc procedit etiam si he expen
se voluntate mulieris facte sunt. l. in
voluptuarijs. f. eo. Quis glo. quam re/
probat. l. ij. insticu. de acti. f. per reten
tionem dicat contra istam. l.

De actione rerum amotarum.

Quia in dissoluen dis matrimonijs per
diuorcium vel aliter aliquando fiunt
amotiones rerum quia repetitioni etia
am dotis per compensationem opponit
tur ob res amotas vt in. l. i. l. e. Ideo
rerum amotarum titulus hoc est de a/
motione rerum et earum actione que
dicitur rerum amotarum supponit. Et
vide glo. rubrice que dicit q a moueri.
dicuntur large si celate delere consumi
pte et contracte dolose non errando vt
f. eo. l. et ideo. f. Item verum et f. de ac/
qui. heredi. l. si seruum quis. f. amonisse.
et. f. amouere Et datur hec actio rerum
amotarum aduersus eam que vxor fuit
quia cum ea non potest agi furti pro cō
tractatione rerum. l. i. f. e. et vide
quod dixi. l. re. amo.

De agnoscēdis et a/ lendis liberis vel pa rentibus vel patronis vel liberis.

Vide glo. rubrice que dicit q hoc fit
per duo senatusconsulta Primum est
plaucianum Scdm q factum fuit sub
diuo adriano. l. iij. f. i. f. eo. Et sciendum
q hoc senatus plaucianum de liberis
agnoscendis habet duas species. vnam
eorum qui agnoscunt id est agnoscere
tenentur quo ad alimenta Alteram eo
rum qui falsum subiiciunt partum Et
igitur ne dicatur suppositus partus per
mittitur mulieri vel ei in cuius potesta
te est si putet pregnantem denunciare
inter dies .xxx. post diuorcium conu
merando. l. i. in princi. f. eo. et debet de/
nunciare se pregnantem et eo. d. l. i. f. de/
f. iij.

Tituli Libri xxv. 7

nunciare §. eo. et si maritus non miserie custodes nec denunciaverit e contra eā ex se non esse pregnantem cogitur agnoscere partum et si non agnouerit extra ordinem coercetur .d.l.i. §. pena §. eod. et si maritus responderit eam non ex se pregnantem non habebit necesse agnoscere nisi vere filius fuerit et hoc debet examinari summam .d.l.i. §. debet et ibi vi. gl. 7 hoc quo ad alimēta sed quo ad petitionez hereditatis plenarie cognoscetur fm doc. Et si mulier non denunciaverit infra .xxx. dies postea admitteretur causa tamen cognita .d.l.i. §. pgnita et vide. l. necare §. eo. q. necare ut detur qui alimoniam denegat Item alimēta liberis a parentibus vel parentibus a liberis declarantur iudicis officio cognoscentis an sit filius vel pater et an de facultatibus conventi possit aliter et an sibi parentes sufficiant propter res et operas suas et an causa subsit propter quam alimēta iuste debeant denegari l. si quis §. eo.

De inspiciendo ventre conspiciendo q. partu.

Sup. visum est de denunciatioe que fit per mulierem pregnantem vey quia denunciatus solet mittere qui ventres inspiciant et partum custodiant Ideo ponit hunc titulum vide. l. i. in §. de inspiciendo §. eo. vbi hec sunt verba De inspiciendo ventre custodiendo q. partu sic pretor ait si mulier mortuo marito pregnantem se esse dicat et his ad quos ea res pertinebit procuratori vey eorum bis in mense denunciandū curret ut mittant si velint que ventrem inspiciant Mittantur autem mulieres libere duntaxat vbi eque simul omnes inspiciant dum nulla eam que inspicit inuita muliere ventrem tangat, mulier in domo honestissime femine pariat quam ego

constituam Sequitur in tex. Mulier autē .xxx. dies q. parituram se putat denunciet his ad quos ea res pertinet procuratoribus vey eorum ut mittant si velint qui ventrem custodiant in quo clausi mulier paritura erit ibi ne plures aditus sint q. vnus si erunt ex vtraque parte tabule prefigantur Ante hostium eius conclausi liberi tres et tres libere cum binis comitibus custodiant vide latius in .d.l.i. vbi multa plura ponuntur que in hoc negotio obseruabuntur.

Si vētris nomine mulier in possessionem missa eadem possessio dolo malo ad aliam translata esse dicatur.

Idic sciendum q. actio in factum competit contra mulierem que in alius possessionem dolo malo transtulit in quam ventris nomine missa est et non solum contra mulierem verumetiam contra eum in cuius potestate est mulier si dolo eius alius in possessionem venit et datur ista actio ei cuius interest in tantum quanti eius qui expitur interest. l. i. in prin. §. eo. et quando mulier dolo dicitur in alius possessionem transferre vide. l. dolo §. eo. Et dabatur hec actio etiam post annum q. habet rei persecutionem.

Si mulier ventris nomine calūnie causa in possessione esse dicatur.

Quia quandoq. mulier dicitur missa in possessionez ventris nomine calumnie causa Ideo de hoc ponit et vide. l. vnica in prin. §. e. cuius sunt hec verba si de possessione ventris nomine querat et deferente herede mulier iurauerit se pregnantem esse seruandū est iusiuram

dum nec tenebitur mulier q̄si calumnie causa fuerit in possessionē missa nec vis ei faciendā est post insiurandū si tamen peperit queretur veritas an ex eo pregnans fuerit Et dicitur mulier in possessionem fuisse calumnie causa q̄ sciens prudens q̄ se pregnantem non esse voluit in possessionē venire. d. l. vnica. §. p. calumniam Et tunc sicut pretor facilis est circa possessionem dandam mulieri ventris nomine ita calumniam eius impunitam non relinquere. d. l. vnica. §. pretor Et datur hec actio infra annum tñ contra mulierem vel eius parentez si per eum factum est vt per calumnias in possessionē veniret. d. l. vnica. §. hanc actionem et datur ei cuius interest in possessionē missam non fuisse et ad tñtū q̄nti cogētis interest. d. l. vnica. §. simile et §. competit vide in. d. l. vnica latius.

De concubinis.

Glo. rubrice continuat Post matrimonio et filios legitimos ex eis natos ponit de concubinis ex quibus nascuntur bastardi. Idic sciendum q̄ concubinatus non punitur fm leges imo nomē sūpsit per leges. l. penul. in fi. §. eo. De iure canonico tamē secus p. ca. i. et. c. nemo. xxxij. q. iij. concor. glo. in. d. l. penul. Item cuiuscunq̄ etatis concubinaz habere licet nisi minor annis. xij. sit. l. i. §. fi. §. eo. et sic habetis q̄ de iure ciuili concubinatus sit licitus non autem de iure canonico vel diuino vt s̄ vide quod dixi. l. c.

Incipit liber xxvi.

De tutelis.

Glo. rubrice dupliciter cōtinuat Dictū est s̄ de ventre inspiciendo sed quia ei qui est in ventre tutor relinquitur in. l.

eo. §. cum autem Nō dico ventri q̄ tñc curator vt. §. de tuto. et curato. da. ab his l. ventri Ideo de tutelis generaliter dicitur vide latius glo. et vide q̄ dicam in. l. titul. eo.

De testamentaria tutela.

Dictum est s̄ de tutelis in genere sequitur videre in specie de testamentaria tutela que ceteras antecedit vide qd̄ dixi l. c. et in. l. de tute. §. pmissum.

De confirmando tutore vel curatore.

Uide quod dixi. l. c. Tutores fm testamentaria recte dari intelliguntur si dati sunt a quibus oportet id est a patre et quibus oportet vt liberis Item quomodo oportet id est quibus verbis puta liberis meis tutorem do Item vbi opz puta in testamentis vel codicillis testamento confirmatis vide hic per totum Et. l. c.

De legitimis tutoribus.

Quia deficiente testamentaria tutela succedit legitima Ideo nunc ponitur de ea et dicitur legitima tutela que ex le. xij. ta. deferretur in. l. de legit. ag. tute. per totum vide quod ibi dicam et quod dixi. l. c. de legit. tu.

De tutoribus et curatoribus datis ab his qui ius dādi habent et in quibus casibus specialiter dari possunt.

Dictum est s̄ de tutela testamentaria et legitima sequitur videre de datina de qua latius vide quod dicam in. l. titu. de acti. tute. et quod dixi. l. c. qui dat. tuto. posses.

Qui petant tutores vel curatores.

Uide quod dixi. l. c.

Tituli Libri

De administratione et periculo tutorum seu curatorum qui gesserunt vel non et de agentibus et de conueniendis vno vel pluribus.

Uide quod dixi. l. e. et. l. si ex pluribus tu. et. l. si tu. non ges.

De auctoritate et consensu tutorum vel curatorum.

Uide quod dixi. l. de auctoritate prestat.

Quomodo ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possunt.

Uide quod dixi. l. e.

De suspectis tutoribus et curatoribus.

Uide quod dixi. l. e.

Incipit liber xxvii.

De excusationibus tutorum et temporibus earum.

Uide quod dixi. l. e. titu.

Ubi pupillus educari vel morari debeat et de alimentis prestandis.

Uide. l. e. et quod ibi dixi et. l. de alimentis pupillo prestandis.

De tutela et ratiocinij distrahendis et utili curationis actione.

Rubrica de tribus actionibus hic tractat. Primo de actione tutelae dicenda quando nascitur et quidem finita tutela vt. j. eo. l. nisi. Et que in ea venient dicit hic titu. sed de contraria actione tutelae tractatur. j. titu. proxi. Secundo tractatur hic de quadam alia actione que dicitur de rationibus distrahendis

vt. j. eo. l. i. §. de rationibus distrahendis et datur contra tutorem pro his que abstulit in duplum vt. j. eo. l. ij. et datur etiam contra heredes tutoris. d. l. i. §. hac actionem. Tertio de actione cure seu curationis id est de actione utili negotiorum gestorum que datur in curatorem vt. j. eo. l. si tutele fm glo. rubrice.

De contraria tutele et utili actione.

Rubrica tractat hic de duabus actionibus scz de contraria tutele Item de utili negotiorum gestorum contraria. Et competit actio tutelae contraria tutori contra illum cuius tutelam gessit si expenderit aliquid in utilitatem eius l. i. in principi. j. eo. et. §. preterea fm glo. rubrice et vide quod dixi. l. de contrario iudi. tu. Et competit hec actio finito officio. d. l. i. §. finito.

De eo qui protutore vel curatore negotium gesserit.

Et est vna dictio protutore vt dicit glo. rubrice hic et glo. in. l. qui pupilli l. de negotiis. sicut bonorum possessio. Protutore autem negocia gerit qui munere tutoris fungitur iure impuberis siue putet se tutorem siue scit se non esse fingit tamen esse. Unde pretor pro fuit actionem vt siue tutor est siue non sit qui gessit actione tamen tenetur. l. i. in principi. et. §. i. §. e. Et potest agi cum illo qui protutore negocia gessit etiam ante pubertatem. d. l. i. §. cum eo.

De eo quod falso tutore autore gestum esse dicetur.

Et est differentia inter hunc titulum et titulum precedentem quia hic titulus consultat contrahenti cum pupillo falso tutore autore. vt. j. eo. l. i. §. fin. Ille

Hi pupillo. Item ille habet locum siue
sciat se non esse tutorem siue credat se
esse cum non sit ut sup. titu. proxi. l. i. §. p.
tutore. Idic autem tñ quando scit se nō
esse. §. e. l. nouissime fm glo. rubrice, vbi
dicitur q datur actio in factum contra
eum qui tutor non est si auctoritatem
prestitit quasi tutor dolo malo et datur
hec actio ut s. diri contrahenti cum pu
pillo auctoritate falsi tutoris. d. l. i. in
pñci. et. l. nouissime in pñci. Et datur
hec actio heredibus sed non in heredes
et datur tñ in fra annum. l. huius §. i. §. e.

**De fideiussoribus et notatoribus
et heredibus tutorum vel curatorum.**

De fideiussoribus tutorum dic q cas/
dem reputationes habebunt quas tu/
tor. l. si cuz fideiussoribus. §. eo. De nomi/
natoribus habes in. l. ij. §. eo. vbi dici/
tur q postulare tutorem videtur et qui
per alium postulat Item nominare et
qui per alium idem facit De heredibus
habes in. l. ij. §. e. q quis heres tutoris
tutor non sit tamen ea que per defūctū
inchoata sunt per heredem si legitime
eratis est et masculus sit explicari de/
bent vide etiam. l. cum ostendimus. §. e.
quando heres potest conueniri iudicio
tutele.

**De magistratibus conueniendis et
heredibus eorum.**

Uide quod dixi. l. e.

**De rebus eorum qui sub tutela vel
cura sunt sine decreto non alienan/
dis vel supponendis.**

Uide quod dixi. l. de predijs et rebus
muno. sine de. non alie.

**De curatoribus furioso et alijs ex/
tra minores dandis.**

Uide quod dixi. l. de curato. furiosi et
prodigi.

Incipit liber cxviii.

**De testamentis et qui testamen/
ta facere possunt et quemadmodum
testamenta fiant.**

Glo. rubrice cōtinuat Quia tutores
de quibus dixit dantur in testamentis
Ideo de eis supponit. Est autem testar/
mentum voluntatis nostre iusta senten/
tia de eo quod quis post mortem suam
fieri voluit. l. ij. §. eo. vide quod dixi. l. e.
de testa. et quemad. testa. ordi. et. l. qui
testa. fa. pos.

**De liberis et posthumis heredibus
instituendis vel exheredandis vel
preteritis.**

Glo. rubrice cōtinuat Post testamen/
ta incipit de institutione et exheredati/
one liberorum natorum et non natorum
sed §. de heredi. insti. generaliter de om/
nibus institutionibus dicit Et dicit gl.
notandum q dicit preteritis et non
pretereundis quia hoc faciendum non
est sed instituendi vel exheredandi. §. e.
l. antepenul. vide quod dixi. l. de po/
sthum. heredi. insti. vel exhere. et. l. de li/
be. preteri. et exhere.

**De iniusto rupto et irritato facto
testamento.**

Gl. rub. cōtinuat Dixit s. ti. proxi. libe/
ros et posthumos debere institui vel
exheredari. nñc audi si hoc nō fiat quid
iuris Est aut iniustū testamentū quod
non iure factū est seu vbi solennia iurl.
desunt circa testes sigilla et silia Aut
si filius qui in pñte pñs fuit preterit?
est Ruptū dñ testamentū pñm si factum
est posterius testamentū ex q heres ex/
istere pñt. vel agnatiōe sui heredis puta
arrogauit sibi filiū Irritū aut fit testar/
mentū si ex testamēto nō adeat heredi/
tas. l. i. vbi etiā vi. latius glo. §. eo.

Tituli. Li. xxviii. et xxix.

**De his que in testamento delent
vel inducuntur vel inscribuntur:**

Dixit s̄ de testamentis qualiter fiant s̄
quia in testamentis qñq; contingit idu
tionē fieri vel eā cancellari vel deleri
vel aliqd ibi inconsulto scribi vel iussu
testatoris Ideo ponit de his que in te/
stamento zc. Hic sciendū q̄ deleri di/
citur qñ cū aqua vel liquore aliquo vel
abrasione tollitur qd scriptū est Indu/
ci autē dicitur qd scriptū est in testamen
to qñ indirectū de loco ad locū penna
producitur. Cancellari p̄rie dicitur cū
ad modū crucis penna ducitur et hoc
qñtū ad p̄riā x̄boz significationem tñ
sepe x̄bū pro alio ponitur Vñ scias q̄
si quid est deletū vel cancellatū vel in/
ductū in testamento Aut ab ip̄o testato
re Aut ab alio Si ab ip̄o testatoe aut cō
sulto aut inconsulto Si inconsulto id
est casu fortuito non eo p̄posito q̄ vel/
let aliqd immutare vel delere Aut ante
testamentū p̄fectū aut postea Si antea si
quidē ita deletū est quia amplius legi
nō p̄t nō debet id legatū q̄ p̄sumendū
est testatorem itez id refecisse si veller
debere. si autē adhuc legi p̄t nihilomin⁹
debebitur. si autē post testamentū consū/
matū nihilomin⁹ dēbitur siue legi p̄t
siue nō Si autē cōsulto aut ante cōsuma
tum testamentū aut post. si autē ip̄o iure n̄
debet si postea debet ip̄o iure s̄ obstat
doli exceptio vt p̄batur. f. e. l. i. in prin. f.
i. h. et iñ. siquidē ab alio testatore tñ vo/
lente Idem est ac si ab eo. si eo mortuo
et inconsulto nihil obest nisi sit ille cui
illud legatū erat relictū vel portio here
ditatis quia erat substitut⁹ quia tñc il/
lud amittit. f. e. l. i. f. penul. ar. l. nō dubiū
L. de legi. vide gl. in. d. l. i. f. pe.

De heredibus instituendis:

Glo. rubrice cōtinuat s̄ de filiis et cete
ris descendantibus natis et nascituris

dixit. nūc generaliter etiā de c̄neis in/
stituendis vi. quod dixi. L. e.

De vulgari et pupillari substitutiōe

Vide glo. rubrice que dicit q̄ substiti/
tutio est sc̄da institutio etiā si sit vlteri/
or vt et sc̄de nuptie oēs p̄ p̄mas vt. L.
de sc̄dis nup. in rubrica vide quod dixi
L. de impu. et alijs substiti.

De conditionibus institutionū:

Glo. rubrice continuat Quia in institu
tione heredis apponit̄ conditio ideo de
hoc dicit Et dicit gl. q̄ alia est conditio
impossibilis de qua in. l. i. f. e. Alia possi/
bilis et tñc aut est casualis aut p̄tina
aut mixta vt. L. de cadu. tollen. l. vnica
f. sinat̄. Et d̄t hic titul⁹ ab illo. f. de cō
di. et demon. q̄ hic circa institutionē. il/
e circa singularia relictā vi. quod dixi
L. de insti. et resti. et substiti. sub cō di. fac.
et. L. de condit. inser.

De iure deliberandi.

Glo. rubrice cōtinuat Heredes institu
ti de quibus dictū est deliberant de ad/
cunda hereditate Ideo de hoc dicit vi.
quod dixi. L. e.

Incipit liber xxix.

De militari testamēto.

Glo. rubrice continuat Dixit in genere
de testamentis. nūc in specie vi. qd dixi
L. de testa. mili.

**De acquirenda vel amittenda
hereditate.**

Glo. rubrice continuat Post delibera
tionez adit institutus vel repudiat Id
de hoc dicit Est autē adire et repudiare
c̄neoz. imiscere et abstinere suoz insti.
de here. quali. et disse. f. extraneis t̄ ibi

Digesti Inforciati

vide latius et quod dixi. *L. de repu. vel absti. here.*

Quemadmodum testamenta aperiuntur inspiciant et describantur.

Glo. rubrice continuat Gratia deliberationis et additionis hereditatis de qua dictum est op^o est tabulas aperiiri et ideo de hoc dicit vide qd dixi. *L. e.*

Si quis omissa causa testamenti ab intestato vel alio modo possideat.

Glo. rubrice continuat Quia instituit omittit adire ex institutione propter tanta onera legatorum et accipiunt ab intestato. id de hoc dicit vide quod dixi. *L. si omissa sit causa testa.*

Ad senatusconsultum silleianum et claudianum et quorum testamenta non aperiuntur.

Vide *glo. rubrice* que dicit qd hic titulus punit heredem si adeat ante questio- nem habitanda familia dicit ut dixi. *L. de his quibus ut indi. et ad silleia.*

Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit.

Glo. rubrice continuando dicit Alias causa ponit perdende hereditatis et hanc locum quoniam cogo te ut me instituas Item et quoniam cogo te ut alium instituas Item et quoniam impedio testari vel de nouo vel quod vellet primum testamentum mutare. *f. e. l. i. in prin. vide quod dixi. L. e.*

De iure codicillorum.

Glo. rubrice continuat Post maiores voluntates ponit de minoribus in quibus quique testes ad probationem non solennitate exigunt. *L. e. l. si. fi. et Inst. de codicillis in fi. vide qd dixi. L. de codicill.*

Incipit liber xxx.

De legatis et fideicommissis primo.

Glo. rubrice continuat Dixit de testamento. nunc de accessoriis testamenti. i. legatis. Quero quare in tres libros posuit de legatis. Respondeo in titulo isto quod et quantum legari potest In titulo de legatis. id quis et a quo et quibus? his legari potest In titulo alit de legatis tertio de significatione horum tam circa res quam circa personas positorum hanc tamen sepe quod vni est attri- buendum in alio ponit. Alii dixerunt propter plenitudinem horum vitanda quod non placet ita dicit *glo. rubrice. f. de lega. 3. q. cum sint libri distincti debent habere distinctas materias. et bene dicit fm bar. ibi. Ita. at de are. dicit sic In primo tractauit de legatis. iniunctis heredi. In secundo de iniunctis legatario In tertio de iniunctis utriusque et de significatione horum que etiam satis placet bar. ibi. Quid autem sit legatum et quod fideicommissum vi. *L. de lega. et. L. de fideicommissis et quod ibi dixi.**

Incipit liber xxxi.

De legatis secundo.

Dicit ut super titulum proximi dixi. Et in hoc titulo principaliter tractat de personis legatarii et legatariorum vni vobis quod quilibet qui testamentum facere potest etiam legare potest. sicut legari potest omnibus que capaces sunt Que autem persone sint que possunt testamentum facere vi. *gl. si. inst. qui. non est p. fa. tes. Et qui sunt persone quibus non potest relinqui vide glo. in de lega. f. legari.*

Incipit liber xxxii.

De legatis tertio.

Dicit ut dixi super titulum de lega. Primo sciendum tamen hanc quod hodie adempta sunt legata fideicommissum ut patet in *inst. l. e. in pn. de q. ibi vi. t. i.*

Tituli libri .xxiii.

Incipit liber xxiii.

De annuis legatis et fideicommissis

Dictū ē s̄ de legatū. in genē. nūc ē vidē
dū in spē. s̄ q̄ circa legata annua occur
rūt multa dubia. id posita est h̄ rubrica
de annuis legatis Et dicit de annuis lega
tis et nō annuo quia cū lego alicui in sin
gulos ānos nō vñ sed plura sūt lega
ta vt .f̄. e. si in singulos. et. l. cū in ānos. Et
est legatū annuū seu in singulos ānos cū
alicui relinquo certā q̄ntitatē in singu
los annos .f̄. e. l. si in singulos vel etiam
nō designādo certā q̄ntitatē sed simplr
annuū De quo dic vt .f̄. e. si tibi vel si di
xi heres ex redditu meo dato illi tñe
tiā nō adiecto singulos ānos .f̄. e. annua .f̄.
i. vel si dixi ex illis predijs det singulis
annis tñ et vbi prestari debet annuū le
gatū vel peti dic vt .f̄. e. l. i. et finit illud
legatū morte .f̄. e. in singulos ānos.

De vsufructu et redditu et habi
tatione et opis p̄ legatū vel fideicō
missum datis.

Dictū est s̄ titu. proxi. in. l. in singulos
q̄ legatū vsufruct⁹ est s̄ legatū anno
Id p̄ p̄cedentē titulū ponit iste titul⁹
Et dicit hic titul⁹ a titulo de vsufructu
quia h̄ tñ p̄sequit de vsufructu in vlti
ma volūtate ibi plent⁹ etiā int̄ viuos
fm glo. rubrice Et scias q̄ in q̄b⁹ rebus
p̄r cōstitui vsufruct⁹ int̄ viuos et in vlti
ma volūtate vñ dic vt dixi s̄ et. l. de
vsufruct. et habi. Scire tñ debes q̄ dicit
legatū annuū ab vsufructu q̄ capitis di
minutiōe nō finit legatū annuū vel in
singulos annos relictū de quo vide qd
notatur in. l. in singulos s̄ ti. proxi.

De seruitute legata:

Dictū est s̄ de seruitute p̄sonali legata
nūc sequit de seruitute reali In isto ti

tulo ponit quosdā casus in quib⁹ visere
pat legatū seruitutis a constitutiōe ser
uitutis que sit inter viuos de quib⁹ vi
de in. l. i. et ij. f̄. e.

De dote prelegata.

Dictū est s̄ de legatis in genere ser
quitur videre in specie de dotis legato
et dic p̄legata. i. legata Nichil eniz opat
istud pie fm glo rubrice vel dī p̄legatū
relictū qd añ suā ptem vel extra haber
et legatū vide gl. rubrice et qñ vir res
linquit dotē vxori quid iuris vi. hic et
inss. de leg. s̄ si vxori.

De optiōe vel electiōe legata:

Dictū est s̄ de legato in genere hic in
specie de optiōe vel electiōe facta et
facienda. relictā. 7 tractat hic si optio le
gata est fui vlt cuiusq̄ rei an meliorem
mediocrem vel quā eligere dz vi hic et
inss. de leg. s̄ optiōis.

De vino tritico et oleo legato.

Vide. l. i. f̄. e. q̄ vino legato acetuz con
tinetur quod habuit paterfamilias vi
ni numero et sic attendenda est consue
tudo patrifami. fm gl. hic. Item si ce
stator aliq̄ penum aliq̄ vinum legat om
ne penum ad alium legatarium p̄tine
bit excepto vino. l. ij. f̄. e. et sic generi
per speciem derogatur. Item si cert
um pondus olei non adiecta qualitate
legatur liberum est heredi. cuius vult
generis oleum legatario soluere. l. cum
certum. f̄. e. et vide. l. vetus. f̄. eo. que dicit
q̄ vetus accipitur quod non est no
uum et anni prioris vini appellatione
veteris continebit. de tritico dic vt .f̄. e.
l. quidem. f̄. fi.

De fundo instructo vel instrumē
to legato:

Digesti Infortiati

Dicit glo. rubrice qd hic titulus tractat de instrumento fundi et domus et patrista. et orti et taberne et caupone et balnei et ville et vine et pictoris et piscatoris et delamonis pistoris et medici. Est autem instrumentum apparatus rerum diuici? mensurarum sine quibus possessio exerceri nequiret. et eo. quesitum in prin. Et est aliud rei aliud persone. d. l. quesitum. rei subdividitur qd aliud fundi aliud domus? aliud ville aliud taberne etc. Item instrumentum fundi subdividitur quia ad querendum fructuum aliud conservandum aliud reponendum. et. e. instrumentum in principis. et. e. colendi et. e. conservandi. Item magna est differentia si legat alicui fundum instrumentum vel sicut instructus. est vel fundum cum instrumento ut. e. l. si cui et. d. l. quesitum. et. e. si fundus vide de h. plene institutis. de lega. et. e. idem est.

De peculio legato.

Hic titulus tractat de peculio legato quid sit peculium vide. l. de episc. et cler. et quot significata huius quod dixi de peculio et. e. l. de lega. et. e. si peculium.

De penu legato.

Quid autem veniat appellatione penoris dic ut in. l. ii. in prin. et. e. penori. et. e. sed quod diximus et dicit. l. ii. alle. in prin. qd legato penu continent que esui potui qd sunt vide ibi tamen latius et per totum. et. e. Aduerte tamen qd penus est cella per conservandum esculentis et poculentis constituta et in hoc dicitur a cellario quia cellarium est paucorum dierum penus non longi temporis et dicitur penus peni et penus penoris et penus.

De suppellectili legata.

Est autem suppellex domesticum patrista instrumentum quod neque argento aurove factum vel vesti adnumeretur. l. i. et. e. Item res mobiles non aialia. l. ii. et. e. et vi. l. ii. et. e. quod enumerat plures res que continentur appellatione suppellectilis.

Incipit liber xxxiiii.

De cibariis et alimentis legatis.

Hic tractat de cibariis et alimentis legatis. Quid autem venit appellatione alimentorum dic ut. et. e. l. legatis et. l. pe. et de xbo. sig. l. victus quia venit etiam vestimentum et habitatio. d. l. victus sed si quod diaria vel cibaria reliquit neque habitatio neque vestuarium debet quia de cibo testator tamen sensit Est autem diarium quod alii singulis diebus pro cibo relinquitur et si quis puero vel puella alimentum relinquit adveniente pubertate legatum non expirat sed tam diu debetur donec testator voluerit quod si non appareat quid senserit per totum tempore vite sue debebant si autem expressit quod usque ad pubertatem alimenta relinquat hoc casu pueri usque ad xviii. annum puellae usque ad xiii. alantur et hoc pietatis intuitu et feruore alimentorum vide h. per totum.

De auro et argento mundo ornametis vnguentis et vestimentis et statuis legatis.

De auro et argento dic ut. et. e. l. i. et. e. si. et pluribus legibus huius tituli et. l. eum aurum in principi. et. l. quintus ii. et. e. an cui et. e. argento de vnguentis dic ut. et. e. vestis. et. e. vestimenta de ornamentis dic ut. et. e. eo. argumento. et. e. ornamenta et. e. mundus de statuis dic ut. et. e. et. e. statuam et. l. i. in prin. De gemmis autem et margaritis dic et eorum differentia ut. et. e. et. e. non sunt. et. e. vlti.

De liberatione legata.

Hic tractat si creditor legat suo debitori liberationem quid et quantum operabitur legatum et dicit. l. i. in principi. et. e. quod omnibus debitoribus ea que debentur. et. e. ij.

Tituli libri .xxxi. et

vide instit. de lega. § si quis debitori et dicit qd est utile legatum et neq ab ipso herede neq eius herede peti potest heres testatoris petere.

De adimendis et transferendis legatis vel fideicommissis.

Dictum est qualiter relinquuntur legata nunc qualiter adimuntur seu in alium transferuntur. Sciendum qd legata possunt adimi in testamento vel etiam in codicillis et quibuscumq; verbis inst. de ademp. le. in pinci. et transferuntur legata de vno ad alium si quis ita dicat hominem Stichum quem ticio legavi scio do lego siue in eodem testamento siue in codicillis hoc fecerit instit. de ademp. le. in fi.

De rebus dubijs.

Quia in testamētis sepe ponuntur verba et res dubie Ideo ponit de eis dic vt dixi. l. de verborum et rerum significatione. vide tamen. l. ij. §. e. qd legatum ciuibus ciuitatis vel fideicommissum datum ciuitati relictum videtur. Et semper in ambiguo sermone non vtrunq; dicim⁹ sed id duntaxat quod volumus Itaq; qui aliud dicit qd vult. neq id dicit qd vult significat quia non vult neq id qd vult quia id non loquitur. l. in ambiguo. §. e. Et quotiens in actionibus aut exceptionibus ambigua oratio est commodissimum est id accipi quo res de qua agitur magis valeat qd pareat. l. quotiens. §. eo.

De his que pene causa relinquuntur.

Olim autem non valebat legatum pene nomine relictum. Hodie tamen valet de quo vide instit. de lega. §. fina. vbi ponuntur exempla quando dicitur legatum relictum pene nomine vt si vo

lo qd heres meus vadat rhomam vel quid aliud faciat etsi nō fecerit det ticio. c. nomine pene vide latius in. d. §. fi.

De regula cathoniana

Diffinit autem regula cathoniana qd si testamenti facti tempore decessisset testator inutile foret id legatum quando eum decesserit non valere. l. i. in prin. §. eo. que regula in quibusdam falsa est vt ibi et sic disponit ista regula cathoniana qd legata pura que testamenti tempore non valerent si testator tunc decesseret non affirmantur impedimento cessante secus in legatis conditionalibus vel in diem incertum relictis pro vt vult. d. l. i. vide instit. de lega. §. an sermo.

De his que pro non scriptis habentur.

Nabetur enim legatum pro non scripto si eo tempore quo alicui legatum ascribitur non fuit in humanis. l. penul. §. eo. Item que testamento scripta sunt non tamen intelliguntur quid significat perinde sunt ac si scripta non essent reliqua autem per se ipsa valent. l. que testamento §. eo. de pro non scripto et caducis et quasi caducis vide. l. de ca. tollen. in. l. vnica.

De his quibus vt indignus auferuntur.

Scz legatum et fideicommissum vel hereditas et vide. l. indignum §. eo. qd indignus est qui id egit vt per culpam vel negligentiam ille a quo heres est institutus moreretur glo. dicit culpam scz non adhibendo medicum vnde tunc hereditas est sibi auferenda vt ab indigno. l. auferitur §. eo. et applicatur fisco vt ibi. Item si inimicie capitales interuenerunt auferuntur legatum fidei

commisum et hereditas et plures alios
casus vide. l. eo. et. l. e. per totum quod
dixi. l. e.

Incipit liber xxxv.

De conditionibus et demonstra-
tionibus legatorum et causis eorum
et modis qui in testamentis scribun-
tur.

Glo. rubrice continuat s. dictum est de
legatis in quibus quandoque ponitur
conditio demonstratio modus et causa
Est autem conditio quedam legati sus-
pensio cuius de futuro defectus seu con-
firmatio dependet Demonstratio est que-
dam instantibus seu preteritis acciden-
tibus noticia qua magis legatum sit li-
quidum adhibita Causa dicitur quedam
de preteritis precedens suasio qua testi-
monio nostro magis quem honoremus
sive animi prouisio a nobis expressa Mo-
dus est de futuro et quasi cuiusdam res
munerationis preterite exhortatio quo
non propleto ita relicto qd priuatur sicut
deficiente conditione ab initio non ca-
pietur Et est natura conditionis ut si
sit potestatiua ei obtemperetur vel
per eum qui obtemperare debet non fi-
at quo minus adimpleatur quo casu p
impleta habetur et relictum sub illa
conditione capietur. l. de conditio.
in. l. si. Si vero turpis vel inhonesta
est conditio siquidem ex parte legatarij
pro non adiecta habetur Idem in im-
possibili Aliter si ex parte heredis po-
natur tunc ei legatum viciatur institui.
de le. s. fin. Si vero casualis vel mixta
fuerit euentus spectatur. l. de cadu. tol.

len. l. unica. s. sin autem In mixta legata-
rius iuuatur si per eum non stetit sed
per eum in cuius fortuitum casum ste-
tit. l. de condic. in. l. legatum. Natura
vero cause vel demonstrationis est
ut quis falsa demonstratio vel causa di-
catur legatum tamen non viciatur in-
stitu. de le. s. si quis in nomine et. l. de
falsa causa adiec. l. ij. in fi. Natura autem
modi est ut modus adimpleatur vel p
legatarium non stet quo minus imple-
atur et sic legatum non reuocatur ut. l.
de his que sub modo le. l. i. et. ij. fm glo.
rubrice notabilem hic vide quod dixi.
l. de condi. in. l. et. l. de fal. causa ad-
iec. et. l. de his que sub modo et institu.
de leg. s. si quis in nomine et duobus s.
sequen.

Ad legem falsidiam

Glo. rubrice continuat Superioribus
titulis et libris de legatis dixit que
defalcantur per legem falsidiam Ideo de
ea dicit vide quod dixi. l. e.

Si cui plusque per legem falsidiam li-
cuerit legatum esse dicitur.

Uide. l. i. s. eo. Cuius hec sunt verba
si cui plusque licuerit legetur et dubitari
iuste posset vtrum lex falsidia locum ha-
bitura sit nec ne subuenit pretor here-
di. ut ei legatarius satisfacet ut si apparu-
erit eum amplius legatorum nomine
cepisse qd ex lege capere licebat qnti ea
res erit tantam pecuniam det. Dolus
q malus ab eo abfuturus est et qntum
hodie licet legare per. l. falsidiam vide
institu. ad le. fal. in principi. quia non
ultra dodrantes id est ix. uncias ut ibi.

t. ij.

Tituli libri xxxvi. et

Incipit liber xxxvi.

Ad senatusconsultum trebellianum.

L. i. continuat explicito tractatu qui ad fideicommissa singularum rerum pertinet et transeamus nunc ad interpretationem senatusconsulti dic vt dixi. **L. e.**

Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat.

Vide quod dixi. L. e. et vide. **insti. de leg. §. si peculium in glo. verbi cedere.**

Ut legatorum seu fideicommissorum seruandorum causa caveatur.

Vide gl. rubricae que dicit qd hec rubrica in **Codice** intitulatur cum illa vt in possessionem legatorum unde dic vt ibi dixi vide tamen. **L. i. §. e.** que dicit legatorum nomine satisfdari oportere pretor putauit vt quibus testator dari fieri ve voluit his detur vel fiat dolum qd malum absitutum vt ibi et si non satisfdatur in possessionem bonorum pretor venire voluit. **d. l. i. §. i.**

Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum seruandorum causa eē liceat.

Vide quod dixi. L. e.

Incipit liber xxxvii.

De bonorum possessionibus.

Glo. rubricae continuat **Dictum est de**

successionibus ex testamento de iure civili vlibus et singularibus sequitur de his qui iure pretorio succedunt sic s de bono. pos. here. pe. l. i. Et quia hoc fit p bonorum possessionem de his dicit primo in genere postea per species. Est ac bonorum possessio ius persequendi retinendi qd patrimonij siue rei que cuiusq cum moritur fuerit. **L. iij. §. bonorum. §. eo.** vbi vide glo. que declarat hanc diffinitionem et hi bonorum possessores vice heredum habentur. **L. in omnibus. §. e.** et de multiplici bonorum possessione vide. **L. sed cum patrono §. bonorum. §. eo.** et **institu. de bonorum pos.** per totum et vide quod dixi. **L. qui admit.** ad bono. pos. pos. et intra quod tene de quo dic vt ibi dixi.

Si tabule testamenti extabunt.

Vide glo. rubricae que ponit differentiam inter hunc titulum et illum §. si tabule. **test. nul. ex.** quia hic dicit extabunt ibi non extabunt Et tractatur hic de bonorum possessione fm tabu. et contra tabu. sed in precedenti titulo tractatur generalis omnium bonorum possessio et sic tractantur hic communia vtriusq scz fm tabulas et contra tabulas Et pmo cui competat vtraq et quidem capacibus. non capacibus non vt §. de contra tabu. **L. iij. §. liberi.** Secundo ex cuius tabulis competat et dic qd ex eius qui potuit testari vt §. de secun. tabu. **L. i.** Exigitur cum sequentibus et competit ex testamento scripto vel non scripto vt tunc dicatur fm nuncupationē vel contra nuncupationem. **L. de secun. tabu. l. i.** et de bono. possessio. contra tabu. **liberti. l. i.** Et datur cum tabule sunt tempore mortis licet postea intereant vt §. de fm tabu. **L. i. §. sufficit** et he bonorum possessiones fm tabul. et contra tabu. in multis alijs conueniunt et etiam

c c

xxxvii. Digesti Inforciati

differunt ut patet in titulis. de contra tabu et fin tabu.

De bonorum possessione furioso infanti muto surdo ceco competenti.

Uide glo. rubrice que dicit hic poni quinq. personas et de bonorum possessione eis competenti De primis duabus tractat prima. l. i. eo. scz de furioso et infante de q. dic etiam ut s. titu. ij. l. i. seru. in fi. Alie vero tres persone procedunt iure communi in petendo bonorum possessione et in cedenda die de quibus vide in. l. i. fi. eo. quia et ipsi possunt adire hereditatem ut institui. de here. quali. et diff. fi.

De bonorum possessione contra tabulas.

Uide quod dixi. l. e. et quibus competit et quare hic prius ponit de bonorum possessione contra tabulas et quare in. l. prius de bonorum possessione fin tabu. dic ut ibi et in glo. rubrice. de bono. possesi. fin tabu.

De legatis prestandis contra tabulas bonorum possessione petita.

Uide. l. i. eo. que dicit q. hic titulus equitatem quandam habet naturalem et aliquid nouum scz ut qui testamentum patris rescinderet per contra tabulas bonorum possessionem ex testamento eius quibusdam personis legata et si deicommissa presteret hoc est liberis et parentibus vxoribus matribus q. dotis nomine legatum.

De collatione bonorum.

Glo. rubrice exponit de collatione id est communicatione quasi in commune lar

tione nam quod erat proprium conferatur id est communioni subijcitur et dicitur. l. i. eo. q. hic titulus habet manifestam equitatem Cum enim pretor ad bonorum possessionem emancipatos admittat participes q. faciat cum his qui sunt in potestate bonorum patrum consequens esse credidit ut sua quoq. bona in medium conferant que appetant paterna vide latius quod dixi. l. de collationibus.

De dotis collatione.

Dictum est s. de collatione in genere nunc in specie. Dicit gl. rubrice in qua collatione dotis est aliquid speciale ut notatur sup. titu. proxi. l. cum emancipati. Idem quoq. Et est speciale in collatione dotis quia collatio dotis fit etiam si non petatur per contra tabulas bonorum possessio. sed inter succedentes de iure civili. quod in alijs casib. non est fin bar. in. l. i. eo. et est collatio dotis introducta per imperatorem sed alia collatio bonorum per pretorem. d. l. i. Et que fuit ratio constituendi aliquid speciale in collatione dotis Responde fin bar. q. pretor vocabat ad successionem emancipatos contra tabulas vel ab intestato grauauit eos onere collationis sed filios in potestate retentos non grauauit onere collationis quia nibi poterat habere iure isto nisi castrense vel quasi quod in collatione non venit. Deinde considerauit imperator q. etiam filii in potestate retentus de iure isto potest habere proprium scz dotem ut s. fam. hercis. l. pomponi. philadelphus Ideo inter fratres ne emergat inequalitas introduxit collationem dotis fin bar. in. d. l. i.

De ventre in possessionem mittendo et curatore eius.

c liff.

Tituli Libri xxxvii.

L. i. videtur pertinere Sicut libero-
rum eorum qui iam in rebus humanis
sunt curam pretor habuit Ita etiam ei-
os qui nondum nati sunt propter spem
nascendi non neglexit nam et hac parte
edicti eos tutus est dum ventrem mit-
tit in possessionem iure ptra tabulas bo-
norum possessionis Ad hoc autem
ut teneat bonorum possessio vtrius no-
mine data requiritur quod mulier omni mo-
do sit pregnantis et vere et mortis tem-
pore et eo tempore quo mitti in possessi-
onem petit. d. l. i. in principi. et totiens
mittatur in possessionem venter si non
est exheredatus et id quod in vtero est
inter suos heredes futurum erit. d. l. i. s.
totiens Querit gl. rubrice An hec bo-
norum possessio sit iuris vel facti Et vi-
detur quod est facti quia nudam detentionem
tribuit argu. l. i. in fin. ex quibus cau. in
possess. eatur et tractat de prima parte
rubrice in l. i. s. eo. vsq. ad s. quotiens
De secunda parte rubrice videlicet de cu-
ratore ventris in s. quotiens vsq. ad fi-
legis Et mulier in possessionem missa
ea sola sine quibus vsq. ad partum per-
duci non posset sumere ex bonis debet
et in hanc rem curator constituendus
est qui cibum potum et vestimentum te-
ctum mulieri prestat pro facultatibus
defuncti et pro dignitatibus eius atq.
mulieris. d. l. i. s. mulier.

De coniungendis cum emanci- patis liberis.

Dictum est s. de contra tabu. verum
quia ad determinationem eorum que
ibi dicta sunt scilicet est factus istud edi-
ctum Ideo ponitur hic ista rubrica de
coniungendis cum emancipato liberis
Hic sciendum quod per legem antiquam xij.
tabu. soli sui succedunt ut instit. de he-
redi. que ab intesta. de s. i. Et sunt sui et

etiam nepotes in potestate si pater eorum
est emancipatus ut instit. de heredi.
quali. et vis. s. sui. sed per pretorez solus
emancipatus succedit ac si in potestate
mansisset ut s. de contra tabu. l. i. s. vo-
cantur. et non nepos ex eo in potestate
Nunc discordia sedat hic pretor ut par-
tem quam erat habiturus emancipatus
si in potestate mansisset diuidat cum suis
filijs ut ipse dimidium illi aliud dimidi-
um habeant et eis solis conferat non
alijs et sic fit coniunctio liberorum cum
emancipato patre sed ad hoc quod fiat hec
coniunctio multa sunt necessaria de quibus
vide glo. in l. i. s. eo. S. tunc quero
vtrum hoc edictum seu iste titulus hor-
die habeat locum Concludit glo. prealle.
quod non quia sublata est differentia pa-
trie potestatis et emancipationis ut in
auc. de heredi. ab intesta. s. i. unde solus
filius non nepos ex eo succedat et quis
non habet locum hoc edictum seu iste
titulus tamen legi debet quia habet
multa bona argumenta et reddit alias
leges intelligibiles ita dicit prealle. gl.
et sic habes quod lex correcta potest alle-
gari Hanc opinionem quod correctum sit
hoc edictum seu hic titulus tenet glo.
instit. de heredi. quali. et differen. s. sui
quaz glo. vide et ex premissis intelliges
et tenent communiter glo. et doct. mul-
ti. Bar. tamen hic post Li. et Jaco. de
are. in aucten. in successi. d. i. de le.
heredi. tenet quod si ab intestato succedi-
tur correctus est hic titulus seu hoc edi-
ctum Idem si aliquod testamentum
est factum quod rescindatur in totum
per querelam vel dicendo nullum ita quod
res ad causas intestati deducatur sed si
aliquis filius haberet necesse succeder-
e per contra tabulas quod est quando
omisso beneficio iuris cilis de voluntate
vellz venire per tabulas vel per aliud
ius pretoriz tunc dicit bar. istum titulum

Digesti Infortiati

non correctum unde non est proprie iste titulus correctus sed additur noua forma succedendi filio emancipato et si ille eligit aliam venit in totum sed si venit prius pretorium tunc coniungitur cum suo filio.

De carboniano edicto:

Dicitur est de bonorum possessione que tabu. et de multis edictis factis circa illud edictum de contra tabu. sed quia edictum carbonianum est factum circa edictum de contra tabu. Ideo sequitur ista rubrica et dicitur est hoc edictum a carbone pretore secundum gl. rubric. de materia vide latius quod dixi. l. c. titu.

De bonorum possessione secundum tabulas:

Dicitur est de bonorum possessione contra tabu. verum quia est alia bonorum possessio que vocatur secundum tabu. que non habet locum donec potest intentari contra tabulas ut i. l. iij. in prin. et s. i. Ideo promissit titulus de bo. posses. contra tabu. vide latius quod dixi. l. c. et hic in glo. rubric.

Si a parente quis manumissus sit.

Glo. rubric. exponit manumissus id est emancipatus sic continuat Dixit s. de contra tabu. que datur liberis contra testamenta parentum nunc econtra de ea que parenti contra testamenta liberorum licet hec non sit ita favorabilis ut i. unde liberi. l. scripto et sic pater preteritus habet et potest petere bonorum possessionem contra tabu. l. i. f. e. et in quibus casibus hoc casu cessat contra si tabu. vide in. d. l. i. in s. parens et s. se. Querit in effectu glo. rubric. quare hic iuriscultus fecit mentionem filij emā

cipati glo. respondet quia secundum ista tempora filius in potestate constitutus non potuit facere testamentum ideo non erat necessaria contra tabu. poterat tamen testari de peculio castrensi et quasi. et tunc non subiaceret querela vel contra tabu. vide. l. si. l. c. de inoffi. testa. glo. tamen ponit aliam opinionem quod testamentum filij si subiaceret querela de inofficioso si exclusit parentem etiam in castrensi vel quasi et hanc opinio. tenet Jaco. de ra. quam etiam putat bar. hic veram.

De bonorum possessione ex testamento militis

Glo. rubric. continuat Quia quedam specialia seruantur in bonorum possessione secundum tabu. ex testamento militis Ideo de hoc dicit. Et est hic lex unica quod milites et priuati existentes in acie belli possunt testari quomodo volunt tam in terra quam in mari Et notat bar. verbum text. ibi in procinctu quod facit ad id quando tempus mortalitatis seu pestis quia maximum prelium est inter deum et homines Et ideo propter talia esset bonum providere ut ultime voluntates etiam non solenniter facte valerent quoniam nec testes nec notarii reperiri poterunt

De iure patronatus.

Glo. rubric. continuat Dixit s. titu. ij. de contra tabu. que datur patri et patrono quod est unum de iuribus patronatus tunc dicit de omni iure patronatus De iuribus patronatus seu de his iuribus que habet patronus in libertos vide bo. glo. in verbo patrono in s. preterea per emancipationem in fil. qui. mo. ius pa. po. soluitur et glo. in verbo libertinus institu. de liber. et vide de materia quod dixi. l. c. de bo. liber. et de iure patro.

Tituli Libri xxxviii.

De obsequijs a liberis et libertis parentibus et patronis prestandis.

Quia libertus ex iure patronatus tenetur ad obsequia et quia similitudo est in pluribus inter patronum et parentem respectu libertorum et liberorum. Ideo ponitur hec rubrica. **Hic sciendum** quod si filius patrem et matrem quos venerari oportet contumelijs afficit vel impijs manibus eis infert iudex hoc vindicabit. Et milicia indignus iudicandus est qui patrem et matrem quibus se educatum dixerit maleficos appellauerit. l. i. §. e. Et tribuendum est honori parentum et patronorum ne actio de dolo vel iniurijs in eos detur et licet huiusmodi edicti non habeantur infames ita condemnati re tamen ipsa et opinio ne hominum non effugiunt in famie notam. l. i. §. e. Item libertus et filius semper honesta et sancta persona patris ac patroni videri debet. l. libertus §. e. Et exponere obsequijs id est reuerentijs ut dixi. l. e. et ibi vide.

Incipit liber xxxviii

De opis libertorum:

Quia ex iure patronatus debentur operae patris a libertis. Idem ponit de operis lib. Sicut autem opere diurnum officium quod quis exhibet alicui per diem scilicet artificialem non naturalem. l. i. et ibi glo. §. e. vide quod dixi. l. eo. et in glo. d. l. i.

De bonis libertorum:

Uide quod dixi. l. e.

De libertis vniuersitatum

Dicitur est de libertis singulorum sequitur de libertis vniuersitatum. **Hic sciendum** quod vniuersitas plenus ius habet in bonis libertorum et libertarum hoc est id ius quod etiam patronus. l. unica §. e. ubi etiam dicitur an et quando et qualiter potest petere bonorum possessionem et quando tempora bonorum possessionis vniuersitati cedunt.

De assignandis libertis

Hic sciendum quod quibus ad omnes patroni liberos qui eiusdem gradus sunt equaliter bona libertorum pertineant tamelicet parenti vni ex liberis assignare libertum et post mortem eius solus is patronus habeatur cui assignatus est et ceteri nihil iuris in his bonis habeant sed ita demum pristinum ius recipiunt si is cui assignatus est decesserit nullis liberis relictis et potest assignari libertus Item liberta Item filio nepoti filie et nepoti in fili. de assignatione liber. per totum et datur hec facultas assignandi ei qui habet duos vel plures liberos in potestate ut ibi §. datur et in. l. i. §. eo.

Si quid in fraudem patronifacitum sit.

Uide quod dixi. l. si in frau. pa. a liber. alie. facta sit.

Si tabule testamenti nulle extet et unde liber.

l. i. cōtinuat Postea quod preter locutus est bonorum possessione eius qui testatus est transiit facit ad intestatos cum ordinem secutus quem et lex xij. ca. secuta est sed successionem ab intestato in plures partes diuisit facit enim gradus varios primuz liberorum secundum stirpem. tertium cognatorum. Deum viri et uxores Ita autem ab

Digesti Inforciati

intestato potest competere bonor poss
fessio si neq fm tabu. neq contra tabu.
bonorum possessio agnita sit. d. l. i. Et q
favorabilior est bonorum possessio vn
liberi et alias excludit de ea p mittit de
qua dic vt dixi. L. vn liberi.

Unde legitimi.

Uide qd dixi. L. e. et vi. gl. rubrice b q
dicit q vn legitimi z vn agnati eadē ē.

Unde cognati.

Uide quod dixi. L. unde legitimi z vn
cognati.

De successorio edicto.

Uide quod dixi. L.

**De gradibus cognationū et no/
minibus eorum.**

Quia in bonor possēdōe sepe pri
mior in gradu excludit remotiorem Id
subijciunt hec rubrica de gradibus cog
nationū et q sepe dubitat quōd cognati
seu nūcē nominent subijciē z de noib⁹
eorum de quo satis pty in. l. i. f. e. et per
discursum huius tituli et insti. de gradi.
cognat. p totum.

Unde vir et vxor.

Uide quod dixi. L. e.

De veterani et militis successiōe

Quia in successiōe militis sūt aliqua
specialia. Ideo de hoc ponit Idic scien/
dum q quis miles meruit capite puni
ri concedendū tñ est sibi vt testamentū
facere posset sup bonis castrensib⁹ z iu
re militari si hoc concessū est sibi a pñ
cipe vel iudice et hoc si dānatus est de
militari crimine non ex cōdi. Et cuius
bona intestati si punitus sit ad pgnatos
eius ptinebunt. l. i. i. f. e. glo. f. e. nec fiscus
vendicabit si heres legitim⁹ est vsq ad
quintū gradū. l. i. f. e.

Quib⁹ nō cōpetit bōz possessio:

Uide quod dixi. L. qui admitt. ad bo.
posse. non possunt.

**Et ex legibus senatus ve cōsul/
tis bonor possessio detur.**

Uide. l. i. f. e. que poit pba edicti ptoris
Pretor ait vti me quaq lege senatuscō
sulto bonor possessionē dare oportebit
ita dabo et dic lege scz noua post legem
xij. tabu. Si autem ex lege. xij. tabu. qd
habeat hereditatem non petit hanc bo
no. possēdō. sed quando ex lege noua de
fertur sibi bonorum possessio. l. vnica et
ibi glo. f. e. que dicit q raro inuenitur
q lex noua deferat bonorum possēdō.
nem tamen quandoq vt. L. de capti. l.
nec nos.

**Quis ordo in bonorum possessio
ne seruetur.**

Responde ad questionem rubrice q
primo sui heredes capiunt bonorum
possessionem. secundo legitimi. tertio
proxi. cognati deinde vir et vxor siue
tabule testamenti non extant siue extēt
sed fm eas vel contra eas bonor poss
sessionem nemo accipit. l. i. f. e.

De suis et legitimis heredibus.

Uide plene quod dixi. L. e.

**Ad senatusconsultum terculia/
num et orphicianum.**

Uide quod dixi. L. ad senatuscōsul.
tercu. et. L. ad senatuscōsul. orphi.

**Et sic est finis titulo
rū fti. inforciati.**

Tituli Libri xxxix.

Sequitur tituli digesti no- vi et li. xxxix. ff. x.

De noui operis nunciatione:

Glo. rubric. querit Quia septem sunt
pres ff. x. et sexta incipit s. de bono. pos-
sessio. septima. de s. ob. Quare hoc vo-
lumen nō incipit in principio alicuius
partis Respondetur fm glo. et lati⁹ bar.
hic q. sicut iudet in iudicio familie her-
ciscunde nō facit dīaz vel sepationem
coniūctaz psonaz vt. l. coia vtriusq;
iudi. l. pe. ita hic doc. qui fecerūt istā di-
uisionē voluminū noluerunt incipe vo-
lumen in titulo de bono. possessi. q. no-
luerunt separe illū tractatū a materijs
inforciati quia eis fraternisat. Item in
titu. de ver. obli. nō incipit q. nimis pa-
rum remaneret de hoc volumine vnde
appter incōmodā diuisionē ista ps est di-
uisa. Et pars attributa inforciato et ps
huius volumini arg. s. fami. hercis. l. anp.
vi. gl. rubrice. Scđo quero Quare istud
volumen appellatur fctū nouū Respon-
deo qñq; appellat nouū. i. vltimū vt in. l.
vnica in s. in nouissimo. l. de cadu. tol-
len. et. l. nouissima. i. iudi. sol. et. l. nouissi-
me s. quod fal. tu. vt ergo tria sūt volu-
mina istud est vltimū Scđo mō appella-
tur nouū a pmo titulo sicut quedā in-
dicta appellant a pma pte sui vt i. in di-
cto quod vi aut clā Ita hic quia tracta-
tur de nouo ope appellatur. fctū nouum
Tertio mō p̄t dici nouū scz eo quia no-
uū qñq; appellat iniquū vt in. l. i. in pn.
s. qđ quisq; iuris et ideo hic dicit nouū

id est iniquū puniens iniquū. Scđz bar. h.
in rubrica sic continuat Qualiter de in-
re pretorio subueniat alicui non ratiōe
cōtractus sed rōne vltime voluntatis
tacite vel expresse dictū est s. de bo. pos.
vsq; in fi. sequitur vt videamus qualē
p̄tor suū tribuat auxiliū circa ea que in-
ter viuos sūt non in contractibus vel
maleficijs vel qñ de quibus dictū est s.
de edil. edic. et de nego. gestis et de nor-
xa. et in titu. nau. cau. sta. et ti. de his q
deie. vel effu. sed extra oīa ea puta fit a/
liquod nouū opus et quia pretoris au-
xiliū p nūciationē sup nouo ope factaz
cōpetit s. de no. opi. nū. despiciamus
Dicitur aut facere nouū opus q aut ei/
dificando aut detrahendo aliquid p̄is
stinā faciem opis mutat. l. i. s. opus. i. eo.
secus si facies nō mutatur vt si quis ei/
dificiū vetus fulciat. d. l. i. s. si quis Et p̄
nunciare nouū opus q hz aliqd ius pro-
hibendi. d. l. i. s. nūciatio et sic fit aut iur-
ris nri conseruādi causa aut damni des-
pellen di aut publici iuris tuendi grā. d.
s. nūciatio Et fit nūciatio oībus qñq;
sunt in re ipa. i. e. l. de pupillo. s. nūciati-
onē id est eo loco vbi op⁹ nouū fiat si-
ne quis edificet siue inchoat edificare
vt ibi. Et hoc edictū de no. opi. nū. non
oīa opa pplectitur sed ea sola q solo cō-
iuncta sunt quoz edificatio vel demoli-
cio videtur op⁹ nouū cōtinere Ideo si
quis messem faciat arborē succidat vi-
neaz putet qñq; opus faciat hoc edictū
nō habebit locum. i. eo. l. i. s. hoc aut edi-
ctum nō oīa Et est inductū remedium
huius nūciatiōis aduersus futura opa
nō p̄terita. d. l. i. s. i. nisi tñ quis vi fecerit
edificiū et post phibitionē Et est effe-
ctus nūciationis vt destruat qđ est fa-
ctuz p⁹ nūciationē vt. i. e. l. p̄tor in pn.
siue iure edificatū est siue nō iure. l. i. e.
in prin. et de alijs effectib⁹ hui⁹ nuncia-
tionis vide in. d. l. i. s. et post operi. et s.
in opis et in. l. de pupillo. s. meminisse.

Digesti Romi

eo. sed quis satisfecerit vel per eū non
steterit quo min⁹ de ope demoliendo si
appeat eū n̄ iure edificasse tūc nō proce
dit iste effectus quia si tūc appeat eū be
ne et iure edificasse non debet ante oīa
opus demoliri. l. p̄tor. §. de iñ. §. eo. Idem
etiā si denūciatio fuerit remissa p̄ minā
tem vt p̄z. §. de remissio. p̄ totū et p̄t. fu
eri nunciatio nudis verbis vel etiam
p̄ iactum lapilli vt si quis proijciat la
pidem dicendo nuncio tibi nouū opus
De diuerso aut effectū nunciatiōis qñ
fit x̄bis tñ vel iactu lapilli et de mater
ria vide bonā glo. in. c. i. et eo.

De damno infecto et de subgrun dis et protectis.

Glo. rubrice continuat. Qualiter aduer
sus futura opa caueat dixit nūc aduer
sus preterita ruinā minancia et quia in
subgrūdis et protectis plerūq; hec faci
unt de his specialit̄ dicit Et q̄ hec sint
habet. §. de x̄. sig. l. malū. §. i. Subgrunde
dicunt lūmitates edificiorū vt dicit gl.
in. d. §. i. sed p̄dictū est qd̄ ita p̄uehitur
vt et nūq; requiescit q̄lia sūt menia. d.
§. i. et de illis nō tractatur hic nisi aliqd
in. l. p̄. §. e. sed plene de dāno infecto vñ
est dānū infectū damnum nō dñi factū sed
quod futurū veremur. l. ij. §. e. Et dici
tur damnum et dānatio a dēptiōe et qñ
diminutione patrimonij. l. ij. §. e. sed fm
spe. de no. op. nū. in tractatu libellorū
Nūc dicamus dñm si edificij alicuius
ruinā minā edificij vel p̄edio alter
rius vicini tūc enī edificij istius vel p̄
dij dñs a dño edificij ruinā minātis pe
tere p̄t q̄ sibi caueatur noīe damni infe
cti. i. damni nō dñi facti quod tamen ti
metur vt si contingat sibi dari damnum
ille cuius est edificij ruinosum resarci
at Et vide. §. hoc aut̄ iudiciū in. l. iij. §. e
et ibi bar. qui tractat an et qñ iudex p̄t
impiri suū officiū nō requisitus et an re
quisitus teneatur suū officiū impiiri vt

de in. l. iñt quos. §. e. q̄ ponit illos qui te
nent cauere de damno infecto Et qbus
d̄z cauere dic q̄ dñis vicinaz edium. l.
plures. §. e. Et dat̄ actio dāni infecti ad
damni restitutionez qd̄ contingit vicio
soli vel opis vel vtriusq; l. fluminū. §. fi.
et. l. trebat. §. e. et cōtinebit hec stipula
tio totū interesse vicini. l. in hanc stipu
lationē et. l. sed si conducere et. l. damni
Item si quis cuius domus ruinā mi
natur nō velit cauere d̄z ille qui petit
cautionem mitti in possessionem dom?
l. in stipulatione et. l. si finita. §. ex b̄ edis
cto. §. e. vbi vide lati. Et vide bar. in. l. i.
§. e. vbi tractat que ciuitates hñt meruz
et mixtuz impiū et dicit q̄ vniuersitas
larga q̄ sc̄z facit p̄uinciā habz meruz et
mixtū impiū sed ciuitates nō. fallit in ci
uitate rhomana et in quibusdā ciuitati
bus italie quib⁹ est hoc cōcessū p̄ consti
tutionē frederici de pace cōstantie Alie
ciuitates nō hñt nisi p̄ p̄uilegiū vel cō
suetudinē vel de facto vsurpāt vt ibi p̄
cum.

De aqua pluuia arcenda.

Dictum est de damno infecto quod ti
met futurū p̄pter ruinā sequit̄ vt vide/
am⁹ de dāno infecto qd̄ timet futurū p̄
pter aquā pluuiā Glo. rubrice exponit
de aqua pluuiā. i. aqua pluuiāli Et dic
glo. rubrice q̄ qdam hñt in rubrica de
aqua et aq̄ pluuiāli arcēda Sic cū Ro.
scripsit. §. e. l. si pus in prin. et. §. recte pla
cuit vbi tractat de alia aqua q̄ pluuiā
li et tractat ibi de aqua nō pluuiāli arcē
da qñ et qbus et a qbus et q̄liter sit cō
cedēda de quo in. d. l. si prius vsq; in fi.
et. l. in concedendo Est aut̄ aqua pluuiā
que de celo cadit atq; imbre excrefcit si
ue p̄ se hec aqua celestis noceat siue cū
alia mixta sit. l. i. §. i. §. e. Et h̄z locū actio
de aqua pluuiā arcēda cū quis in suo fa
cit opus p̄pter qd̄ aq̄ pluuiālis nocē p̄t
agro vicino. Et dat̄ contra eū qui fecit
v i.

Tituli libri .xl.

opus in suo. l. apud trebaciu. §. pe. §. e. et ei datur cuius agro nocuit. l. si terti. §. e. §. i. et vi. l. in summa in §. idē ab eo. §. e. vbi vide glo. in verbo audierit qd nō valet testamentū de auditu audit. seu de auditu alieno.

De publicanis et vectigalibus et commissis.

Glo. rubice cōtinuat. Dictū est in duobus pcedentibus titulis q̄liter aduersus futura dāna puidet. nūc q̄lit aduersus dāna et illicitas extorsiones factas a publicanis. Sūt at publicani q̄ publico fruunt nā in nomē hūt siue fisco vectigal pēdāt. i. tāq̄ pcuratores colligāt vlt tributū psequat iure pprio et ad suū pmo. dū. et omnes q̄ qd a fisco cōducit recte appellant publicani. l. i. §. hic titul. §. eo. vbi vide glo. in vbo nomē q̄ dicit qd in de matheus fuit dīct. publican. Alias dī publicanus. i. publice peccans. et q̄liter punit audacia publicani vlt familie eius si plus debito exigant noīe vectigalis vi. in. l. i. §. e. vbi puniunt in duplū. Est aut vectigal qd prestat ex his reb. que vehunt et in etiaz si p̄lit nomē scz tributū vel ānona vel publica pensitatio seu functio rōne soli prestat a possidentib. Ideoq̄ dī census vi. glo. in vbo pendāt in. d. l. i. §. hic titul. de his et p qb. caus res cadit in pmissū vi. l. e. et qd ibi dīxi. Itē q̄ vectigal quod etiā apd nos appellat teloneū nō soluit sz suppmittit et occultat merces quaz est vectigal prestādū statim fit cōmissio oīm rex. i. in penā res oēs sūt applicate fisco nam ex fraudati vectigal. crimine tota merx fisco cōmittit et in penā sibi cedit et qd cōmissū est statim desinit eē ei. q̄ crimen cōmisit et cōpetit etiā p ei. herede cōmissi psecutio quā hz fiscus. l. cōmissa et. l. fraudati. §. e. Et dī regulariter prestari vectigal pro q̄libz re que vehit de vna ciuitate in aliā. fallit in casib. de quo vide glo. in. l. si publican. §. e. Et dī

noīe vectigalis prestari octaua portio eius mercedis que vehitur. l. vniuersi et. l. ex prestatione. l. de vectiga. et cōmiss. Et p̄t sol. ipator imponē vectigal vel. l. vectigalia. §. e. Idem rex papa vel consiliū generale. c. innouam. de censu. ciuitas tñ p̄t iponere vt solos ciues astringat p. l. i. §. q̄z s qd cui. q̄ vniuersi. no.

De donationibus:

Glo. rub. cōtinuat De vectigalib. nō solutis cōcedente publicano vt assolz donado. explicatū est et ea occasione generaliter de donationib. subijcit Glo. alit cōtinuat vi. eam Et est donatio pprie de q̄ hic liberalitas quedā q̄ nullo iure cogente cōcedit. l. donare. §. de regu. iuris z. l. donari. §. e. de matēia vi. qd dīxi. l. e.

De mortis causa donationibus et capionibus.

Glo. rub. p̄tinuat Dixit de donationib. int viuos nūc de ea q̄ sit causa mortis Est aut mortis causa donatio cū qd hic se vult magis q̄ eū cui donat magis q̄ eū cui donat q̄ herede suū. l. i. §. eo. et in effectu dī mortis cā donatio q̄nq̄ in donatōe hī mētio vel suspicio mortis Mortis at cā capim. nō soluz cū qd suo mortis causa donet nobis sz etiā si p̄t alteri. mortē id efficiat veluti si quis filio vel fratre moriēte donet memo ea cōditōe si pualuerit is cui. intuitu donat reddat sibi res. si decesserit. maneat apud meuiū nā q̄cquid p̄t alteri. mortē nobis obuenit mortis causa capitur et p̄t oēs mortis cā cape q̄ legata accipe p̄t. l. mortis cā capis et. l. oib. §. e.

Incipit liber xl.

De manumissionibus:

Glo. rub. cōtinuat Dixit de relictis p̄cuniaris a libro de testamentis vsq̄ ad libz supiorē. nūc de libratib. p̄mittens

Digesti Novi

titulū generalē. Est autē manumissio dor-
natio libertatis. *Ad q̄dū quis in ser-
uitute est manus et p̄cāci suppositus est
et manumissus est liberatus a dñi p̄cāte
institu. de liber. in prin.*

De manumissis vindicta:

Sic cōtinuat Dicitū est in genē de ma-
numissionib⁹ sequit̄ vidē in sp̄e vi. qd̄
dixi. *L. de vindic. liber. et apd̄ cōsi. ma.*

De manumissionib⁹ q̄ servis ad vniuersitatē p̄tinētib⁹ imponūt.

Vide. *l. i. §. e. q̄ oib⁹ collegijs qd̄ ē ius
contrahendi licz manumittere vñ hi le-
gitimā hēditatē sui vēdicabūt. l. i. §. e.*

De manumissis testamento.

Vide quod dixi. *L. de testamentaria
manumissio.*

De fideicommissarijs libertatibus.

Dic vt dixi. *L. eo. titu.*

De ademptione libertatis.

Dicitū est s̄ qualiter libertates dant̄. nūc
videndū qualiter dare adimunt̄. Hic est
l. vnica que dicit q̄ cū libertas adimif
lege. Aut p̄ nō data haberi d̄z Aut cer-
te p̄inde obseruari acsi postea a testatōe
adempta esset Adimif autē lege libertas
cū seru⁹ est accusatus de adulterio cum
dñā sua f̄z gl. in. d. l. vnica q̄ ponit alios
casus quib⁹ lege adimif libertas vi. eā.

De statuliberis.

Glo. rub. continuat Dicitū est generalit̄
de libertatib⁹. nūc specialiter de his scz
libertatib⁹ que in tempus vel sub con-
ditione differunt. Est autē statuliber q̄
statutā et destinātā in temp⁹ vel in con-
ditionē h̄z libertatē. *l. i. §. e. vbi glo. poit̄
exēplū si sit relicta libertas si natus ex
asia venerit vel sub alia quelibz fili. pen-
dente enī conditione d̄z statuliber.*

Qui sine manumissione ad liber- tatem pueniunt.

Dic ad questioneꝝ rubricē q̄ seruus
pro derelicto habitus ob grauē infirmi-
tatē. *l. i. §. e. Itē si seruus venditus ē vt
infra certū t̄ps manumittat post t̄ps p̄-
uenit ad libertatē. l. i. §. e. Item si emp̄⁹
est seruus vt a viuo emptore manumit-
tatur statim mortuo eo cōpetit libertas.
l. si qui hac lege. §. eo. Itē si detexit ner-
cem dñi. l. qui. ob necem. §. e.*

Qui et a quibus manumissi liberi non fiant et ad legē eliascentiam.

Vide quod dixi. *L. q̄ manu. nō pos-
et. L. qui nō pos. ad liber. pue.*

De iure aureoꝝ annuloꝝ:

Glo. rubricē continuat Dicitū est s̄ quar-
liter ex seruitute ad libertinitatem ser-
ui perueniāt. nunc qualiter ad quasi in-
genuitatem et dicuntur sic quia olim le-
berti non poterant ferre annulos nisi
impetrarēt ita dicit glo. rubricē hic de
quo dic vt dixi. *L. e.*

De natalibus restituendis.

Dictum est s̄ de manumissione que nō
inducit plenam ingenuitatem sequitur
nunc videre de restitutione natalium q̄
plenam ingenuitatem inducit Et scien-
dum q̄ interdum etiaꝝ si serui nati sunt
expositi etiaꝝ iuris interuentu inge-
nui fiunt nam si libertinus a principe
natalibus suis restitutus fuerit. i. ad ea
iura in quibus initio omnes homines
de iure naturali fuerunt non in quibus
ip̄e libertus nascitur Seru⁹ enī nat⁹ ē
et sic iuri naturali priuatus est. per resti-
tutionem autē principis sup̄ naturalib⁹
factam perinde habetur acsi ingenuus
natus esset it̄. vide quod dixi. *L. eo.*

De liberali causa.

v. ij.

Tituli libri .xli.

Glo. rubrice cōtinuat Dictū est s̄ de libertate prestanda. nūc de ea tuēda qđ sit p̄ causam liberalē siue quis in libertatem proclamat siue in seruitutem peratur vide qđ dixi. L. e.

Quibus ad libertatem proclamare non licet.

Vide quod dixi. L. e.

Si libertus ingenuus eē dicat.

Dictū est s̄ de liberali causa sed quia liberalis dicitur causa si libertus dicat ingenuus vel ecōtra Ideo subiicit si libertus inge. esse dicat De matēia vide quod dixi. L. de liberali causa et. L. de ingenu. manū. et hic p̄ totū Hic tñ sciēdum qđ si libertus alicuius alio agente qui eū ad libertatē vocat ingenuū p̄nūciatus eē dicet p̄r patronus ei⁹ eū vocare in suū libertū siue vlla prescriptio ne t̄pis et erit modus agendi talis quia petit patron⁹ eū instū esse suū libertum et sibi debitā reuerentiā exhiberi ab eo et prestari ea que solent prestare liberti suis patronis Et ecōtra si libert⁹ petat se p̄nūciari ingenuū p̄ponet q̄liter detineat et reputat a tali indebite et iniuste pro liberto et ideo petet se declarari ingenuū vide in locis p̄calle.

De de statu defunctorum post quinquennium queratur.

Glo. rubrice cōtinuat Dictū est s̄ de statu viroz nūc defunctorū vide qđ dixi L. eo.

De collusionē detegenda.

Gl. rub. cōtinuat Quia in iudicio libēlis cause fit collusio Id de ea ponit vi. qđ dixi. L. e. Est at collusio sinistra subdola et fraudulenta machinatio seu pretentio quo aliquid similat quod in veritate non est vel quo iusta actio alicui cōpetens remittitur vel subricef.

Incipit liber xli.

De acquirendo rez dominio

Glo. rubrice cōtinuat Dixit supiori libro de personis. nunc de rebus inst. de iure natu. gen. 7. ciui. §. fi. **Glo. etiam aliter cōtinuat** vide eam. de materia vi de quod dicā inst. de re. diui. Unum tñ scire debes qđ hic titul⁹ generalis ē ad omnem acquisitionem. quarum quinqs sunt genera inst. de rerum diui. in prin. Quarundam enim rerum nanciscimur dominium iure gentium vt que nulli⁹ sunt occupanti conceduntur. quarundā iure ciui. vt p̄ vsucapionē 2c. de quib⁹ i. suis titulis tractat.

De acquirenda et amittenda possessione.

Dixit qualiter iure gentiū adquirit dominium. nunc qualiter iure ciui. i. p̄ vsucapionē que cum non sit sine possessione vt i. titu. i. l. sine possessione de ea premitit Et nota qđ hic dicit de amittenda sed. L. e. dicit de retinenda quod in idem redit quia contrariorū eadē est disciplina vi. qđ dixi. L. eo.

De vsucapionibus seu vsurpati/ onibus.

Dictum est s̄ de possessione nunc dicit de effectu possessionis que est vsucapio i. e. sine possideris **Vsurpatio** autem est vsucapionis interruptio **Dratores** aut vsurpationem frequentem vsuz vocāt l. ij. §. eo. Quid autem sit vsucapio vide l. ij. §. eo. et quod dixi. L. de vsuca. pro empto. Est autem vsucapio adquisitio vel adiectio domini per continuationem possessionis temporis lege diffini. ti. d. l. ij.

Pro soluto.

Digesti Rovi

Dicit glo. rubrice qd hic titulus est generalis sed supior generalior. Ille autē vsucapit pro soluto qui rē debiti causa recepit et nō tñ qd debetur sed et qd libet pro debito solutum hoc titulo vsu capi p̄t. l. i. f. eo.

Pro emptore.

Uide quod dixi. l. e.

Pro herede.

Dicit glo. rubrice qd aliter accipit hic pro herede. et aliter s̄ de p̄. here. vel p̄ herede cū hic vere ibi falso heredes dicantur et qñ hec vsucapio pro herede locū habet notat̄. f. e. l. i. et vide qd dixi l. e. et dicit palle. l. i. qd pro herede ex vi ui bonis nihil vsucapi p̄t etiā si possessor mortui rem fuisse existimauerit et ibi vide glo.

Pro donato.

Uide quod dixi. l. e. et. l. i. f. e. que dicit pro donato is vsucapit cui donationis causa res tradita est nec sufficit opinari sed et donatum esse opz. d. l. i.

Pro derelicto.

Quia habere rem pro derelicto instar habet donationis. f. de sti. seruo. l. quod seruus Ideo competēter post precedētem ponitur hic titulus. Hic sciendum qd si res pro derelicto habita sit statim nostra esse desinit et occupantis statim fit quia eisdem modis res desinunt eē nostre quibus adquiruntur. l. i. f. e. Itēz nemo potest pro derelicto vsucapere qd falso existimauerit rem pro derelicto habitam esse. l. nemo. f. e. Unde si dominus habet rem pro derelicto occupans statim fit dominus nec indiget vsucapione sed si habens pro derelicto non erat dominus tunc habet locum vsucapio pro derelicto vide glo. ij. in. l. i. f. e.

Pro legato.

Usucapit pro legato ille cui legatū est. Pro legato autem possessio et vsucapio nulli alij q̄ ei cui legatum est competit. l. i. f. e. Unde si possideam aliquam rem quam putabam mihi legatam cum non esset pro legato non vsucapiam. l. i. f. e.

Pro dote.

Hic titulus vsucapionis pro dote iustissimus est ut qui in dotem rem accipiat vsucapere posset spacio solēni quo solent qui pro emptore vsucapiunt et nihil refert singule res an pariter vniuerse in dotē dentur. l. i. in prin. f. eo. Et habet locum hec vsucapio pro dote cōstante matrimonio. An autēz matrimonium licet sponsus sit non vsucapit pro dote sed pro suo unde si vxor dedit marito in dotem rem alienam ipse eam vsucapit pro dote sed sponsus pro suo. l. i. palle. f. et est questio.

Pro suo.

Hic sciendum qd pro suo tribus modis dicitur. Primo stricte quando deficit alius titulus in veritate creditur tamē subesse titulus ut ecce trado tibi rem meam quam credo tibi debere ex stipulatione vel alia causa iusta in veritate non debui tu possides pro tuo. l. i. f. e. Secundo largius quando concurrat cum quolibet alio titulo ut puta si possides ex causa emptionis et pro emptore et pro tuo possides. l. i. f. i. f. eo. Tertio largissime ut quicunqz pro se possidet unde etiam dominus pro suo possidet ut f. e. l. ij. Et dicitur tunc ad differentiam creditoris et filium qui nō pro suo possident et hoc tertio modo nō est titulus vsucapionem parens quia iam quilibet possessor etia malefidei et sine

v ij

Tituli libri .xlii.

titulo vsucaperet sed quidam dicunt qd vbi concurrat alius titulus hic titulus pro suo non est titulus sed dicitur pro suo id est proprio qd non placet accur. in rubrica hic cum species scilicet pro emptore vel similis per genus scilicet per titulum pro suo non tollitur et e contra nec ex pluribus causis quis possidere prohibetur s de acqui. pos. l. ij. ita vult dicere gl. rubrice in effectu hic. In materia autem nostra pro suo possessio talis e cuz dominiū nobis adqri putamur et ex ea causa possidemus ex qua adqri solet vt si tuum ceruum credens nō mansuetum cepi vel tuam gemmā credens nullius in litore inuenio Itē vbi cūqz est iusta causa vsucapiendi et deficit alius titulus datur pro suo. l. fi.

Incipit liber xlii.

De re iudicata et de effectu sententiarum et de interlocutionibus in dūm:

Glo. rubrice continuat Dixit qualiter res per prescriptionem querantur nūc qualiter per sententiā. Est aut res iudicata que finem controuersiarum pronūciatiōe iudicis accepit qd vel condemnatione vel absolutione contingit. l. ij. e. Item qui damnare pōt is absolūendi quoqz pōtēz hz. l. ij. e. De effectu sententiarum dic qd sententia a q nō ē appellatū impedit litis ingressū. c. i. de lit. cōtesta. li. vi. et p^o rē iudicatā nihil queritur vi. l. post rez. e. Itē res iudicata pro veritate accipit. l. ingenuum s de sta. ho. z facit ius inter ptes. c. cuz inter extra. eo. De interlocutionib⁹ vi. quod dixi. l. de sen. et interlo. omni. iudi. z vi de etiā latius de prima pte. l. e. ti.

De confessis.

Glo. rubrice cōtinuat Dicitur est s de re iudicata vtz quia confessi hñtur pro iudicatis vt. l. e. l. i. Ideo ponitur titulus de confessis. Quero quō differt hic titulus a titulo s de interro. actio. Responder glo qd ille ante lit. cōt. hic ponit s illud videt cōtra. l. certū in. fi. e. et. l. si debitori. s de re iudi. vbi nulla facta contestatione hz locū cōfessio. ppter hoc dicunt Dyñ. et alij qd hic loquitur in his q pertinent ad decisionem litis sed titulus de interro. acti. loquitur de his que pertinent ad lit. ordinationem. et ista est veritas fm bar. vide lati⁹ b per eum qui conatur saluare glo. Et est cōfessio de qua hic certa et clara assertio. i. responsio eius de quo queritur iure coram legitimo iudice facta vide. l. ij. e. qd confessus pro iudicato est quia quodāmodo sua sententia damnatur Non tamen confitetur qui errat nisi ius ignouerauerit. l. ij. e. vide quod dixi. l. eo.

De cessione bonorum:

Glo. rubrice continuat Condemnati et confessi si satisfacere non possunt in carcerem solent detrudi vt ar. Qui bono. cess. poss. l. i. z fi. quo timore fit cessio bonorum ideo de hoc dicit. Est autem cedere bonis ab vniuersitate bonorum suorum recedere z eis abrenunciare vt puta quando aliquis oneratus debitis pluribus nō habens vñ satisfaciāt creditoribus abrenunciat bonis suis vniuersis cedens illis. Et potest quis cedere bonis non tñ in iure sed etiam extra ius et sufficit per nuncium vel per epistolam id declarari. l. si. e. eo. vide qd dixi. l. qui bo. ce. pos.

Ex quibus causis in possessione eatur:

Glo. rubrice continuat Dixi quando vocatus venit z condemnatur. nunc si

Digesti Rovi.

non venit. l. i. §. eo. Respondet questio/
ni rubrice q tres fere cause sunt ex qui
bus in possessionem mitti solet rei ser/
uande cā. Item legatorū seruandorum
gratia et ventris nomine. damni enim
infecti nomine si non caueatur non vni
uersorum nomine fit missio sed rei tm̄
de qua damnuū timetur. d. l. i. Item po/
test fieri missio in possessionem rei peti/
te ob contumaciam vocati. c. quoniam
frequenter extra vt l. i. non contest. et
hoc si agatur actione reali. si autem per
sonali fit missio in possessionem pro mo/
do debiti declarati. d. c. qm̄ in fi.

De bonis auctoritate iudicum possidendis seu venundandis.

Glo. rubrice exponit id est de modo
administrandorum bonorum auctori/
te iudicis possidendorum et cuius iur/
dis iussu possideantur et vendantur
et de causa possidendi et vendēdi Sic
continuat s dictum est de causa pos/
sidendi modo sequitur videre de modo
et cuius iudicis iussu possideantur et
vendantur Et vide .l. i. §. e. q ibi bona
vendi debent vbi quisq defendi debet
Idem vbi domicilium habet .l. i. §. eo.
Aut vbi quisq contraxit. contractum
aut non vtiq eo loco intelligitur quo
negociū gestum sit sed quo soluenda est
pecunia. l. i. §. eo.

De privilegijs creditorū:

Idic sciendum q pluribus volentir/
bus emere preferatur ille qui est credi/
tor et cognatus debitoris. Item credi/
tor tm̄ preferatur cognato. vnde inter
plures creditores tm̄ ille preferatur qui
est creditor maioris summe. l. i. §. eo. fm̄
Iaco. de are. Item inter eos qui ha/
bent psonales actiones tm̄ estimantur
privilegia ex causa non ex tempore §. e.
l. privilegia Inter creditores autez nō
privilegiatos occupantis est melior cō/
ditio hoc ē si vigilauerit vt sibi satisfiat

a debitore qui soluendo non erat ante/
q bona eius possideantur. Item quid
iuris si vterq creditor instat vide in .l.
si non §. i. s. titu. proxi. Item qui in na/
uem extruendam vel armandam vel e/
tiam emendam crediderit privilegium
habet vt preferatur alijs in ista nauī .l.
qui in nauem §. eo. et .l. quod quis §. eo.
Item mulier preferatur alijs creditori/
bus vt consequatur dotez. l. i. §. si §. eo.
Item inter creditores potiores sunt il
li qui acceperunt q illi qui habent per
sonales actiones tm̄. l. qui po. in pig.
ha. l. eos Inter hypothecarios obtinet
regula Qui prior est tempore potior est
iure nisi in casibus. l. qui po. in pigno.
ha.

De bonoz separationibus.

Glo. rubrice continuat De creditorib/
in bonis mittendis dictū ē sed quia qui
dam eorum solent separationem bono/
rum impetrare. Ideo de ea subiicit Idic
sciendum q hec sepatio bonorum solet
impetrari a iudice per creditores. vti
debitorē q habuit seium cui titius exti/
tit heres q titi? nō est soluendo et patit
bonoz vēditionē. creditor seij p̄r pete/
re et impetrare vt bona seij. separentur
a bonis titij vt creditores titij sint con/
tenti bonis et ip̄e habeat bona seij. l. i. §.
eo. vbi vide glo. que ponit octo casus
in quibus potest impetrari separatio.
Est autem sepatio diuisio quedam et se/
gregatio vnius peculij vel patrimonij
ab alio.

De curatore bonis dando.

Dictū est s de bonis possidēdis et vē/
dendis sed q ad vēdēdū bona qnq cō/
stituit curator. Id post de curatore bo/
nis dādo. Idic sciendū q qnq dāc cura/
tor bonis defūctorū vt si heres est insti/
tutus sub conditione casuali et ad quid
dāc curator dic ad bona conseruanda et
ad vendenda peritura et nō peritura
v iij.

Tituli Libri xliii.

si res urgeat. l. i. et ibi bar. f. e. si autem heres institutus est sub conditione praeterea tunc statuendum est etiam si heredi infra quem adeat ut ex tunc repellat etiam si vellet implere postea ut si de heredi. insti. l. si quis instituat. f. i. et si de bonis auc. iudi. possi. l. si seruus. f. m. gl. in d. l. i. iust. tex. Quod datur curator bonis absentium ut. l. de cap. et possi. re. l. iij. et si ex quibus cau. ma. Item datur curator bonis debitorum soluere nolentium ut. f. e. l. si. et f. titu. i. l. i. vi. glo. rubrice latius hic.

Que in fraudem creditorum facta sunt ut in integrum restituantur.

Quia ea que in fraudem creditorum facta sunt bene conveniunt cum precedentibus. Itaque ponitur hic titulus. **Que in fraudem creditore. etc.** In hac materia prior ita edixit. **Que fraudatio nis causa gesta erit cum eo qui fraudem non ignoraverit de his curatori bonorum vel ei cui de ea re actionem dare oportet bit intra annum quo expiundi preteritis fuerit actionem dabo.** Idque etiam adversus ipsum qui fraudem fecit servabo. l. i. in p. f. e. Nec cessario prior hoc edictum proposuit quod edicto consuluit creditoribus renovando ea que in fraudem creditorum alienata sunt. Et preter creditorum renovare quodlibet aliquid fuerit factum in fraudem eius. unde si rem alienavit sine acceptilatione vel facto aliquo quem alienavit vel si pignora liberet habet locum hoc edictum. Item in fraudem facere videtur etiam qui non facit quod debet facere. l. si non utat servitutibus. l. in fraudem. f. e. Item si quis rem suam habuit pro derelicto ut aliam suam faciat. l. sed et si rem. f. eo. Requiritur quattuor in hac actione. Primo quod sit debitor ex mutuo vel simili causa. Item quod debitum fuit efficax et sine exceptione. Item quod consilio et fraude alienavit. Item quod re tali alienata non inveniatur tamen in bonis iam discussis ut mihi satisfiat. l. i. f. e. nec liberatur cedendo bonis a carcere qui alienavit in fraudem

creditoris ut est tex. singularis f. m. intellectum primum quem ibi approbat Dyn. et sequitur bar. in l. fin. f. eo. Item talis fraudulentus excutitur usque ad peram et sacculum non habita ratione ne egeat ut ibi f. m. alium intellectum. Et vide. l. ait pretor. f. si debitorem. f. eo. ubi probatur quod quis potest capere debitorem suum fugientem cum rebus et ei auferre res suas propria auctoritate si saltem tam cito non potest habere copiam iudicis vide per gl. ibi latius et intellige quod potest capere debitorem non ut eum detineat sed ut ad iudicem ducat vide glo. et quod ibi notatur insti. de actio. in prin.

Incipit liber xliii.

De interdictis seu extraordinariis actio nibus que pro his competunt.

Gl. ru. prinnat. Dictum est super illis de iure civili nunc quod de iure pretorio quod plerumque de possessione per interdicta agit insti. e. in prin. Vlex quod hoc sit contra per interdicta. Itaque ponitur hic ista rubrica. **Quero hic an possessio aduocet aliis iuribus quod per interdicta.** Gl. rubrice tenet quod sic ut per actiones civiles ut per conditionem triticarias per officium iudicis. **Quero quod sint extraordinarie actiones que competunt per interdictis gl.** respondet quod actiones in factum sic dicte quod ex antiqua solennitate interdictorum proponuntur insti. e. f. si. Sed iterum quod per gl. que erat olim dicta inter ea cum et actiones solenniter proponerentur ut si de ori. iuris. l. ij. f. oim. respondet gl. Solennitates actionum a iure civili interdictarum a iure pretorio inducebantur vel scdo quod solennitas horum circa actiones generaliter in personis omnium formabatur sed in interdictis in personis petentium tamen et ipsi tantum utri poterant. **Quero ergo utrum sit hodie aliqua differentia inter interdicta et actiones in factum que loco eius**

Digesti Romi.

Cōpetit dicit gl. q nulla est dīa Dy. re/
prehendit glo. nā dicit q est dīa int in/
terdictū et actionē pbat p dictionē seu
positā in rubrica que dictio est augmēta
tūa vt. l. si quis ita s de auro et argen.
le. vel est dīa sicut inter materiā et ma/
teriātū seu sicut inter mīez et filiā nā ex
interdicto oriū actio in factū inst. eo. in
fi. Quero vtz sit dīa qd istoz pponat
dicit glo. q nō est dīa. breuit nō est nec
q pponat in libello sed bene p pponi
vt. l. ptoz s nōnulli s de no. op. nun. fm
bar. hic in rubrica Et erat interdictum
olim nihil aliud q qdā formata et solen
nis pboz cōceptio quib? ptoz aliquid
fieri iubebat aut prohibebat qd tūc ma
xime fiebat cū de possessione aut quasi
inter aliquos contēdebat inst. l. e. in pn.
Et dicta sunt interdicta quia int duos
reddunt Interdictoz at alia sunt pdi
ta gfa iuris diuini alia gfa iuris hūani
de quib? oibus p patebit. de materia vi
de quod dixi. l. eo.

Quorum bonorum:

Dictum est s de interdictis in genere.
nunc sequitur de interdictis in specie
et premititur de interdicto quoz bono
rum quod est generale et denoiatur a p
ma pte edicti ptois Liius verba erāt
ista quorum bonorum ex edicto meo il
li possessio data est quod de his bonis
pro herede aut pro possessore possides
possideres ve si nihil vsucaptū. esset qd
quidem dolo malo fecisti vt id desine/
res possidere id illi restituas Hoc int/
dictum restitutorium est et ad vniuer/
sitatem bonorum non ad singulas res
pertinet et appellatur quorum bonorū
et est adipiscende possessionis vniuer/
sorum bonorum. l. i. eo. et datur directū
interdictum quorum bonorum ei qui
est bonorum possessor. vtile ei qui est he
res de iure civili ex testamento vel ab
intestato vide quod dixi. l. eo.

Quorum legatorum:

Glo. rubrice declarat quorum legator
rum scz possessionem quis occupauerit
id restituat heredi legatorum sic contir
nuatur quia istud interdictum sicut su
perius est adipiscēde possessionis sic et
hoc vt et in pncipi. Et sic continet hoc
interdictum vt quod quisq legatorum
nomine non ex voluntate heredis oc
cupauit id restituat heredi etenim eqs
simum pretori visum est vnunquengz
nō sibi ipi ius dicere occupatis legatis
sed hec ab herede petere. l. i. in pncipi. e
et quod dicitur in legatarijs seruatur
etiam in his quibus donatum est causa
mortis et in heredibus eorum. heredi
tamen nocet si accōmodauerit volun
tatem legatario post aditam heredita
tem vel in ipa apprehensione vel postea
Et si plures sint heredes et vnus con
sentiat legatario alter non qui non con
sentit habebit interdictum. l. i. eo. l. i. qd
ait pretor et. l. prodest. Et datur hoc in
dictum contra possidentem titulo pro
legato sed ille qui possidet pro herede
vel pro possessore conuenitur heredita
tis petitione vel quorum bonorum vi
de gl. in. c. pastoralis extra de causa pos.
et pte. de materia interdictoz.

Nec vis fiat ei qui in possessionez
missus est.

Uide glo. rubrice q dicit q hic titulus
tāq generalis ad oia possessoria pponi
tur et est phibitorū et restitutorū et
p rubrica allegari. Et hoc interdictū
pro summa prouidētia pposuit. frustra
enī in possessionē mitteret rei seruan de
causa nisi missos tuere et phibētes ve
nire in possessionē coercēt. l. i. si. e. Et
dat hec actio nō tm contra eū qui phir
buit quem venire in possessionē sed in
eū a quo quis ex possessione pulsus est
cū venisset in possessionē Nec exigitur

Tituli Libri xliii.

utrum vi fecerit q̄ phibuerit Et taliter
pretor hic edixit Aut pretor si quis do-
lo malo fecerit quo minus quis pmissu
meo eiusve cuius iurisdicatio de ea re fu-
it in possessione bonorū sit impediendo
missionem vel eijciendo in eū in factum
iudiciū q̄nti ea res fuerit. i. q̄nti ei⁹ int⁹
est possessionē h̄re dabo.

De tabulis exhibendis.

Glo. rubrice cōtinuat Quia ei qui agit
interdicto quorū bonorū et quorū legato-
ruz expedit agere hoc interdicto Ideo
de hoc ponit de dīa inter actionē ad ex-
hibendū et in factū et hoc interdictum
et illud quēadmodū testamenta apī. vi.
glo. in. l. ij. s. ad exhiben. in fin. et vi. qd̄
dixi. l. quēad. testa. apī. Vñ sciendū si
quis cōfiteat penes se esse testamentū
iubendus est exhibere tempus ei dādū
est vt exhibeat si nō p̄t in p̄ntiaz exhi-
bere sed si negat se exhibere posse vel
oportere hoc interdictū cōpetit et com-
petit hoc interdictū ad codicillos ⁊ ad
testamentū qd̄ valet. et qd̄ nō nō valet
l. i. in prin. et s. i. j. e. Et hec sūt xba hui⁹
edicti. Quas tabulas lucius ticius ad
causā testamenti sui prinētes reliquit
se dicet siue he penes te sint aut dolo
malo factū est vt desinerent esse ita eas
illi exhibeas. Itē si libell⁹ aliud ve qd̄
relictū eē dicet decreto. i. edicto isto cō-
prehendā h̄ q̄nq; cessat istud interdictū
vt. j. e. l. fi. et in tabulis et viii. j. e. l. pe.

De quid in loco sacro fiat.

Glo. ru. cōtinuat In p̄posito titulo supio-
ri occasione illoz titulorū scz quorū bōz
et q̄z legatorū redit ad p̄positā materiā
scz ne vis fiat ei scz ad phibitoria inter-
dicta ⁊ p̄mo de digniorib⁹ Est ei h̄ cā di-
uini iuris vt s. de indic. l. ij. i. Vñ sci-
endū q̄ hoc interdicto phibet aliqd̄ fi-
eri in loco sacro quo dānū aut incōmo-
dū irroget Itē aut deformitatē. nō autē
phibet qd̄ ornāmētū cā fit h̄ ⁊ caput odi-

um locorū q̄ sacrorū mādata est his qui
edes sacras curāt. l. i. et. ij. j. e. Et est loc⁹
sacer q̄ rite p̄pōtifices deo cōsecrat⁹ ē
Nulli⁹ inss. de re. diuisi. Et sūt xba edi-
cti In loco sacro facere vel in eū imittē
qd̄ veto Extēdit etiā ad res sanctas vt
sūt muri. Itē porte ciuitatis rhomane
et aliorū municipiorū in qb⁹ vt dānū vl'
incōmodū irroget nō p̄mittit Itē neq;
muri porte ve habitari sine p̄missu p̄ci-
pio p̄t fortuita incēdia p̄nt. l. fi. j. e.

De locis et itinerib⁹ publicis.

Vñ sciendū q̄ nemi licz in via publica
monumētū extruere. l. ij. j. e. et si aliquis
clausit viā publicā cuiuslibz p̄mittitur
agē int̄dicto vt restituat i p̄stinū statū
et sic p̄mittit cuiuslibz petē id qd̄ ad vsū
hoīm p̄tinet. l. i. et ibi glo. j. e. Iter publi-
cū dī via militaris Vicinalis at̄ dī vbi
puati p̄ferūt ex agris suis. de triplici ge-
nere viarū h̄. j. titu. proxi. l. ij.

De qd̄ in loco vel itinere publico.

Et dīr iste titulus a supiori fm̄ gl. rub.
q̄ supiori sp̄alit. h̄ generalit̄ i oi publi-
co dicit vel supior p̄paratorū est nec est
ibi aliqd̄ int̄dictū. Vñ sciendū q̄ in loco
publico p̄tor phibz edificat et int̄dictū
p̄ponit. l. ij. e. In h̄ xba ne qd̄ i loco pu-
blico facias in ve eū locuz imittas q̄ ex-
re qd̄ illi dāni def p̄ter q̄ lege sena-
tus cōsulto et edicto decreto ve p̄ncipiū
tibi cōcessū ē de eo qd̄ factū erit int̄di-
ctū dabo. l. ij. j. e. et p̄ h̄ interdictū tā pu-
blicis vtilitatib⁹ q̄ puatorū p̄ h̄ p̄spicit
Loca enī publica vtiq; puatorū vsibus
deseruiūt iure scz ciuitatis nō q̄si p̄pria
d. l. ij. s. hoc interdictū sed si quis in mar-
ri piscari vl' nauigari phibeatur nō ha-
bebit interdictū quēadmodū nec is q̄
in cāpo publico ludere vel in publico
balneo lauare aut in theatro spectare ar-
ceat sed in oib⁹ his casibus iniuriarū q̄
dem actione vtendum est. d. l. ij. s. si quis
vide latius in. d. l. ij. et p̄ totū j. e.

Digesti Rovi.

De loco publico fruendo:

Hic sciendū q̄ pretor in hac materia tale proposuit edictū Quo minus loco quē is cui locādi ius fuerit fruendū alijs locauit ei qui cōduxerit socio ve eius ex lege locatiōis frui liceat vim fieri veto l. i. eo. et vide. l. ij. eo q̄ concedi solet vt imagines et statue que ornamento reipublice sint future in publicū ponantur et si quis prohibeatur habet hoc interdictū. d. l. ij. et ibi glo. Interdictum hoc publice utilitatis causa poni palā est. tunc enī pretor vectigalia publicā dūz prohibetur quis vim facere ei q̄ ad fruendum conduxerit.

De via publica et si quid in ea ē dicatur

Hic sciendū fm gl. rubrice q̄ titul' iste nō ad aliud pertinet nisi quia qui viā publicā reficiebat videbat aliquid facere sed hoc facere nō est prohibitū Dic ergo de via publica q̄liter reficiat' et amittatur vñ p̄t quis reficere viā dū tñ deterior nō fiat. l. i. c. Et vide. l. ij. q̄ non vtendo populus nō amittit viā publicā vbi edictū habent in. l. i. eo. quam vide.

De edilibus currulibus.

Hic sciendū q̄ edilis olim dicebat' q̄ nō solū p̄stuebat' a plebe ad hoc vt p̄essz edib' vt. ff. de origi. iur. l. ij. s. Itē vt eā sed etiā p̄fuit plebiscitis q̄ etiā editus dicebat' a noīe edes et a s̄bo tuor eris q̄ tuebāt' edes vt instl. de iure s̄. tutores n̄t ne in ciuitate essent dom' ruinosae vl' inordinate posite in p̄iudiciū reipublice et illi ediles erāt ex p̄toribus vt p̄tz instl. de iure natura. gen. et ciui. s̄. p̄tor. et dicebant' currules q̄ in curru ducebāt' p̄ citatē Isti ei ediles currules h̄nt respicere vt vie q̄ fm citates s̄nt adequē et effusiones nō noceāt domib' et p̄tē faciāt et d̄nt respicere vt ap̄ij parietes

et alior' q̄ circa domos vel ad viā ducūt nō labilia sint q̄ten' vt opz emēdēt d̄ni domoz et cōstruāt si at nō emēdauerint neqz cōstruxerint mulctēt eos q̄ ad illabilia. i. ruinosā faciāt. l. vnica. i. c.

De flumibus et ne qd in flumine ripa ve ei' fiat q̄ per' nauigē.

Hic sciendū q̄ p̄tor tale edictū in hac materia proposuit ne quid in flumine publico ripa ve ei' imittas quo statio iter ve nauigij deterius sit fiat. l. i. c. Et discernitur flumē a riuo magnitudine aut estimatione circū colentiū Et fluminū quedā pennia quedā torrētia Perēne est qd sp̄ fluit torrens qd hyeme vi. latus p. l. i. et p. totū. i. c. et vide instl. de re. diui. in prin. de flumine et de ei' ripa Est aut ripa id qd flumē cōtinet naturalē rigore cursus sui tenēs Stationē dicim' a stando Is igit' loc' demonstratur vbiqz naues tute stare p̄nt. i. de x. p. l. port' nauigij solem' dicē ipaz nauī Iter nauigij et iter nauis d̄t at deterior statio iterqz deteri' fieri si vsus eius corrumpat' vel difficilior fiat aut minor aut rarior aut si in totūz auferat' Ripa ea putat' esse q̄ plenissimū flumē cōtinz.

Ne quid in flumine publico ripa ve ei' fiat q̄ aliter aq̄ fluat q̄ in p̄ori estate fluxit.

P̄t allegari pro lege et d̄t a supiori titulo quia illud p̄pter nauigij utilitatez hoc p̄pter agroꝝ vel aliā q̄ nauigij p̄hibet in flumine fieri. Item ille de nauigali vel quasi dic hic de omni flumine vt. i. l. i. circa prin. Itē differt ab inferiori quia hic prohibetur fieri in publico ibi econtra vetat fieri vim facienti et vtenti vide glo. rubrice hic.

Et in flumine publico nauigare liceat.

Tituli Libri xliii.

Continuatio sumitur ex .l.i. §. i. e. Quia hoc interdicto prospicitur ne quis flumine publico navigare phibet. sicut ei ei qui via publica uti prohibet interdum s. positum ita hoc pretor pponenduz putavit Et potest allegari pro lege Et edixit pretor taliter in hac matēia Quo minus illi in flumine publico nauē rarem agere quo ve minus p ripam onerare liceat vim fieri veto. Item vt per lacū fossam stagnum publicum navigare liceat Interdicta gl. exponit. i. interdictum pponam quo vetabo fieri impedimentum nauiganti. l. i. in prin. §. e. Est aut lac⁹ qui ppetuā habet aquā ibi stagnan-tem que qdē aqua plerūq; hyeme cogit dicit gl. in xbo cogit q. aliq. tex. hnt cogitur aliqui colligitur Fossa est recepta culū aque manu factū. d. l. i. §. lacus Et pnt hec eē publica et etiā priuata. d. l. i. §. pnt asir. et si priuata sunt cessat hoc interdictū. l. i. alle. §. si puata. Et intellige istud interdictū q. quis non potest prohiberi a priuato navigare sed ab eo qui habet iura regalia in illo territorio licz prohiberi q. ista talia scz cursus aquar et flumina et lacus ptinent ad eum ad quez ptinent regalia vt x. coll. que sint regalie. c. i. facit qd notatur in .l. ij. i. pn. s. ne quid in lo. pub. in glo. que incipit lex scz municipalis Et sic talis ad quē spectant regalie pt facere statutū q. ali- quibus liceat navigare aliquib⁹ nō fm bar. in rubrica hic.

De ripa munienda:

¶ Hic sciendum q̄ reficere ripas flumi-
num vel reficere vtilissimū est dū tamē
refectio vel munio navigationi impe-
dimento nō sit. l. vnica. §. ripas. f. e. Et q̄
is q̄ ripam vult munire de damno futu-
ro debet vel cauere vel satisfacere fm̄ q̄/
litatem p̄sone et hoc interdīctū exp̄ssuz

est vt damni infecti in annos. x. viri bo
ni arbitrati vel caueat vel satisfidetur
et satisfidabit vicinis et etiã his qui trãs
flumẽ possidebunt. d. l. vnica. §. is g. Et
qd̃ s̃ dictũ est in ripa fluminis munien
da Idem intelligendũ in ripa lac⁹ fosi
se stagni munienda. d. l. vnica in fi.

Be vi et vi armata.

Ista rubrica tractat pmo de vi in ge-
nere. scdo in specie de vi armata Et est
idem qd vñ vi fm glo rubrice q cōtinu-
at dictū est s de interdictis acquirende
possessionis vt quorū bonorū et quorū le-
gatorū. nūc de interdicto recuperande Et
competit hoc interdictū illi qui de pos-
sessione deiciat contra deiectionē man-
dantem et ratā habentem deiectionem
.l.i. §. deieciſſe. f. e. et. c. qd ad sedem eñ de
reſti. ſpol. vide quod dixi. l. c.

Uti possidetis.

Glo. rubrice. cōtinuat Post interdictū
vñ vi qđ possessionē restituit seqt h qđ
defendit. Hic sciendū in hac materia p/
tores tale possuisse edictū vti eas edes
de qbus agit nec clam nec vi nec pca/
rio alter ab altero possideris quo min/
ita possideatis vim fieri veto. l. i. in pñ/
ci. eo. Et habet locū hoc interdictū in
possessore soli hoc est in rebus imobil/
bus. l. i. palle. §. i. h. pro mobilib⁹ ppetit
interdictū vtrobi. vi. qđ dixi. l. c.

De superficiebus.

Glo. rub. cōtinuat. Quia fīle est supiori
interdicto vt. f. e. l. i. s. pponit. Ideo post
illud ponit. Et sūt supficies seu supfu
ciarie edes que in conducto solo polite
sunt quaz ppetates et ciuili et natura
li iure eius est cuius et solū. l. ij. f. e. Ma
nō p̄t alteri⁹ esse edificinz q̄ et⁹ cui⁹ est
solū. l. obligationū ferre. s. placz. f. de acti
oni. et ob. et videt̄ sentire bar. in. l. i. f. i.
f. e. hoc procedere. etiaꝫ si edificium sit

Digesti Noui

posse pecunia cōductoris et sic semp
supficies cedit solo qđ intellige quo ad
directū dñum sed vtile p̄t cōpetere sup
ficiario et hoc dicit bar. menti tenendū
in. d. l. i. si. et appellatione ediū omne e/
dificiū continet. l. i. si de iñ air. e. Et qđ si
supficiari⁹ qui ad lōgū tps vel in pper
tū conduxit prohibeatur frui supficie
iuxta legē locationis agit hoc interdi/
cto de supficiebus et etiā competit sibi
vtilis in rem actio. d. l. i. in prin. et si. se/
cus aut si ad modicū tps qđ illi nō cōpe
rit actio in rem vtilis quia talis nō hz
vtile dñum nec ius in re regularit. d. l.
i. si quod at ait. vbi vi. p. bar. post glo. an
et qđ conductor adqrat ius in re. et dic
si conduxit a publico sp hz ius in re sed
si a puato aut ad modicū tps et nō adq
rit ius in re Aut ad longū tps et adq
rit ius in re. Rōne cui⁹ p̄t agere vtili
in re actiōe et qđ quia talis cōductor hz
ius in re nō p̄t expelli p̄ emptorē rei cō
ducte fm̄ eū Itē adquiret etiā condu/
tor ius in re si conduxit ad tps modicū
et in contractu locationis locator pro
observatiōe p̄d⁹ obligauit oīa bona s/
hypotheca quia tūc etiā illa res cōdu/
ta eēt sibi obligata z nō posset expelli
fm̄ eū Itē oīa q̄ seruāt in interdīto vti
possidetis seruabunt in hoc interdīto
de supficiebus. d. l. i. si. oīa. Et vide glo. in
xbo agēdo. in. d. l. i. q̄ ponit q̄liter cog/
noscit emptor a cōductore et dicit qđ p/
ciū et mercedis q̄ntitas facit discerni z
intelligit bar. p̄ciū qñ soluit vno semel
mercedis q̄ntitas. qñ soluit annua vi/
de. lat. p̄ cum.

De itinere actu qđ puato.

Glo. rub. cōtinuat Supiori titulo de pos/
sessione rez corpaliū retinēda s̄ de pos/
sessione rez incorpaliū Hic sciendū qđ
p̄tor in hac materia tale p̄posuit edictū
Quo itinere actu qđ puato de qđ agit vl'
via hoc āno nec vi nec clā nec precario

ab illo vsus es' quo minus ita vtaris
vim fieri veto et p̄tinet hoc edictum
ad tuēdas seruitutes tñ rusticas. l. i. in
prin. e. Et hoc interdīto p̄tor nō inq/
rit vtrū habuit iure seruitutē ipositz
an nō sed hoc tñ an itinere actu qđ hoc
āno vsus sit nō vi nō clā nō p̄cario et
eū tūc licz eo tpe qđ interdīctū reddit
vsus nō sit. vñ ad tuitionē p̄toris p̄tu
net si mō hoc āno vsus est vel modico
tpe vsus est. i. nō minus qđ xxx. diebus
d. l. i. si.

De aqua quotidiana et estina.

Glo. rub. p̄tinuādo dicit vsus a q̄ sicut
itineris est qđā qñ possessio Ideoq̄ hāc
sicut illā p̄tor in interdīto reddito vti
tur. Hic sciendū qđ duo sūt genera aq̄z
quotidiana aq̄ et estina Quotidiana ab
estina dīr vsu non iure. Et est estina
aqua illa qđ ducit assidue solet vel estu/
uo vel hyberno tpe etiā si aliqñ ducta
nō est. Ea quoq̄ dīr quotidiana cui⁹ ser
uitus intermissione tps diuisa est. l. i. si
duo at. e. Nō ei dīr illa quotidiana que
quotidie ducit sed ea qua q̄s q̄tidie vti
possit si vellz qñq̄ aquā quotidianā in/
terdum hyeme ducere nō expedit et si
posset duci. d. l. i. si quotidiana. Estina at
ea est qđ estate sola vti expedit sicut dici/
mus vestimēta estina salt⁹ estiuos. castra
estina quib⁹ interdū etiā hyeme. plerū/
qđ at estate vtamur. d. l. i. si estina Brevi/
ter quotidiana aqua est qđ quotidie duci
posset vel hieme vel estate et si aliq̄ mo/
mento tps ducta nō sit. Estina est qđ q/
tidie qđē duci posset vel sola estate du/
catur aut estate tñ nō etiā hyeme nō qđ
nō possit et hyeme. sed qđ non solet. Et
fuit in hac re edictum p̄toris tale vti
hoc anno aquam qua de agitur nec vi
nec clam nec precario ab illo duxisti qđ
minus ita ducas vim fieri veto. l. i. in
prin. et loquitur p̄tor in hoc interdī/
cto de ea aqua sola qđ pennis est. nulla

Tituli libri .xlii.

enim alia duci potest nisi que perennis est. d. l. i. §. loquitur.

De riuis.

Glo. rubrice continuat Parū prodesz ius aque de qua s̄ dixi nisi liceret purgare riui. Ideo de hoc dicit vt. §. e. l. fi. §. i. et. l. i. §. i. Est at riuius locus p longitudinem depressus quo aqua decurrat Et proposuit pretor tale in hac matēia interdictū Riuios. specus. septa reficere. purgare aqueducende causa quo minus liceat illi dum ne aliter aquam ducat q̄ vt priore estate non vi non clam non. precario a te duxit fieri vim veto. l. i. in. prin. §. e. Est enī hoc interdictū vtilissimū nam nisi pmittatur alicui reficere alia ratione vsus incōmodabit. d. l. i. §. i. Dicit autem specus locus ex q̄ despiciatur exponit glo. despici. i. deoz sum aspiciatur et vide glo. in verbo specus que dicit q̄ specus est nomen indeclinabile Inueit tñ specū vt. §. e. l. serui in prin. Et est specus locus altus sup̄ terram edificatus ex quo ducitur aqua qñq̄ tñ ponitur pro fossa qua recipitur et colligitur aqua vt s̄ de aqua plu. ar. sup̄. et ponit qñq̄ p loco vmbroso. l. i. dicit specus esse vt si quis faciat foueā et locum eminentiorem. vñ posset prospici aqua in profūdo collecta vt ponitur in d. l. sup̄. alias pro subterraneo meatu ita dicit glo. in verbo specus Septa enim appellantur que ad incile opponunt aq̄ deriuande compellende vt ex flumine causa. siue ea lignea sint siue lapidea siue alia qualibz materia sint ad continendā transmittendā q̄ aquā excogitata. d. l. i. §. septa Incile autē est locus depressus ad latus fluminis. ex eo dicit quod incidatur. d. l. i. §. incile. Inciditur enim vel lapis vel terra. vñ primum aqua ex flumine agi posset. Item fosse et putei hoc interdicto continentur. d. l. i. §. sed et fosse.

De fonte.

Glo. rubrice continuat De aqua ducenda dixit. nunc de haurienda Vñ sciendum q̄ pretor taliter proposuit interdictum Vñ de eo fonte quo de agitur hoc anno aqua nec vi nec clam nec precario ab illo vsus es quo minus ita eo vtaris vim fieri veto de lacu piscina puteo Idem interdicta. l. vnica. §. e. Et hoc interdictum datur ei qui fontana aqua vti prohibetur hoc est siue haurire prohibeatur siue etiā pecus ad aquā appellere. Hoc tamen interdictum de cisterna non competit nam cisterna nō habet perpetuam causam nec viua habet aquam ex quo apparet in his omnibus exigendum vt viua aqua sit Cisterne autem imbribus concipiuntur. d. l. vnica hoc autem Deniqz constat interdictum cessare si lacus piscina puteus aquam viuam non habet. d. l. vnica. §. deniqz Plane si quis ire ad haustuz prohibeatur eque interdictū sufficet. Quero tamen si habeo ius hauriendi aquaz de cisterna z vis me impedire quod ius habeo dicit roffre. in libellis suis super hoc titulo q̄ habeo hoc interdictum vtile licet directum deficiat fm bar. in. d. lege. i.

De cloacis.

Glo. rubrice continuat Quia cloace vt riui indigent purgatione vt fetor cesset et cōmoditas veniat. ideo ponit hic de cloacis. Cloaca autem est locus canus per quam colluies quedam fluat. l. i. §. cloaca. §. eo Cloace appellatiōe et tubus et fistule continentur. d. l. i. §. cloace. Et est tubus foramen cloace vnde purgatur colluies aque fm glo. in verbo cloace. Fistula est aliud genus instrumenti ita dicit glo. in verbo fistula. in. d. §. cloace

Digesti Roni

Et hic ponitur tale interdictum. Quo minus illi cloacae que ex edibus eius ad tuas pertinet edes qua de agitur purgare reficere liceat vim fieri veto et sic licet purgare cloacas etsi quis purgare impediatur agitur contra eum hoc interdicto. Et potest volens purgare cloacam venire in vicini edes et rescindere parua uimenta purgande cloace gratia si per vicini edes cloaca currit. d. l. i. §. qd ait pretor et §. vñ flauius §. eo. etsi prohibetur agit hoc interdicto. d. §. flauius. d. tamen purgans cauere de dāno infecto d. l. i. in prin. et §. verendum Item licet etiam reficere cloacam et prohibitus reficere agit hoc interdicto. Curauit autē pretor per hec interdicta ut cloace purgentur et reficiantur quoz utrunq; et ad salubritatē ciuitatū et ad tutelā pñtinet Nam immundicie cloacar et celum pestilens et ruinas minantur. d. l. i. §. curauit. Et hoc interdictū hz locū in pñuatis Publice enim cloace publicā curam merentur. d. l. i. §. hoc autē interdictū. Facit enī pretor edictū de publicis cloacis ne quid in cloacam imittas ne ve facias quo vsus deterior sit ne ve fiat. d. l. i. §. fin.

Quod vi aut clam.

Glo. rubrice continuat Dicitur est s de interdictis que respiciunt futuruz tempus hoc preteritū vel dixit s separatiz de vi tam preterita ut interdicto vñ vi q̄ presenti ut in vi possidetis nunc de quodam mixto scz tam pro vi q̄ pro eo quod clam factum est quod pro preterito et presenti datur ut §. e. l. is qui §. qd ait pretor. Et nota fm gl. rubrice q̄ q̄dam dicunt esse duo interdicta. Unum q̄ vi quando vi est factū. Aliud q̄ clā quādo clam quod Jo. non approbat. q̄ litercunq; enī sit factū agitur quod vi

aut clam. Item de vi tractatur vsq; ad l. iij. in clam postea de clam vsq; ad §. hec verba in. l. v. et ibi exponit quod factū est. Dicitur autem vi factum si quis cōtra quam prohibetur fecerit. l. i. §. quid sit vi factum §. eo. Item qui cum sciret se prohiberi per vim molitus ne prohiberi posset. d. l. i. §. sed et aristo. Clam at facere quis videtur Qui celauit aduersario neq; ei denificauit si modo timuit eius controuersiam aut debuit timere. l. iij. §. clam §. eo. Item qui celandi animum habet eum quem prohibeturam se intellexit et id estimat aut estimare debet se prohibeturum iri. d. l. i. §. Itē aristo. Item qui estimare debuit sibi controuersiam futuram quia non opinionem eius et resupinā estimationem sequi oporteat ne melioris conditionis sint stulti q̄ periti. l. seruus §. e. Unde sciendū pretorem in hac re tale edictum proposuisse. Quod vi aut clam factū est qua de re agitur id enī experiendi potestas est restituas. l. i. in prin. §. eo. Et est hoc interdictum restitutoriū et per hoc occursum est calliditati eorū qui vi aut clā quedam moliantur Subentur enim restituere ea et pui refert utrum ius faciendi habuit siue enī ius habuit siue nō tamen teneretur interdicto propter quod vi aut clam fecit. tueri enī ius suum debuit. non iniuriam committere. d. l. i. §. i. et non potest se aliqua defensione aduersus vim vel quod clam factū est se tueri d. l. i. §. denig. et pñtinet hoc interdictum ad sola opa que in solo vi aut clā facta fuerint. l. i. §. hoc interdictū §. e. vide glo. in. d. l. i. §. pui. q̄ determinat q̄ exceptio nes videntur sublata qñ statutū colligat omnes exceptiones contra instrumenta sententiā vel laudū arbitri et lati⁹ vi de ibi per doc. et bar.

De remissionibus.

x h.

Tituli libri .xliii.

Glo. rubrice cōtinuat Dixit s̄ de no/ri oper. nun. nūc de remissione Vel sic quia nūciatio parit interdictū quod vi aut clam et remissio tollit ideo post p̄cedentem merito hūc ponit Hic sciendū q̄ ille qui nūciauit nouū opus si habuit ius nunciandi et tenuit nunciatio pōt remittere nunciationē et potest faciēs continuare opus ac si nūciatio facta nō esset. l. vnica. f. e. p. totum. Et edixit p̄tor sic i hac re. quod ius sit illi prohibē ne se inuito fiat. in eo nunciatio tenz ceterz nunciatione remissa faciet Et sunt tres fm glo. iij. in. l. i. f. e. vna ex conuentione. alia a iure. et tertia quia nō tenet quia potest sperni nā tunc lex habet p̄ remissa.

De precario.

Glo. rubrice cōtinuat Quia hoc interdictū restitutoriū est sicut supius quod vi aut clam Ideo de hoc ponit Est aut̄ precarium quod precibus petenti vtendū conceditur tam diu q̄diu is qui cōcessit patitur. l. i. in prin. f. e. Et differt a donatione quia qui precario concedit sic dat quasi tunc recepturus cū sibi libuerit precariū soluere. Et est sile cōmodato Nam z qui cōmodat sic cōmodat vt non faciat rem accipientis sed vt ei vtire cōmodata p̄mittat. d. l. i. ij. R. Vñ ait p̄tor quod precario ab illo habes aut dolo malo fecisti vt desineres habere q̄ de re agitur. Id illi restituas. l. ij. in pn. f. e. et consistit precarium in rebus mobilibus et immobilibus z seruitutibus l. veluti et. l. in rebus f. eo.

De arboribus cedendis.

Hic sciendum q̄ si arbor alicuius pendet in edes alterius tunc potest denun/ciare illi cuius est arbor vt eam adimat qui si negligat et alter vadit auctoritate p̄pria et succidat et portat arborē sibi cum neminem prohibentem videat nec

alias fuerit prohibitus licite facit nam non committit vim cum non fuerit prohibitus Item non facit clam quia cuius sibi permittat vt hic non debz credere vel suspicari q̄ contra iustitiam alius sibi resistat vel controuersiam faciat sed cum veniret ad incidendum alius sibi resisteret tunc non potest sua auctoritate sed debet recurrere ad hoc interdictū et est iste casus in. l. i. f. e. in p̄ncipi. Est enim prohibitorium ne ipsi domino edium volenti adimere vim alius faciat. et ista procedunt quando arbor pendet in edes alterius Si autem pendet arbor super fundum alterius tūc nō habet hoc interdictum locum ad incidendum totam arborem sed t̄m vsq̄ ad xv. pedes a terra debet coerceri et hoc ne vmbra arboris vicino fundo noceat d. l. i. in fi. et sic est differentia quando arbor pendet super edes quia tunc debet in totum incidi radicitus. si supra fundum t̄m debet per xv. pedes coerceri a terra.

De glande legenda:

Hic sciendum q̄ glandis nomine omnes fructus continētur. l. vnica in fin. f. e. Edixit enim p̄tor in hac materia hoc modo. glandem que ex illius agro in tui cadit quo minus illi tertio quoq̄ die legere auferre liceat vim fieri veto. l. vnica in prin. f. e. Unde si fructus mei cadunt in tuum fundum licite vado ad eos colligendos etsi tu me prohibes tunc recurro ad istud edictū quod index in tribus diebus debet expedire fm bar. in. d. l. i. putat autem idem bar. q̄ si essent fructus tales q̄ corrumpētur vna die possuz agere q̄ mihi liceret qualibet die ire ad fructus colligendos Item si fructus non corrumpērentur nec infra diem neq̄ infra tres vel si dolo minus fundi fructus collegisset et dolo

Digesti Novi

possidere desisset tunc daretur infra an-
num *fm* cum in. d. l. vnica in prin.

De libero homine exhibendo

Hic sciendum qd pretor in hac mater-
ria tale proponit edictum Quem liberū
hominem dolo malo retines exhibeas
l. i. in prin. §. eo. Hoc interdictū propo-
nitur tuende libertatis causa videlicet
ne homines liberi retineantur a quoq;
d. l. §. i. quia non multum a specie serui-
entium differunt quibus non datur fa-
cultas recedendi. l. ij. §. eo. et pertinet hoc
verbum liberum ad omnem libeꝝ ho-
minem siue sit pubes siue impubes etc.

De liberis exhibendis seu deducendis.

Hic aduertendum qd hoc interdictum
non potest per procuratorem exerceri
nisi nominatim mandatum sit et pater
validudine vel alia causa impediatur
vt s. de procurato. l. pomponi. Et com-
petit hoc interdictum aduersus eū quē
quis exhibere desiderat eum quem in
potestate sua esse dicit. Et datur ei in
cuius potestate est. l. i. §. eo. in prin. Item
marito datur interdictum de vxore ex-
hibenda etiam contra patrem qui habet
eam in potestate si eaz detineat. l. immo
§. eo. Et sunt hic duo edicta Primum
de liberis exhibēdis de quo ait pretor
Qui queve in potestate lucij titij ē si is
ea ve apud te ē dolo ve malo tuo factū
est quo minus apud te esset ita eum eaz
ve exhibeas. l. i. in prin. §. eo. Secundū
est de liberis deducēdis cuius sunt hec
verba si litius titius lucij titij est quo
minus eū lucio titio ducere liceat vim
fieri veto. l. deinde in prin. §. eo. Eadez
dicenda de vxore exhibenda et deducenda
per. d. l. immo et dicit bar. notan-
dum hanc. l. immo. Item habemus qd

dam interdictum de liberto exhibendo
de quo habetur mentio *fm* bar. in. l. ij. §.
de int. dic. §. iuris sui. Ex quo dicit bar.
qd quicumq; habet aliquod ius reale in
psonaz propter quod competat actio in
rem potest intentare interdictū de illa
psona exhibenda seu deducenda vñ do-
minus posset agere de ascripticio exhi-
bendo seu deducendo dñs de vasallo
Item abbas de monacho. Item tutor
de pupillo. vide aliquid in. c. non est vo-
bis. extra de sponsa. in glo. i.

Utrubi.

Quia istud interdictū equalem vim hz
cū interdicto vti possidetis de quo s. di-
ctum est. l. vnica §. e. Ideo ponit hic de
eo et hz locū de possessione rez mobiliū
sed vti possidetis hz locū in rebus im-
mobilibus. d. l. vnica. Et in hoc edicto
vincit qui nec vi nec clam nec precario
dum super hoc ab aduersario inquietat
possessionem hz. d. l. vnica in fi. et quare
diuersa nomina dantur vide glo. in. d. l.
vnica q. glo. exponit vtrobi. i. apud quē
Jaco. de are. aliter exponit Gl. placet
bar. et ex duobus componitur quod est
vtrum et vbi et sic vtrum pro apud et
vbi pro quem vide quod dixi. l. vti
posside.

De migrando

Expone. i. recedēdo *fm* gl. rubrice Hic
sciendū qd hoc interdictū dat inquilino
vt ipe libere cū reb⁹ suis posset de habi-
tatione migrare si tñ locatori satisfaciatur
de pensioe toti⁹ tps. §. e. l. i. §. i. et §. si pen-
sio Item hoc interdictū vtile illi com-
petit qui gratis inhabitat. d. §. i. dat etiā
istud interdictum colono sed in colono
est infrequens. i. minus frequens quia
alia actio competit colono scz actio ex
conducto et officium iudicis vt s. loca-
l. et edes §. si inquilinus Ideo raro ad
x ij.

Tituli libri .xliii.

istud interdictum recurritur ppter alia remedia que cōpetunt fm bar.in.d.l.i. quicquid glo. dixerit et alij. Inquilin⁹ aut est qui cōduxit predium vrbānū. colonus qui rusticum.

De saluiano interdicto.

Dictū est s de interdicto quo cōsultitur cōductori. nunc de eo quo cōsulit locatori. Est aut saluianū interdictū qd cōpetit dño fundi pro adipiscenda possessione rez illatar in fundū suū que tacite sunt sibi impignorate et datur p quecunqz possessorem etiā extraneū. l. i. q. eo. Et differt ab actiōe seruiana quia agēs seruiana debet pbare hmoi rem in bonis coloni fuisse eo tpe quo res fuit illata sed hoc nō est necessarium in interdicto saluiano immo sufficit probare talem rem fuisse illatam vide gl.in. s. Itē seruiana insl. de act.

Incipit liber xliii.

De exceptionibus sen prescripti onibus et preiudicijs.

Dictū est s in plurib⁹ ptibus iuris de actio. et s pxi. de interdic. que sunt arma actoris sequit de exceptionib⁹ q sūt arma reor Et quia nomē exceptiōis ē generale Et qdā sūt pscriptiōes et qdā exceptiones pjudiciales Itō subijcit et pjudicijs. Exceptio at dicta est qli qdā exclusio q inponi actioni cuiusqz rei solet ad excludendū id qd in intentione cōdemnationē ve ductū est. l. i. in pñ. eo. Replicatiōes nihil aliud sūt q exceptiones et a pte actoris veniūt q qdē ideo necessarie sūt vt exceptiōes excludāt. d. l. i. s. i. s. cōtra replicatiōē opponitur duplicatio et cōtra duplicatiōē triplicatio et ptra triplicatiōē quadriplacatio et deinceps multiplicant noia

dum aut reus aut actor obijcit. d. l. i. s. i. lud. Quero tñ quō differunt exceptio et replicatio Respondet glo. exceptiōes sūt ppetue replicatiōes tpaes Dic breuiter fm bar. q qdā ē exceptio eadē q actio vt est exceptio cōpensationis et huic pscriptitur. quedā ē exceptio ppetue et huic nō pscriptitur Quedā est replicatio et huic pscriptitur sicut actioni. l. q. s. i. s. de pecu fm bar. vi. q. d. i. x. l. co. De pjudicijs aut sen pjudicialib⁹ exceptiōnibus vi. in. l. generaliter. s. e. et in. l. fundū et dicunt exceptiones pjudiciales q pjudicāt ne actor cōtinuet actionē s vt prius sup exceptiōe pcedat vt si egi p te actione ciuili vel criminali tu excipis qd ego sum seruus tuus it.

De exceptiōe rei iudicate.

Dictū est s de exceptiōe in genē sequit videre in spē Dat at s exceptio rei iudicate victori et qn cōpetit vi. in. l. si mater. s. i. s. e. et in. c. i. s. de excep. in vi. et ad quos trāsit vi. s. e. l. si a te. s. Julian⁹ quia trāsit in successorē etiā emptorem et sic singularem vt ibi vide latius gl. in iuribus s alle. et gl. rubrice hic.

De diuersis et tpalib⁹ pscripti onib⁹ et accessionib⁹ possessionū.

Dictū est s in genē de excep. Itē de exceptiōe rei iudicate. vtz q est exceptio qdā que cōsistit in tpe Itō ponit hic ista rubrica Itē quia in pscriptiōe dis rebus dat accessio possessionū. ideo ponitur de accessione possessionū Sciendū q varia sunt tpa pscriptiōum quedam vnus diei. quedam trius diez vt s de glan. le. l. vnica. quedaz pscriptiō vnus hore. l. diuus s de in inte. re sti. quedam xx. horaz. l. capite quito. s. de adul. Et est tps pscriptiōnū in duplo cōtinuum nisi sit lege specialiter cautū q sit vtile Bar. dicit hoc procedere nō in annalibus pscriptiōibus inductis

Digesti Noui.

a pretore quod nota. Et quid adquirat per prescriptionē .x. vel .xx. annorū dicit q̄ vtile dñum notat in .l. vsucapi. s̄ de vsuca. fm̄ bar.

De doli mali et metus exceptioe.

Hic sciendum q̄ exceptio doli ex ea dem causa pponitur ex qua causa proposita est de dolo actio .l. ij. in prin. s̄. et q̄ opponit exceptionē doli eam probabit d. l. ij. s̄.igitur. et pposuit pretor hanc exceptionem ne cui dolus suus per occasionem iuris civilis contra naturalem et quietatem prosit. l. i. s̄. i. s̄. eo.

Quar rerū actio non datur.

Dictum est de aliquibus exceptionibus sequitur videre de alijs inter quas est exceptio iurisiurandi et dic ad questionē rubrice q̄ qñq̄ a principio nō nascitur actio vt in turpibus vt. s̄. de ver. obli. l. generaliter. quandoq̄ nascitur sed inefficax vt cum dolus vel metus interuenit. l. de inuti. stipula. l. dolo. quādoq̄ efficax sed postea fit inefficax vt per pactum vel similem causam vt s̄. titu. i. et ij. non ergo de omnibus hic titulus dicit sed de quibusdam et inordinate fm̄ gl. rub. vide. l. i. s̄. e. in pn. q̄ iusiurandū vicem rei iudicate et non immerito cū ipse iudicem aduersarium suum facit de causa deferendo ei iusiurandum. et vide d. l. i. in s̄. que onerande. q̄ propter metū qui est ex nimia reuerentia vt quaz mulier habet ad virum et in clerico erga ep̄m rescinditur promissio vt vult glo. in. d. s̄. que onerande. et reuocatur fm̄ bar. per officium iudicis vide latius p̄ eum.

De litigiosis.

Glo. rubrice continuat Quia hec est exceptio ideo iste titulus hic ponitur post alias exceptiones vide quod dixi. l. e. et vide. l. i. s̄. e. q̄ litigiosam rem nō facit

denunciatio que impediende venditionis causa fit Item rem de qua controuersia est prohibemur in sacris dedicare. l. fin. s̄. eo.

De actionibus et obligationibus.

Vide quod dixi. l. e. quid sit obligatio vide ibi et vnde nascunt vide in. l. i. s̄. e.

Incipit liber xlv.

De verborum obligationibus.

Glo. rubrice continuat Dictum est s̄ de obligationibus in genere modo videamus in specie de obligationibus verborum. Hic sciendum primo q̄ stipulatio est verborum conceptio quibus is qui interrogatur daturum facturum ve se id quod interrogatus est responderet. l. stipulationum. s̄. stipulatio autem s̄. eo. et ex illa stipulatione seu verborum conceptione oritur obligatio que dicitur verborum et sic aliud est stipulatio aliud s̄. verborum obligatio. sed quidam dicunt idē esse fm̄ glo. in. d. s̄. stipulatio autem Dic tñ fm̄ bar. Aut accipitur stipulatio materialiter pro ipa conceptione verborum sicut accipitur in. d. s̄. stipulatio et tunc differt ab obligatione verborum sicut contractus ab obligatione. Aut accipit stipulatio put est effectus resultans ex dicta s̄. verborum conceptione et tunc est idē qd s̄. verborum obligatio fm̄ eū vi. qd dixi. l. de s̄. hen. et cōmī. s̄. et quō dicit stipulatio a pacto et a pollicitatione vi. l. de pac. vi. tñ. l. q̄ bis idē s̄. e. vbi sunt s̄. verba tex. q̄ bis idem p̄mittit ipso iure amplius q̄ semel nō tenetur. et pōt esse ratio q̄ lex nil frustra fieri velit et solet hec lex ad hoc allegari.

x iij.

Tituli Libri xlvj.

De duobus reis constituendis.

Glo. rubrice continuat Quia in stipulationibus de quibus dixit s. titu. i. plures interueniunt quādoq. Ideo de hoc dicit vt et instl. e. in prin. Et quod dicit duobus Idem si plures instl. eo. s. duo vide quod dixi. l. e.

De stipulatione seruorum.

Dictum est de stipulatione in genere tunc in specie de stipulatione seruorum Et aduertendum fm bar. q. vt iste titulus afferat utilitatem idem quod hic dicitur de seruo tenendū est in monacho stipulante vñ vide. l. i. f. e. q. cum seruus stipulatur nihil inest sibi an domino an vero sine adiectione alterutro eorum dari stipuletur nā semp dñs acquirit. f. eo. siue mihi vbi dicitur siue mihi siue sibi siue cōseruo suo siue impersonaliter dari seruus meus stipulet mihi adquirit. qñ q. tñ fallit vt si sibi stipulet nō dñs sed sibi vel altēi adquirit vt si se stipulet vt f. e. l. ij. Itē in stipulatione opaz. f. e. l. an pe. fallit etiā in casu. l. si seruus. f. eo. ita vult gl. in. d. l. i. Que etiā qrit an sit dñs si procurator stipulet sibi vel dñs et dicit q. si stipulet dñs nō valet nisi sua inter sit sicut et in quolibz cōneō Aut sibi stipulet licz nō ē dñs et tñc adqrit vtilem dñs. Aliud tñ in tutore et curatore et actore municipi nā vtilēs qrit cuiqz stipulenti fm glo. palle. vide tñ bar. qui de procuratore simplr nō tenet glo.

Incipit liber xlvj.

De fideiussoribus et mādatoribz.

Dictū est s. de obligationibus pncipalibus sequit videre de accessorijs et sic de fideiussoribus qui accedunt obliqz

tioni principali. l. i. f. e. et eoz obligatio est accessio vt. p. z. instl. e. s. fideiussores. Glo. rubrice ponit dñz inter fideiussorem et mādatorē vide eam et vide latius qd dixi. l. eo. vi. tñ. l. i. f. eo. q. fideiussor pōt accedere omni obligationi.

De nouationibus et delegationibus.

Glo. ru. cōtinuat Dictū est s. de obligationibus pncipalibus et accessorijs qñt cñqz pñant. nūc qñt tollant et pmo p nouationē. Et notat. glo. palle. q. p delegatōnē fit nouatio. f. e. l. delegare. et id tñ posuit gen⁹ et spēs q. maxie tractat de ea nouatione q fit p delegatōnē Est at nouatio prioris debiti in aliā obligatōnē vñ civilē vñ naturalē trāssusio atqz trāssatio. l. i. f. e. hoc est cñ ex pcedenti cā ita noua cōstituat vt prior pimat et accepit nomē a nouo et a noua obligatōne. d. l. i. Delegare at est vice sua alium dare reuz creditori vel cui insserit Fit at delegatio vel p stipulationem vel p litl. contestationē. l. delegare. f. e. dicit tñ gl. q. hodie nō fit delegatio nisi p stipulationē et quō fiebat delegatio p litl. gl. preal. declarat vide eam.

De solutiōibz et liberationibus.

Glo. rub. cōtinuat Dixit de nouationibus q equalēt solutionibz vt s. titu. i. l. si rem. nūc generaliter de solutionibz et est solutio rex et ita in facto sed liberatio obligationū siue cōtingat liberatio ipso iure siue ope exceptionū fm preal. glo. vide tamen quod latius dixi. l. eo.

De acceptilationibus.

Glo. rubrice continuat Dixit de naturali liberatione nūc de civili vel dixit de liberationibus in genere nūc in specie. Est aut acceptilatio liberatio p mutuum interrogationem qua vtriusqz cōtingit ab eodem nexu absolutio. l. i. f. eo.

Digesti Rovi.

vide quod dixi. L. e. et ibi declaravi hanc
diffinitionem et vide glo. in pale. l. i.

De pretorijis stipulationibus:

Glo. rubrice continuat Dicitur de h. ob/
li. de stipulatione in genere nunc in spe/
cie Et ibi de civilibus dicitur de pre/
torijis. Hic sciendum quod hic loquitur de
pretorijis stipulationibus id est de illis
que sunt inuenta a pretore Et iste pre/
torie stipulationes sunt triplices quod aut
iudiciales aut cautionales alias conven/
tionales. Aut communes. l. i. in prin. §. e.
Iudiciales dicitur que propter iudicium
interponitur ut ratum fiat ut iudicatum
solum et ex opis novi nunciacione Et bre/
uiter secundum bar. post glo. omnis stipulatio
pretoria que respicit effectum sentencie
debet dici iudicialis et ideo stipulatio
de op. no. nunciacione interponitur de
ope demoliendo quatenus per senten/
tiam appebit iniuste edificatum et ideo quod
respicit effectum sentencie dicitur iudicia/
lis ut. l. stipulatio §. habet autem de oper.
no. nunci. Cautionales autem sunt que in/
star actionis habent et ut sit novatio in/
tercedunt ut de legati stipulatione et de
tutela et ratam rem habere et damni in/
ficti. d. l. §. cautionales et iste stipulati/
ones cautionales differunt a iudiciali/
bus quia cautionales non interponuntur
respectu alicuius sentencie sed iudicia/
les sic. Et qualiter iste habent instar acti/
onis dicit glo. quia sicut per actionem
agimus ut quid nobis detur vel fiat et
ab invito extorquemus ita istas stipula/
tiones exigimus ab invitis Fallit in stipu/
latione rem ra. haberi que non exiguntur ab
invito. Dynus primo reprehendens glo.
dicit eam saluando quod glo. habuit hunc in/
tellectum quod omnes stipulationes de qui/
bus hic loquitur possunt principaliter
peti et ideo habent instar actionis pro/
pter quod stipulatio rem ra. haberi que non pe/
titur principaliter sed per modum excep/
tionis

prionis vide latius hic bar. qui putat
idem in stipulatione rem ra. ha. quod in
alijs. Communes autem sunt stipulationes
que fiunt iudicio facti causa. et dicuntur
communes quia primum respiciunt processum
iudicij primum sententiam ista placet bar.
gl. tamen ponit alias que non placet vide
latius hic per bar.

Rem pupilli saluam fore vel adol/ lescentis

Glo. rubrice continuat Dicitur de pre/
torijis in genere nunc in specie Hic sciend/
um quod cum pupillo rem saluam fore sa/
tisdatum est agi ex ea tunc potest cur et
tutele potest. l. i. §. e. et ergo hac stipulati/
one tenetur qui tutor et qui pro tutore
negocia gessit. l. non quasi §. illud §. e.

Judicatum solui.

Glo. rubrice continuat Dicitur de pre/
torijis stipulationibus in genere et presentem est
vna species nunc persequitur aliam Hic quidam pri/
mo a quo ista cautio debet prestari siue in tempo/
ri. Glo. respondet quod olim a quocumque suo vel
alieno nomine conueto reali vel personali ar/
tione. hodie non prestat ab eo qui suo nomine
conuenit in factum de satis. in prin. et §. h. hodie
bar. reprehendit glo. in quantum dicit quod prestaba/
tur olim a conueto suo nomine impersonali et
interponitur autem l. i. cont. §. m. alle. glo.
quod intellige nisi procurator interveniat per
l. i. cont. quod tunc etiam interponitur. l. i. §. e. de
confor. eiusdem. l. i. §. m. bar. Et continetur h.
stipulatio iudicatum solui in se tres clau/
sulas. prima de re iudicata soluenda. secunda
de defendenda re. i. causa. tertia de dolo
scilicet quod absit. l. iudicatum §. hic. glo. §. eo. et
vi. l. cum lite §. e. quod pempta instantia libera/
tur fideiussor iudicatum solui ubi etiam vi/
de glo. et bar. ad longum an finita causa va/
leant prima acta de quo per Innocentium et doc. in
c. albric. et de testi. Item fideiussor acce/
ptus in prima causa non tenetur in eo quod iu/
dicatur in causa appellacionis nisi aliud actum
sit. l. si §. e. ubi tamen vi. latius per bar.

Tituli Libri xlvii.

Rem ratam haberi et de ratihabitione.

Ista rubrica duas habet partes Prima rem ratam haberi hoc est de ista stipulatione rem ratam haberi Secunda de ratihabitione hoc est qualiter posset ratum haberi fm bar. post gl. rubrice Ista autem cautionem rem ra. ha. prestat procurator vt patz in. c. i. extra de procu. z ibi vide glo. quando sit admittendus pcurator actori. cū cautione de rato. h. pcurator rei dat cautionem iudicatū soli ut dixi s. titu. proxi. et vide in. c. man dato extra de procu. Et agitur ex stipulatione rem ra. ha. ad interesse. l. ij. eo. Unde si titius nomine meo petit a te centum que mihi debebas a quo stipulatus es de rato si ego non habeo ratum ages contra titium procuratorem non ad centum sed ad interesse fm glo. in. d. l. ij. vide etiam. l. si commissa. e. que dicit q. in tantū competit in q̄ntum mea interfuit id est q̄ntum mihi abest q̄ntum q. lucrari potui. et sic nota hanc. l. q. in teresse est damnum emergens et lucrum cessans hoc probat ista. l. de quo vide quod dixi. l. de sen. que pro eo quod interest profert.

Incipit liber xlvii.

De priuatis delictis.

Dictum est s. de obligationibus descenditibus ex contractu sequitur videre de actionibus descenditibus ex delictis quia ex delictis q̄nq. oriuntur obligationes ad priuatam utilitatem Itē oriuntur quandoq. accusationes priuate. quando oriuntur accusationes publice premissit hic de priuatis delictis

quia maiorem conformitatem habent cum precedentibus. in sequentibus dicit de publicis iudicijs et sic hic tractatur de obligationibus que oriuntur ex priuatis delictis pro quibus agitur ad priuatam utilitatem vt est furti damni dati ex lege aquilia. vi bonorum raptorum et iniuriarum Et circa ista delicta traduntur certe regule Vna q. in omnibus actionibus que ex delicto nascuntur siue civiles siue pretorie hoc placeat vt noxa caput sequatur. l. i. in fin. e. Secunda regula q. quicunq. actionem pro priuato delicto intendit civiliter. id est pro interesse suo non tenetur se subscribere si ordinario iure utitur si extra ordinem eius rei penam exercere velit. id est accusationem vt pena imponatur et sic ad vindictam tunc subscribere eum crimen oportebit. l. si. eo. De subscriptione intellige vt. q. de accusatio. l. libellorum. De tertia regula vide. l. ij. e. in principi. q. nūq. plura delicta concurrentia faciunt vt vilius impunitas detur neq. delictum ob aliud delictum minuit penam. qui ergo hominem surripuit et occidit quia surripuit furti tenet quia occidit aquilia nec aliter harum aliam consumit vt ibi latet per glo. et bar. qui late materiam huius examinat.

De furtis.

Unde quod dixi. l. de fur. et seruo corrupt. et vide. l. i. e. que dicit vñ dicitur furtum et quid sit furtū dixi. l. e.

De tigno iniuncto.

Glo. rubrice continuat Dictum est s. de fur. in genere sed quia iniungere tignū alienū suis edibus est spēs furti ponit rubrica de tigno iniuncto Gl. ponit alias conici. vi. eā et dicit bar. hic posse ap

Digesti Noui.

derē ad rubricā de furto p tigno iniū/
cto. Hic sciendū q appellatiōe tigni ve
nit oīs materia ex qua edificii constat
l.i. § tigni. §. c. vñ et regulā et lapidē et te
stam cetera q si qua edificijs sunt vtilia
appellant Tigna ei a tegēdo dicta sunt
§. de §. sig. l. tigni. imo et calx et harena
tigni appellatione continent. et oīa ncā
ria in vineis puta price que ponunt in
longū vt vites sustētēt. et pedamēta q
figunt in terrā. §. c. l. i. §. hoc ampli. Un
si quis tignū alienū edibus suis vel vi
neis habet iniunctū lex xij. tabu. nō p/
mittit soluere nec vendicare. l. i. in prin.
§. e. ne edificia diruant vel vinee tur/
bentur vt ibi sed in cū qui conuictus ē
iniūxisse in duplū dat act. d. l. i. an pñ.

**Si quis testamento liber esse ius/
sus fuerit et post mortem domini an
te aditam hereditatē surripuisse aut
corrupisse quid dicatur.**

Glo. rubrice continuat Habuim⁹ s de
furtis in genere perpetratis a quacūq;
p̄sona et in quacūq; re mobili et de quo
dum speciali scilicet de tigno iniuncto se
quitur modo videre de quodam alio et
dic ad questionem rubrice vt in edicto
pretoris de quo. in. l. i. in prin. §. eo. cuius
hec sūt vba Si dolo malo eius q liber
ē iussus erit post mortem domini ante
aditam hereditatem in bonis que eius
fuerint qui eum liberum esse iussisset fa
ctum esse dicetur quo minus ex his bo
nis ad heredem aliquid perueniret in
eum intra annum vtilem dupli iudiciū
dabo vide latius in. d. l. i. Et habet hec
actio in factum naturalem potius q ci
uilem in se equitatem. siquidem ciuile
deficit actio sed natura equum est non
esse impunitum eum qui hac spe auda
cior factus ē quia neq vt seruum se. co
erceri posse intelligit spe imminentis

libertatis neq vt liberum dānari quis
hereditati furtum fecit. §. c. l. i. §. i.

**Furti aduersus nautas caupones
stabularios.**

Glo. rubrice in effectu querit de differ
rentia inter hunc titulum et titulum s
nau. cau. stabu. et glo. ponit differentiaz
que sibi non placz sed remittit ad illum
titu. s nau. cau. stabu. R offere in libellis
super hoc titulo dicit q inter titulū istū
et illū nulla ē differentia etsi dicat qua
re fecit duos titulos Respondeo quia
hic tractabat de quibusdam furtis spe
cialiter ideo voluit facere titulum spe
cialem que in alio titulo ponuntur inci
dēt. Hec opinio placz bar. sed opinio
glo. communiter tenetur de qua dic vt
in rubrica s nau. cau. sta. vide. l. i. §. eo. in
prin. vbi sūt hec verba. In eos qui na
ues cauponas stabula exercent si quid
a quoquo eoz quasve ibi habebūt fur
tum factum ē dicit iudiciū datur siue
furtum ope ⁊ consilio exercitoris factū
sit siue eorum cuius qui in ea navi navi/
gandi causa esset vt ibi. Nauigandi autē
causa accipe debemus eos qui adhiben
tur vt nauis nauiget hoc est nautas et
in duplum actio est cuz in caupona vel
nauis res perierit ex edicto pretoris ob
ligat exercitor nauis vel caupo ita vt
in p̄tate sit eius cuius res surrepta sit
mallet cum exercitore honorario iure
An cum fure iure ciuili experiri. d. l. i.
§. nauigandi. Caupo autem non pre
stat factum viatorum nam caupo vel
stabularius non videtur sibi eligere vi
atorem nec potest eum expellere tanq;
eius mores noscens sed tenetur presta
re factum eorum qui habitant in cau
pona vel qui ibi sunt causa exercende
caupone. d. l. i. §. caupo. Item nec in na
ui vectoris factuz prestatur id ē eorum
qui in navi vehuntur. d. l. i. in fi.

Tituli Libri xlvii.

Si familia furtū fecisse dicat.

Quia spēalia quedā seruāt in h fur/
to cōmissō a familia. Id poit hūc titulū
Nō sciēdū q̄ iste titul⁹ nō iducit nouā
actionē s̄ est qdā additio p̄ quam pena
minuit̄ fm̄ bar. hic in rubrica vñ si plu/
res serui vñ dñi p̄mittūt furtū dat̄ ar/
bitrū dñō p̄ hoc edictū vt si quidā ve/
lit dedere oēs noxios seruos possz oēs
dedere q̄ p̄cipar sit furtū eni uero si ma/
luerit estimationē offerre tantū offerat
q̄ntū si vñ liber furtū fecisset et retine/
at familiā suā. l. i. in pñ. j. e. hoc nō p̄cedit
fm̄ bar. in vna familia plūm hoīm libe/
roz q̄ tūc q̄libz tenet̄ et nō sufficit si dō/
minus seu paterfamilias velit prestare
estimationē acli vñ liber deliquissz et
dat̄ h facultas dñō qñ ignorat furtū fa/
ctū eē alias nō. d. l. i. s̄. h̄ at et intelligit̄
hic scire q̄ scit et potuit p̄hibere, sciaz
nō spectare debem⁹ q̄ h̄ et volūtatē. ce/
terz si scit et p̄hibuit vtetur hoc edicto
d. l. i. s̄. is at.

Arboz furtim cesaz:

Quia in hac actiōe arboz furtim cesaz
quedā sūt spēalia id de hoc ponit. Nō
sciēdū q̄ arbores furtim cese vident̄
que ignorāte dñō celādi q̄ cā ei⁹ cedūt
nec esse hāc furti actionē. Idē scribit̄
cū et sine furto fieri possz. l. furtim. i. et
ij. j. e. sed si furtim arbores cese sūt et ex
lege acq̄lia et ex lege xij. tabu. dat̄ actio
furtim cesarū. l. i. j. e. Et dñt puniri tāq̄
latrones q̄ arbores et maxie vites ceci/
derint. l. ij. j. e. Glo. dicit hoc p̄cedē si ar/
gat̄ criminalit̄ sec⁹ si ciuilit̄. j. e. l. facienda
Latrones ei ait gl. fur. et suspēdūt deñ
bestijs subijciūt̄. j. de pe. l. capitaliū Est
at cedere arbores nō solū succidē s̄ etiā
am ferire cedēdi cā. l. cedere. j. e. Si autē
radicit⁹ arborē q̄s enulserit vl̄ extirpa/
uerit hac act. nō tenet̄. tenet̄ tñ lege ac/
quilia. Quid at veniat appellatione ar/
borū. dic vitē cōtineri appellatione arborū

ris. Itē hedere et arfidines idē dicēdū
de salicto si radices egerit. l. vitē in pñ.
et. si. l. ij. j. e. Expone ar. fur. ce. id est de
ac. ar. fur. ce.

U bonoz raptorz.

Gl. ru. p̄tinuat Dicit̄ ē s̄ de furto nunc
sequit̄ vidē de rapina q̄ manifeste sit vi/
de qd̄ dixi. l. e. et. l. i. j. e. q̄ q̄ rem rapuit
furti nec manifesti tenet̄ in duplū et vi/
bonoz raptorz in quadruplū sed si ante
actū sit vi bonoz raptorz denegāda est
furti actio sed si añ furti actū est nō est
illa denegāda actio. vt tñ id qd̄ in ea est
ampli⁹ cōsequat̄. d. l. i. et expone vi bonz
rpto. i. de act. vi bo. rap.

**De incendio ruina naufragio ra
te naue expugnata.**

Quia in incēdio ruina et naufragio
solet cōmitti furtū et rapina. Id hūc ti/
tulū supponit et expone. i. de actiōe seu
interdicto que dat̄ p̄ furto et rapina et
dāno tpe incēdij ruine vl̄ naufragij cō/
missis. Vñ sciēdū p̄torē talit̄ edixisse
hic in eū q̄ ex incēdio ruina naufragio
rate naue q̄ expugnata qd̄ rapuisse re/
cepisse dolo malo damni ve quid in his
rebus dedisse dicetur in quadruplū in
anno quo p̄mū de ea re expiundi p̄as
fuerit post annum in simpliū iudiciū da/
bo. Item in seruū et familiā noxale iu/
diciū dabo. l. i. in pñ. j. e. Et dñ rapere ex
incendio q̄ p̄pter incēdij hoc est p̄pter
tumultū incēdij vel p̄pter trepidatio/
nem incēdij rapuit nō solū si ex igne ra/
puit. d. l. i. s̄ ex incendio. Item ruine ap/
pellatio refertur ad illud tps quo rui/
na fit nō tñ si ex his que ruerint tulēit̄
q̄s sed etiā si ex adiacentibus. d. l. i. s̄ rui/
ne. Ex naufragio at videt̄ rapere si q̄s
eo tpe et loco tulerit quo naufragiū fit
sed si alio tpe hoc est post naufragiū tu/
lerit magis fur est q̄ hoc edicto teneat̄
d. l. i. in fi. et. l. ij. in pñ. subijciē in rubica

Digesti Rovi

et in edicto prioris rate naue expugna/
ta Expugnare enī dicitur qui in ipso qñ
prelio ⁊ pugna aduersus nauē ⁊ ratem
aliquid rapit siue expugnat siue predo/
nibus expugnantibus rapuit. d. l. ij. §. de
inde Et ait labeo equū fuisse vt siue de
domo aut in villa expugnatis aliqd ra/
piatur huic edicto locus sit. non enī mi/
nus in mari qñ in villa. i. non minus in
villa qñ in mari fm glo. per latrunculos
inquietamur vel infestari possumus. d.
§. deinde. vnde expugnatur naus cum
spoliatur aut mergitur aut dissoluitur
aut pertunditur aut funes eius pscin/
duntur aut vela conscinduntur aut an/
core inuolantur id est subtrahantur
de mari vel expugnatur. §. eo. Et vide. d.
l. ij. §. senatuscōsultū q si quis ex naufragio
clauos vel vnum ex his abstulerit
omniū rerum nomine tenetur Et quo/
rum fraude aut consilio naufragi sup/
pressi per vim fuissent ne naui sibi ve
periclitantibus opitulentur puniunt
pena legis cornelie de sicarijs vt ibi.
Item qui edes aceruū q frumenti iūē
domum positum cōbussit igne necari
iubetur si sciens id fecerit. si vero casu
id est negligentia aut noxam sarcire
iubetur aut si min⁹ idoneus sit leuius
castigatur. et appellatione edium omnis
species edificij cōtinetur. l. qui edes. §. e.
si fortuito incendium factum sit venia
indiget nisi tam lata culpa fuit vt luxu
rie aut dolo sit proxima. l. si fortuito. §. e.
Qui autem in ciuitate data opa incen/
dium fecerint si humiliori loco sint ber
stijs subijci solent si in aliquo gradu ex/
istentes capite puniuntur aut in insulā
deportantur. l. si. §. eo.

De iniurijs et famosis libellis.

Glo. rubrice cōtinuat Si in rebus meis
deliquisti dixit. nunc si in me ipso vide

qñ dixi. L. eo. de iniur. et. L. de famo. li.

De extraordinarijs criminibus.

Glo. rubrice cōtinuat duobus modis.
sup dictum est de priuatis et nomina/
tis criminibus nūc de innominatis po/
nit etiam aliam cōtinationē vide gl.
Hic sciendum q sollicitatores vxorum
nuptiarum licet intentio eorum non sor
tiatur effectum extra ordinem puniunt/
tur. l. i. in principi. §. eo. Item qui fumo cor
rupto aliquem perfuderit et ceno luto
oblinierit Aquas spurcauerit id est
contaminauerit Est tamē proprie spur
ca quod ab ore porci cadit. d. l. i. §. fit in/
iuria iunc. glo. Item mulier que data
opera partum inanimatum abegerit nā
indignum esset per eam posse impune
fraudari maritum liberis. l. diuus iunc.
glo. §. eo. si tamen pecunia hoc fecerit ca/
pite punitur. l. cicero. §. de pe. si autem
partus esset animatus tunc mulier pu
niretur. l. pompeia. de parici fm bar. in
d. l. diuus vide in gl. c. sicut extra de ho
mi. Item plures alij enumerantur in
hoc titulo qui extra ordinem puniunt
vide per te. Aduertendum tamē q v/
bi lex dicit extra ordinem intelligitur
iudicis officio. l. si cui §. de condi. et de.
vnde quando non est statuta ordinaria
pena in iure pro criminibus sed iudex
ex bono et equo arbitrabitur quid fa/
cto opus sit. §. eo. l. saecularij. §. sunt qdaz
tunc dicuntur extraordinaria.

De sepulcro violato.

Gl. de quod dixi. L. e. Et competit hoc
interdictum contra eum qui violauit
et datur ei ad quem pertinet qñti ob eā
rem equum esse videbitur. l. pretor in
principi. §. eo. et condemnatur iudici si ad
neminem ptineat.

y i.

Tituli libri xlvii.

De concussionibus.

Hic sciendum qd crimen concussionis committit qui preterea dignitatis vel officij sibi commissi aliquos premit vt in glo. l. i. §. eo. vt si extorquet cōtinando a liquid ab inuito. et punitur committēs hoc crimen pena quadrupli. l. q. vii. c. sanximus in fi. et tam laicus q̄ clericus punitur xxiij. q. i. c. militare et hoc crimen non est publicum sed si ideo pecuniā acceperit quis qd crimen minatus sit potest publicum iudicium esse. l. ij. §. e. vbi tamen vide latius glo. et doc.

De abigeis:

Qui autem dicuntur abigei vide in. l. i. §. e. et quod dixi. l. e. Et dicuntur abigei qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt et quodammodo depredantur et abigendi studium quasi artem exercent equos de gregibus vel onas de armentis abducentes. d. l. i. et puniuntur durissime et ad gladium damnari solent sed non vbiq; sed vbiq; frequētius est id genus maleficij. d. l. i. in pnci.

De preuicatoribus.

Est autem preuicator quasi varicator qui diuersam partem adiuvat prodita causa sua Unde dicitur preuicator qd publico iudicio accusauerit ficticie admittendo falsas defensiones. et bonas probationes dissimulando vide in. d. l. i. et sic est preuicator qui est cum vno corpore. cum alio animo vt p. i. §. eo. l. i. per bar.

De receptatoribus:

Hic sciendum qd pessimuz est genus receptatorū sine quibus latere nemo diu potest et precipitur vt p̄inde puniatur

atq; latrones In pari etiam causa sunt habendi qui cū apprehendere latrones possent pecunia accepta vel surreptori. pte dimiserunt. l. i. §. eo. Hoc tamen non procedit si quis receptauerit cognatuz vel affinez. l. fin. §. eo.

De furibus balnearijs.

Hic sciendū qd quedam sunt furta domesticā non publice coercenda. l. respiciendum. §. furta. §. de pe. Dicunt enim doctores qd nullus famulus pro furto in domo commissio mori debet sed fures balnearij et secularij extra ordinem audiendi sunt et causa cognita puniendi sunt. §. eo. l. i. hoc est officio iudicis. Et etiam fustigantur glo. est in. l. si se alias cuz te s de his qui no. infra. Item miles qui in furto balneario deprehensus est ignominiosus efficit. l. si. §. eo.

De effractorib; et expilatoribus:

Hic sciendū qd hi qui de carcere erupunt siue effractus foribus siue conspiratione cū ceteris qui in eadem custodia erunt capite puniendi sunt qd si per negligentiam custodum euaserunt leuissimè puniendi sunt. l. i. in prin. §. e. Item effractores qui frangunt parietes vel ianuas vt surripiant extra ordinem pro modo admissi criminis puniuntur. d. l. i. §. sed enī diuus marcus. Et hi varie puniuntur nam nocturni cum atrociores sint fustibus celi in metallum damnari solēt. diurni vero effractores post fustium castigationem in opus perpetuum vel temporarium dandi sunt. l. si. §. eo. Et subiicit de expilatoribus hereditatum fm glo. in. d. l. i. in §. expilator res que dicit qd melius stare in titulo sequenti Hi enī expilatores sunt atrociores fures et sunt extra ordinem puni-

Digesti Roun

ntendi. d. expilatores et. l. i. titu. pro.
quia quando a lege non est certa pena
imposita arbitrio iudicantis cā cogni/
ta venit imponenda. d. expilatores v/
bi tex. ad hoc semper allegatur Et dici/
tur expilator qui ante aditam heredita/
tem vel post aditam scz ante q̄ res ab
herede possesse sunt rem hereditariam
subtrahit. l. ij. §. i. e. quia rei hereditarie
et rei que sine domino est non fit furtū
l. si hereditaria §. eo.

De crimine expilate hereditatis

Vide quod dixi. l. e. et s. titu. proxi.

De crimine stellionatus

Vide quod dixi. l. e. et quod habetur
in. l. ij. §. eo. circa prin. que dicit q̄ vbi cū
q̄ titulus criminis deficit illic stelliona/
tus obijciemus. maxime autem in his
locum habet si quis forte rem alij obli/
gatam dissimulata obligatione per cal/
liditatem alij distraxit vel pmutauit vel
in solutum dederit nam he omnes spe/
cies stellionatus continent. d. l. i. vbi vi/
de plura exempla.

De termino moto.

Et dī terminus motus qñ lapis vel a/
lia res que ponitur pro termino causa/
finiū distinguendum inter agros con/
tiguos amouetur Unde sciendū q̄ qui
terminos statutos extra suū agrum fi/
nes ve mouerint dolo malo pecuniaria
pena constituta est. naz in terminos sin/
gulos quos eiecerint loca ve mouerint
quingenta aureos in publico dare
iubentur. l. agraria §. e. et ista pena appli/
catur fisco fm bar. ibi. z intelligitur qd
hic dicitur de pecuniaria pena statuta
in termino moto inter agros et non in/
ter edes et edes vbi non est pecuniaria
pena statuta vide latius glo. fi. in. d. l. ar/
graria q̄liter puniū qui lapides mouit.

De collegiis illicitis et corpibus

Hic sciendū q̄ tres faciunt collegiū. i.
de ver. sig. l. neratius fm gl. rubice quā/
bar. approbat Et est differētia inter col/
legiū et corp⁹ quia collegiū dicitur p/
prie quādo simul habitant. quod sic dī/
ctum est quia simul colliguntur. Corp⁹
dicitur proprie siue simul habitant siue
non. habent etiam ex consuetudine alia
noia. Quedam collegia appellantur soci/
etates. quedam appellantur fraternita/
tes. Vñ illi de illo collegio dicunt con/
fratres de quo in. l. si §. eo. fm bar. in ru/
brica. Aduertendū tamen q̄ omnia col/
legia sunt illicita nisi repiantur pmissa. l.
collegia §. in summa §. e. et talia collegia
illicita dissolui debent. d. l. collegia.

De popularibus actionibus.

Hic sciendum q̄ popularis actio dicit/
que competit cuilibz de populo vt sen/
tit glo. rubrice hic et vide. l. ij. §. e. Et he/
actiones non sunt rei persecutorie sed
tendunt ad vindictam fm glo. prealle.
S; tūc quero Utrū pro pena imponē/
da pro priuato delicto admittatur qui/
libet accusator. Dicit gl. q̄ aut agitur ad
imponendam penam corporalem et tūc
nō admittitur quilibz sed ille tñ admit/
titur cuius interest Aut agitur ad pe/
nam pecuniariam et tunc quilibet de po/
pulo admittetur sed si plures veniunt
admittit idoneior et hoc dicit bar. mul/
tum notandum pro statutis que impo/
nunt penam pecuniariā pro delictis vt
admittatur quilibz de populo ad accu/
sandum. et dicit ipe hoc menti tenendū
et vide latius per eum post glo. rubrice
que etiam ponit varia exempla. Item
oēs actiones populares neq̄ in hēdes
danē neq̄ sup annū. l. si §. e.

Incipit liber xlviii.

y ij

Tituli libri xlviii.

De publicis iudicijs:

Glo. rubrice continuat. Dictum est de accusationibus que pecuniariter mouentur nunc prosequitur de accusationibus que mouentur in corpus. Ista continua-
tio non est bona quia etiam in preceden-
tibus dictum est de accusationibus que
mouentur in corpus vt. l. diuus et. l. vl.
s. de iniur. et. l. vl. s. de fur. et. l. vl. s. de p.
ua. delictis. Unde quidam habent non
de accusationibus sed de actionibus et
illa melior et sic tunc continua. Dictum
est s. de actionibus quilibet que intentat-
tur ad p. tis profectum nunc sequitur vi-
dere de actionibus criminalibus que
mouentur ad vindictam. Et dicunt ista
iudicia publica quia cuilibet de populo
comperunt. Et dic de iudicijs. i. de legi-
bus publicorum iudiciorum vel de ac-
cusationibus publicorum iudiciorum
vnde illa iudicia dicuntur publica que
ex legibus iudiciorum publicorum ve-
niunt vt iulia maiestatis. Iulia de adul-
terijs. Cornelia de sicarijs et veneficijs.
pompeia de paricidijs. Iulia peculatus.
Cornelia de testamētis. Iulia de vi pu-
blica. Iulia de vi priuata. Iulia ambitus.
Iulia repetundarum. Iulia de annona.
l. i. §. eo. Et publicorum iudiciorum que-
dam capitalia sunt. quedam non capita-
lia. Capitalia ex quibus pena mortis vel
exilium est hoc est aque et ignis inter-
dictio. Per has enim penas eximitur
caput de ciuitate nam cetera non exilia
sed relegationes proprie dicuntur tunc
enim et ciuitas retinetur. Non capitalia
sunt ex quibus pecuniaria aut in cor-
pus aliqua coercitio pena est. l. i. §. eo.

De accusationibus et inscriptioni- bus:

Dictum est s. de publicis iudicijs ve-
rum quia publica iudicia exercentur p
accusationem Ideo ponitur rubrica de

accusationibus. Item quia in accusatio-
nibus ponitur inscriptio. ideo sequitur
de inscriptionibus de quibus §. e. l. libel-
lorum et. l. sicut. et vide qd dixi. l. e.

De custodia et exhibitione reor:
Dictum est s. de accusationibus veruz
quia accusati custodiunt et exhibentur
Ideo ponitur hic ista rubrica vide qd
dixi. l. de custodia reo. et. l. de exhibe.
et transmitt. re.

Ad legē iuliam maiestatis:

Vide quod dixi. l. eo. et vide. l. i. §. eo.
et dixit lex iulia quia a iusto inuenta est
Maiestatis at q. summa maiestas et im-
perium vel potestas leditur. pena illoz
qui hoc crimen committunt habetur in
l. eorum iunc. glo. §. eo.

Ad leges iuliam de adulterijs et stupro:

Dictum est s. de publicis iudicijs
in genere nunc sequitur in specie et pri-
mo incipit dicē de grauioribus crimi-
nibus. Et est fm glo. rubrice hic adulter-
rius grauius alijs cum omne peccatum
est extra corpus nisi fornicatio fm aplz
hinc est q. super hoc crimen non licet
transigere. l. de transac. l. transigere. Et
traduntur precepta huius legis iulie de
adulterijs s. de mino. l. auxilium et dic ad
legem iuliaz scz supplendam et interpre-
tandam et emendandam sunt leges hu-
ius tituli ita dicit glo. rubrice hic.

Ad legē iuliam de vi publica.

Vide qd dixi. l. ad iuliam de vi pub. et p-
uata. Et est vis publica cum armis. pri-
uata sine armis.

Ad legē iuliam de vi priuata:

Vide qd dixi. l. ad leges iuliam de vi
publi. et priua. Et est vis priuata sine ar-
mis vt s. titu. proxi.

Ad legem corneliā de sicarijs et veneficijs:

Vide quod dixi. l. e.

Digesti Novi

Ad legē pompeiā de paricidijs

Vide quod dixi. L. de his qui parētes
et liberos occiderunt.

**Ad legem corneliā de falsis et
de senatusconsulto laboniano.**

Vide quod dixi. L. e. de isto senatus
consulto laboniano Sciendum qd est in
uentum ad supplendam legem corneliā
de falsis vt pr̄z in glo. rubrice hic.

Ad legem iuliam repetundarum:

Glo. dicit qd hodie dicimus repeten/
darum scz pecuniarum vide quod dixi
L. eo.

Ad legem iuliam de annona.

Hic sciendum qd lex iulia de annona
statuit penam aduersus eum qui cōtra
annonam fecerit societatem ve coierit
quo annona carior fiat De pena huius
legis vide. l. annonam in fi. l. R. s. de ex/
traordi. crimini. et vide instit. de publi.
iudi.

**Ad legem iuliam peculatus et
de sacrilegijs et residuis.**

Vide quod dixi. L. ad. le. iuli. pecu. vbi
etiam dixi de residuis et vide. L. ad le.
iuliam de sacrile.

Ad legem iuliam de ambitu.

Vide quod dixi. L. eo. et. l. vnicam. f.
eo.

Ad legem fauiam de plagiarijs.

Vide quod dixi. L. e.

**Ad senatusconsultum turpillia/
nam et de abolitionibus:**

Vide quod dixi. L. eo. et. L. de abo/
litio.

**De requirendis reis et absenti/
bus damnandis.**

Vide quod dixi. L. de requiren. reis.

De questionibus.

Vide quod dixi. L. eo.

De penis.

Vide quod dixi. L. e.

De bonis damnatorum:

Vide quod dixi. L. e.

**De bonis eorum qui ante senten/
tiam mortem sibi cōscuerint vel
accusatorem corruerint.**

Vide quod dixi. L. de bonis eorum q
mor. sibi pscine. et. L. de pe. iudi. qui ma/
le iudi.

**De interdictis et relegatis et de
portatis.**

Est autem relegare aliquem in insu/
lam vel alium locum mittere vt ibi pro
pter delictum aliquod quod commisit
moram ad tempus faciat et debet se in
loco tali delictis abstinere alioquin pe/
na augmentatur. ff. de pe. l. relegati Sz
deportare est in perpetuum mittere vi
de. l. relegatorum. f. eo. et dic de interdi/
ctis scz quibus interdictum est ignis et
aque.

De sententiā passis et restitutis:

Vide quod dixi. L. e.

De cadaveribus punitorum.

Hic sciendum corpora damnatorum ad
mortem danda sunt petentibus ad se/
pulturam. l. fin. f. eo. et non aliter debēt
corpora sepeliri qd si fuerit peticum et
permisum. Item corpora eorum qui ex/
urendi sunt peti possunt scz vt ossa et
cineres collecta sepulture tradi possint
l. ij. in. fin. f. eo.

y iij.

Tituli libri xlix.

Incipit liber xlix.

De appellationibus et relationibus.

Dictum est s̄ de sententijs sed quia per appellationes sententie qñq̄ retrahantur ponit de eis vide quod dixi. **C.** Queritur tamen hic quare introducta est appellatio Respondetur quia usus eius est necessarius et frequens et causa necessitatis apparet ex eo q̄ p̄ appellationez corrigi iniquitas vel imperitia iudicantis licet tñ aliquñ videat iudicē appellationis per̄ iudicare q̄ iudex a quo indicauit ita habet in. l. i. in pñ. f. e.

A quibus appellare non licet.

Dictū est s̄ de appellationibus in genere sed quia sūt nō nulli a quibus nō licet appellare Ideo ponit de eis. Circa hoc dicendū q̄ a principe vel senatu nō appellat. l. i. f. e. in prin. Item qui profiteetur se a iudice nō prouocatur nō appellat ab eo. d. l. i. f. si quis. Item si imperator committat causam appellatione remota non appellatur. alius tamen inferior non potest committere causam appellatione remota. d. l. i. f. si. et vide in. c. sup̄ questionū in prin. ex de offi. dele. Quid autem operetur c̄la appellatione remota in rescriptis vide in. c. pastoralis extra de ap. in prin.

Quis et a quo appellatur.

Dictū est s̄ a quibus nō licet appellare nūc dicit a quo licet et q̄s appellat Un̄ sciēdū q̄ a iudice appellat ad eū q̄ eū dedit vel successorē suū. l. i. in pñ. f. e. et h̄ p̄cedit siue loquamur in eo q̄ dedit iudicē delegatū. siue in eo q̄ dedit iudicē ordinariū A vicario tñ seu officiali principali q̄ ordinariū est nō appellat ad illū q̄ dedit

illū sed ad superiores ipsius dantis. d. l. i. f. si. fm̄ vñm̄ intellectū et habet in. c. rhomana in pñ. ex de ap. l. i. vi. et in. c. nō putamus de consue. e. l. i. et an a subdelegato appellatur ad primū delegatū vel ad subdelegantem vide in. d. l. i. f. si. et ibi p̄ bar. et p̄ canonistas in. c. sup̄ questionū in pñ. ex de offi. dele.

Quando appellandum sit et intra que tempora.

Dictū ē s̄ q̄s et a quo appellat h̄ q̄ dubitari p̄t qñ appelladū sit et in q̄ tpa. de hoc ponit Circa hoc videndū an onus alicui iniunctū sit mun⁹ publicū au cte h̄ utilitate p̄uatū tñ d̄z excusari n̄ appellari. si nō publicū vtroq̄ mō d̄z appellari. l. i. f. si. e. Itē cū princeps rescribit et fm̄ eius rescriptū sententiā p̄t appellari. d. l. i. in prin. Itē a decreto electionis non a notatione appellat et ab ordine appellat ad p̄lidem licet ipse eum noiauerit vel de collegio fuerit. d. l. i. f. solent vbi vide lat⁹ p̄ bar. et d̄z appellari hodie infra x. dies aut hodie. **C.** de appel. et in. c. qd̄ ad consultationem extra de re iudi. quicquid dicat in hoc titu. et est istud tēpus vñforme a quocūq̄ actu interponatur. d. l. i. f. quod in sententijs. et est vtile quo ad initium sed continuū quo ad processum. d. l. i. f. dies.

De appellationibus recipiendis vel non.

Dictū est s̄ de appellationib⁹ et quia qñq̄ appellationes sunt recipiēde qñq̄ nō de hoc subijcit Hic dicēdū q̄ nō solēt audiri appellātes nisi hi quorū interest vel quib⁹ mādātū est vel q̄ negociū alienū gerūt qd̄ mor̄ ratū re⁹ habent. l. i. in pñ. f. e. et d̄z ratū h̄re infra illud tps̄ infra qd̄ p̄t appellare fm̄ gl. et bar. in. d. l. i. in x̄bo mor̄. Itē nō audiuntur appellātes ab int̄locutoria nisi qñ suā

Digesti Rovi.

in locutione nō p̄t repari p̄ appellatio-
nē inpositā a diffinitiva. l. ij. §. e. et vi. in
l. ij. §. de epis. audi. hoc p̄cedit de iure
civil. de iure canonico p̄t ab interlocu-
toria appellari idistincte. c. vt delegatus
et. c. cū cessante et de ap. cū cōcor. Item
appellatiōe interposita siue sit recepta
siue nō d̄z officiū iudicis condescere. l. si
cui. §. e. et appellatiōe nō recepta nihil
innouari d̄z et apli etiaz refutatorij ita
debent dari q̄ p̄tes qd̄ in eis continet
intelligant. l. sciendū. §. eo.

**De libellis dimissorijs qui dicun-
tur apli.**

Dictū ē s̄ de ap. §. q̄ appellātes dñe
petē aplos seu libellos dimissorios. id
ponit de his. Idic sciendū q̄ is qui ap-
pellat d̄z petere aplos infra xxx. dies in-
fra quos etiā debent sibi tradi et nisi ap-
pellās infra dictū tps petat presumit
appellationi sue renūciare et si iudex n̄
trahit infra p̄dictū tps requisit cū de-
bita instantia cōgruo loco et tpe aut q̄
denegat expresse processus eius postea
fact⁹ est null⁹. c. ab eo de ap. li. vi. c. sup
eo. extra de ap. et vi. in. l. vnica. §. eo. Et
hi apli vocant libelli dimissorij seu lre
dimissorie. d. l. vnica Currēt at tps xxx
dier seu incipit cū tpe appellationis in-
terponende et sic a tpe sententie seu sci-
entie probatur in glo. ij. in. d. c. ab eo fm
do. et tenet glo. in cle. ij. §. e. et tenet gl.
in. l. vnica. §. e. Host. asit et pe. de som. te
nuerunt in. c. cordi. de ap. in. vi. q̄ cur-
rant a tempore appellationis interposi-
te. De isto ē decisio rote. xliij. que inci-
pit Item fuit dubitatum. vbi recitatur
etiā distinctio Johan. de lig. in. c. dile-
ctis extra de appella. et tandem colle-
ctor dicit obtentum q̄ seruaretur opi-
nio host. tanq̄ equior et ita dicit pala-
cium obseruare vide domi. in. d. c. ab eo
et ita etiā tenet genze. in. d. le. ij. §. pau.

ibi tenet contra Et ne procedamus ex
ignotis Aduertendū q̄ per apostolos
hic non debes intelligere petrū et pau-
lum sed litteras dimissorias de quibus
remittit glo. vbi apostoli in cle. ij. vbi di-
cit Guil. q̄ apostolus in proposito est
breuis forma instruens illum ad quem
appellatur comprehendens motum iu-
dicis a quo appellatur et totius appel-
lationis circūstantias Et dicuntur a-
postoli ab apos quod ē de et stolo mis-
sio quasi dimissio cause quam facit iudex
Et quinq̄ species apostolorū vide in
spe. de appella. parte quarta. §. sequitur
nam sunt cōuentionales testimoniales
delatorij refutatorij et reuerentiales et
ibi vide de illorum forma.

**Nil nouari appellatione pendē-
te.**

Dictum est s̄ de appellationibus sed
quia pendente appellatione nihil debz
innouari Ideo de hoc ponit rubricā et
d̄z innouari appellatione pendente si
sententia mandetur executioni vel si
quid simile attentetur fm glo. i. in. l. v.
nica. §. e. Et p̄cedit rubrica sine appella-
tio fuerit recepta siue non. d. l. vnica in
princi. et dixi s̄ de appella. reci. vel non
Et declara rubricam nisi in his que p̄-
cipali iudicio pendente fieri non poter-
rant que autem possunt fieri principali
iudicio pendente bene possunt attenta-
ri pendente appellatione vt. l. postq̄ §.
imperator s̄ vt lege no. caue. Item in-
tellige rubricam q̄ nil potest attentari
per iudicem a quo appellatum est cu-
ius officium conquiescit. sed per iudi-
cem ad quē multa possunt attentari. c.
de appel. l. ij.

**Que sententie sine appellatione
rescinduntur.**

y iij

Tituli Libri xlii.

Uide qđ dixi. l. c. et hic p totū.

An per alium cause appellationum reddi possunt.

Dictū est s de appellatione et a quibus et quando sit appellandū sequitur vide/ re per quos appellationis cause debeāt exerceri. Breuiter dic q que causa per aliū agi nō potest eius nec appellationē per alium agi opz. l. i. in fi. eo. Unde in causa pecuniaria potest appellatio p pro curatorem exerceri sed non in crimina/ li ex qua solet pena sequi vsq ad rele/ gationem. d. l. i.

Si tutor vel curator vel magistrat⁹ creatus appellauerit.

Dic ad questionē rubricē q si qui ad munera publica nominati appellauerint nec causas probauerint dz p̄tinere ad periculū suū si quid damni per moram appellationis reipublice acciderit q si apparuerit eos necessario puocasse pre ses vel princeps estimabit cui sit ascri/ bēdū damnum. l. i. e. glo. dicit nomina/ to vel cuius dolo facta est nominatio Et si tutor vel curator datus est in tu/ tela si prouocauerit et ante causam a/ ctam moriatur propter periculum me/ dij tps successores eius causas appella/ tionis necesse habent reddere. l. ij. e.

Eū q appellauit i prouincia defendi.

Concor. l. ij. eo. cuius hec sunt verba Eum qui appellauerit oportere in pro/ uincia defendi in alijs suis causis etiam si appellationis cā peregrinet et sic in a/ lijs suis causis non tenetur respondere in rhoma vel alibi vbi appellauit s in prouincia vnde appellauit hoc tamen prestatur his qui absunt causa reipubli/ ce. l. ij. e. vide gl. vtrobiz ne necesse ha beant se defendere. d. l. ij.

Apud euz a quo appellatur aliā causam agere compellendum.

Dictū est s de appellatiōibus qđ int̄ positis conquiescat officiū iudicis a quo vt s nil no. ap. pen. et quia dubitari pōt vtum conquiescat in omni causa. Tū sciendum q appellatione pendente con quiescat officiū iudicis a quo in eadē causa in qua est appellatum sed non in alia vnde tenetur eundē iudicem habe re in alia causa nec potest obijcē q non debeat ad offensum iudicem experiri. l. vnica. f. eo. et hoc cū habet ibi domiciliū fm glo. ibi. Et hoc procedit sine scrupu lo de iure ciuili. sed de iure canonico vi detur secus per. c. proposuit et. c. ad hec i. extra de appella. sed Johan. an. in. d. c. ad hec intelligit istud si causa suspitiōis pponitur et probatur coram arbitris co ram quibus debebit se probare grana/ tum a iudice propter quod appellauit z q iudex illud grauamen intulit scien/ ter certe istud facit eum suspectū sed si simpliciter probetur appellatum nō sus/ ficit de quo ibi vide p doc. latius.

Si pendente appellatione mors interuenerit.

U. qđ dixi. l. c. et in. l. vnica. f. e.

De iure fisci.

Glo. ru. p̄tinuat Jura puatorū dixit nūc audi fiscalia Vel sic dixit in libro supio ri de crimib⁹ q p bona veniūt ad fisci⁹ Ideo de hoc et alijs iuribus fisci dicit vt. f. e. l. i. vide quod dixi. l. c. l. i. x.

De captiuis et postliminio reuer/ sis et redemptis ab hostibus.

Uide quod dixi. l. c.

De re militari.

Uide quod dixi. l. c. l. i. x. Unum tamē sciendū q milites prohibentur predia cōparare in his prouincijs quibus mili tant preter qđ si paterna eorū fisci⁹ dis/ trahat. l. milites. i. f. eo. et miles turbatoz pacis capite punitur. l. fi. in fi. e. et vi/ de glo. in. l. desertorem. p. pena. f. e. q m/

Digesti Roni.

les non patitur penas similes que plebeis cōueniunt Et ideo hodie de consuetudine non suspenduntur etiam ex delicto quo plebeius suspenditur. Item qui seditionem atrocem militum concitauit capite punitur Item qui prepositum suum protegere noluerint vel deseruerint occiso eo capite puniuntur. l. iij. §. pe. et v. §. e. Item qui illicite arma armis in bello vel alienauit capite punitur. d. l. iij. §. miles.

De castrensi peculio.

Uide quod dixi. l. de episco. et cleri. et l. de castren. pecu. omnium pala. li. xij. et s. de pecu.

De privilegijs veteranorum.

De privilegijs veteranorum vide in l. i. l. de vetera. li. xij. et quod ibi dixi in rubrica et §. e. p. totum.

Incipit liber I.

Ad municipales et de incolis.

Sic cōtinuatur Quattuor sunt cognitiones scz de re pecuniaria aut de extortione aut de crimine capitali aut de munerib⁹ et honorib⁹ vt. l. cognitionum in p. i. de va. et ex. or. cogni. De trib⁹ p. mis est dictū s. sequit^r vidē de q̄rta scz de munerib⁹ et honorib⁹ vez q̄ p̄dicta indicunt ciuib⁹ et incolis Id p̄mittit titulū ad municipales et de incolis De materia Quis sit municeps et q̄s incola et quis ciuis vide q̄d dixi. l. de incolis li. x. et vi. pulcrā gl. l. i. ciues. l. de inco.

De decurionib⁹ et filijs eoz.

Glo. rubrice cōtinuat Dixit de mēbris nūc de capite Quid aut sit decurio dic vt. §. de h. sig. l. pupillus §. decuriones et quod dixi. l. e. li. x.

De albo scribendo.

Dictū est s. de decurionibus. quorū noia scribuntur in albo Ideo ponit de albo scribendo. i. quo ordine in albo debent decuriones scribi. Idic aduertēdū. q̄ albū pretoris est quedaz tabula dealbata que ponebantur in curte vel turri pretoris in loco cōmuni in quo scribebantur et ponebant noia vocatorū ad iudiciū et ad eius instantiaz citati sūt et ibi etiā proponebantur statuta et edicta pretoris in grossa littera ita q̄ ab omnibus legi possent et erat certa pena contra illū qui debebat istud vel corrumperebat quod scriptum erat in albo quia punitur in quinquaginta aureis s. de iuris. omni. iudi. l. si quis id. et vide in l. de acti. in §. penales vbi glo. dicit quid sit album quia dicit q̄ erat quedaz dealbatio posita in loco eminenti et vide in auc. de litigi. §. communem et vide gl. in verbo albo in c. i. de iudi. Et erat triplex albū vnum in quo scribebantur edicta pretoris. d. l. si quis. aliud in quo scribebantur citationes de quo in d. §. communem. tertium in quo scribebantur nomina decurionum de quo in hoc titulo Unde sciendū q̄ ita debent scribi decuriones in albo vt lege municipali precipitur sed si lex cessat tunc dignitates erunt spectande vt dignior p̄mo scribat. l. i. in p. i. §. e. et in suis dicendis idē ordo seruād⁹ ē quēadmodū in albo scribendo dictū ē. d. l. i. si. et dñt anscribi q̄ dignitates a p̄ncipe p̄secuti sūt. l. si §. e. et vi. in. c. p. tuas et de ma. et obe.

De muneribus et honoribus.

Glo. rubrice continuat Dixit de municipibus et eoz p̄matibus. nunc de honoribus et oneribus eis imponendis. de materia vide quod dixi. l. de muneri. et hono. non conti. inter pa. et fi. li. x. et vide ibi. glo. in. l. i. et vide. l. de mune. patri. li. x. et. l. quēadmodum ci. mune. indi. li. x. Uide tamen bar. in. l. i. §. eo qui dicit q̄ personalia sunt etia⁹ q̄ de

Tituli Libri .I.

feruntur ex lege alicuius ciuitatis vel ex consuetudine si habet curam persone *in* Ex quo notat qd licet statuta non recipiant interpretationem extensiuam a/ctiue tamen bene recipiunt interpreta/tionem passiuam quia leges communes se extendunt ad statuta vnde si statutum dicat qd filiusfilius, posset facere testamen/tum certe lex extendit se ad illud vt in telligatur qd faciat legitime et vt omnes leges testamentarie habebunt locum in eo et sic de filiabus.

De vacatione et excusatione mu/neru.

Vide quod dixi. *L. de va. mune. li. x.* et. *L. de excu. mune. li. x.*

De iure emunitatis.

Quero quomodo differt iste titulus a precedenti Respondet glo. rubrice ibi ad munera hic ad euitandos honores datur licet quedam leges diuersis modis in vtroq; titulo ponantur Vel ibi de sub eundis. hic de euitandis Dyn. dicit qd in titulo precedenti tractatum fuit de causis excusationum seu vacationu hic de personis que excusationem perunt De materia vide quod dixi. *L. qui eta. se. excu. et pluribus titu. se. li. x.* et hic p totum.

De legationibus.

Vide quod dixi. *L. e. li. x.*

De administratione rerum ad ci/uitatem pertinentium.

Hic sciendum quod illud qd ad cer/tam speciem ciuitatis relinquatur in a/lios vsus conuertere non licet. *l. i. e.* in pn. vnde pecunia data ciuitati ad fru/menti coparationem non potest in aliud vsu conuerteri qd sit destinata. *d. l. i. §. ad frumenti* Item legatarum municipio pe/

cuniam in aliam rem qd defunctus voluit conuertere citra principis auctorita tem non licet vide similes tex. in cle. *de religi. domi. c. quia voluit*

De decretis ab ordine faciendis.

Hic sciendum qd de iure communi or/do ciuitatis hoc est priores seu anciani vel consiliarii possunt constituere sala/rium medicis et non permittitur hoc presidi. *l. i. e.* et quid sit decretum vide quod dixi. *L. de predi. mino. sine de. nō alienan.* et vide glo. in verbo tracta/tus in. *c. i. de re. eccle. non alie. in. q. que ponit quid sit decretum quid auctoritas quid consensus siue collaudatio* Et ordo non aliter habetur qd duabus par/tibus adhibitis. *l. lege. §. eo.* Item quod semel ordo decreuit non debet rescindi nisi ex causa id est si ad publicam utilita tem respiciat rescissio. *l. quod semel. §. eo.* Item illa decreta que non legitimo nu/mo decurionum facta sunt nō valent *l. ij. §. eo.*

De operibus publicis.

Vide quod dixi. *L. e.*

De nundinis.

Vide quod dixi. *L. e.* vide tamen. *l. i. §. e.* qd qui nundinis impetratis a principe non vititur per decennium amittit. vi/de tamen ibi latius in glo. quanto tem/pore amittatur priuilegiu vide in. *c. cuz accessissent* per glo. et doc. ex de consi.

De pollicitationibus.

Quid aut sit pactum et quid pollicita/tio Dic pactu est duoru consensus atq; conuentio Pollicitatio vero offerētis solius promissuz. *l. pactum. §. eo.* et an ex pollicitatione agatur vide quod dixi. *L.*

Digesti Rovi.

de pac. et in. c. iij. extra de pac. et in. l. i. §. i. et ibi glo. eo. vbi etiam dicitur quod actio/ ne. et de differentia inter ista. vide quod dixi. l. de pac. et glo. in verbo polliceor in cle. vnica de iur. iuran. et vide. l. ij. in §. i. q. patressa. puberes obligantur voto. filiis. eni vel seruus sine patris dñi ve auctoritate nō obligatur voto et si ē impubes nec cuz auctoritate patris obligatur fm gl. Hoc de filio intellige in rebus quia in psona bene potest se obligare voto sine auctoritate patris. l. fi. §. i. l. de epis. et cle. Item si quis rem alii q. vouerit voto obligatur que res psonaz vouentis non rem que vouetur obligat.

De varijs et extraordinarijs cognitionibus et si index litem suam fecisse dicatur.

Hic sciēdū q. iste titulus tractat multos casus in quib⁹ iudicis officiū implo/ rat pro cōstituēda mercede seu salario alicui⁹ laboris vñ doctorib⁹ liberaliū artū et medicis obstetricib⁹ constituit salariū officio iudicis. l. i. in prin. §. e. Item medic⁹ est q. alicui⁹ pris corporis vel certi doloris sanitatē pollicet nō tñ si incantauerit vel impcat⁹ est vt si exorcisa uit nō sūt ista medicine genē. d. l. i. §. medicos h. p. fessorib⁹ iuris ciuilib⁹ nō cōstituit salariū et ordinē officio iudicis qz sanctissima res est ciuilib⁹ sapientia que precio nūmario estimanda non sit. d. l. i. §. proinde et vide. §. diuus in. d. l. i. q. licet aduocatus non posset aduocationē adimplere p casum fortuituz in eius psonam contingentez tamen totum salariū debet habere vide ibi latius p bar. qui late istum examinat et dicit eum solennem. Et potest aduocatus pro singulis causis recipere centum florenos et non plus. d. l. i. §. si cui cautum est. ver si. licita in quo. §. vide an et quando ad/

uocatus potest pacisci cum cliente. Et vide. l. i. medicus. §. e. contra medicos qui dant mala medicamēta vt in maius periculum legri incidant vt sic aliquid ab eis extorqueāt pro sanitate quia index cognoscet et ex officio compellat extortuz restitui. et dicuntur extraordinarie cognitiones quādo ordinaria cognitio seu actio nō est prodita sed equitas sua det agere et iudicis officium implorare et quia iste cognitiones extraordinarie sunt varie et multe vt patz per totuz hic Ideo sic intitularur de va. et extort. cogni. De secunda pte rubrice videlz et si index litem suaz fecisse dicatur vide in. l. fi. §. eo. vbi tex. sic inquit si iudex litem suam fecerit non proprie ex maleficio obligatus videtur sed quia nec ex cōtractu obligatus et vtiqz peccasse aliquid intelligitur licz per imprudentiaz ideo videtur quasi ex maleficio teneri in factuz actione et in qntū de ea re equū religioni iudicantis visum fuerit penaz sustinebit et habet locū in ordinario et in delegato et arbitro cōpromissario fm glo. fi. in. d. l. fi. sed non habet locū in arbitratore si male iudicauerit per imprudentiam sed tenetur si male iudicauerit per dolum vel lataz culpaz et est lata culpa errare in iure. l. late §. de h. sig. fm bar.

De proxenetis:

Est autē proxeneta qui inquit voluntates aliquorum vel ad matrimonia vel ad contractus vel ad amicitias faciendas vel similia Et constituitur ei salariū extra ordinem officio iudicis ita dicit glo. rubrice Et dicitur proxenetiz salariuz proxenete. l. i. et ibi glo. §. eo. et tenetur proxeneta de dolo et lata culpa. l. ij. §. eo.

De censibus:

Tituli Libri digesti noui

Idic sciendum q census tributū pu/ blica pēsitatio idem sunt vide in .l. si ac/ cipitur. L. si ppter pub. pensi. et vide gl. in .l. i. m. verbo pendāt s de publi. et qd dixi. L. sine censu vel reliquis et ibi vi. in .l. ij. et fi. Circa vnum tamen aduertē dū q sicut italici tributa seu censum nō prestant vt. L. de epis. et cle. ibi de his ita nec iste provincie de quibus in .l. fi. f. eo. vbi vide. In germania cuius hec sunt vba In germania inferiori agrip/ pinenses iuris italici sunt et idem dicit p. pcedens de viennensibus et vi. etiā .l. i. et per totum qui sunt qui non tenen/ tur ad tributum seu censum.

De verborum et rerum significa/ tione.

Glo. rubrice cōtinuat. Omne ius quo vtimur p. tinet vel ad personas vel ad res vel ad actiones de quibus dictum est in hoc volumine pādectaz sed quia in his vertuntur multe dubitationes circa verborum et rerum expositiones et interpretationes Ideo de hoc ponit et dic q verbū alias stricte est pars ora/ tionis sed hic large sumitur pro qualis bet parte orationis. sic et rei verbū qd sequitur in rubrica est generale Et di/ cit glo. q verba significāt actiue sed res passiue. nam verba significant et res si/ gnificantur Et est significare demon/ strare rem de qua queritur proprio no/ mine ei attributo. sed hic largius sumi/ tur vt etiam si non proprium nomen in/ terueniat sed quocunq modo designet vide quod dixi. L. e. et hic per totū.

De regulis iuris.

Sic continuatur quia non est nouum vt quibusdam specialiter enumeratis generaliter regula ponatur vt. l. si ser/ uis seruū. Inquit lex q ad le. acquiri/

Ideo hic iuriscultus quia sup por/ suit de iure civili et iure pretorio. nunc subicit eoz regulas. Est autē regula q rem que est breuiter enarrat. l. i. f. eo. nō vt ex regula ius sumatur sed ex iure quod est regula fiat per regulam. agitur breuis rerum narratio traditur. l. i. f. eo. Et est omnis regula siue diffinitio picu/ losa et parum est quod nō subuerti pos/ set. l. omnis diffinitio. f. eo. et dicuntur periculose diffinitiones seu regule quia patiuntur exceptiones et verecundiam plerūq faciunt alleganti fm glo. in .d. l. i. omnis: que etiam dicit q quedaz sunt regule que non patiuntur exceptiones quas vide ibidem et vide glo. rubrice extra e. li. vi. et ibi p totū. f. eo.

Expliciunt expositio/ nes titulorum libror digestor.